

Puheenvuoroja

Nykyrunouden yhteiskunnallisuudesta

PUHEENVUOROJA
NYKYRUNOUDEN
YHTEISKUNNALLISUUDESTA

Toimittaneet
Virpi Alanen ja Miia Toivio

POESIA
OSUUSKUNTA

Osuuskunta Poesia
Helsinki

*Kiitos Taiteen keskustoimikunnalle ja WSOY:n
Kirjallisuussäätiölle tuesta.*

© Kirjoittajat 2012

Taitto: Marko Niemi

Kansi: Liina Luoma

ISBN 978-952-5954-29-6

ISBN 978-952-5954-69-2 (pdf)

Painopaikka: Hansaprint Oy, Vantaa 2012

SISÄLLYS

VIRPI ALANEN JA MIIA TOIVIO <i>Keskustelevaa erimielisyyttä</i>	7
KATARIINA VUORINEN <i>Tavallisia ihmisiä</i>	13
SINIKKA VUOLA <i>Sivistysvaltion ontot puut</i>	17
TIINA LEHIKAINEN <i>Hyvinvointivaltio – runoelma</i>	31
TEEMU MANNINEN <i>Poliksen paimenet</i>	46
JARKKO TONTTI <i>Veitsenterällä</i>	61
HENRIIKKA TAVI <i>Luovat ja yritteliäät</i>	68
OLLI-PEKKA TENNILÄ <i>Talouden merkityksiä</i>	78
VIRPI ALANEN <i>Arvotonta koneistoa</i>	84
VILLE HYTÖNEN <i>Pedon hiljaisuus</i>	89

MIIA TOIVIO	
<i>Uskallanko häiritä?</i>	99
KATARIINA VUORINEN	
<i>Runoilijan kielto ja Runoilijan vastaukset</i>	113
KIRJOITTAJAT.....	128

KESKUSTELEVAA ERIMIELISYYTTÄ

Nykyrunouden yhteiskunnallisuudesta tai yhteiskunnallisuuden puutteesta keskusteltaessa tuntuu joskus, että käsitteiksi on yhtä monta kuin keskustelijoitakin. Se ei ole ihme, sillä yhteiskunnallisiksi tulkittavat ominaisuudet erottuvat runossa moninaisina ja monenvahvaisina.

On vaikeaa tehdä tarkkoja rajauksia yhteiskunnallisen runouden määritelmäksi – runous kun voi lähestyä yhteiskunnallisia aiheita suoraan, epäsuorasti tai moniaalta samanaikaisesti, tulkinnanvaraisesti. Runous kaihtaa määritelmiä ja etsii uusia suuntia, muodostaa merkityskerrostumia ja avaa mahdollisuuksia. Runon keinoin voimme käsitellä maailmasta tietämiämme tai olettamiemme asioita ja toisinmerkityksellistää niitä. Jos runon yhteiskunnallisuus on epäsuoraa ja tulkinnanvaraista, lukija päättää, merkityksellistyykö runo hänelle yhteiskunnallisesti vai ei.

Aluksi voisi esittää vaikka kysymyksen: miten ylipäänsä voisi olla olemassa ei-yhteiskunnallista kirjallisuutta, koska kaikki kirjallisuus kuitenkin kirjoitetaan yhteiskunnan sisällä? Vaikka runous ei tavoittelekaan tavanomaisen kirjakielen tavoin normi-ilmaisuja, se toimii silti vallitsevat merkitysjärjestelmät sisäistäen tai niitä kyseenalaistaen – suhteessa niihin. Kirjoja ei voi kirjoittaa täysin yhteiskunnan ulkopuolella, jos mielih kirjoittaa muillekin kuin itselleen ja pöytälaatikolleen. Tässä mielessä kaikki kirjallisuus on yhteiskunnallista. Ammatikseen kirjoittava mieltää jo kirjoittaessaan tekstinsä julkiseksi puheenvuoroksi, jota kommentoidaan ja jonka pohjalta syntyy keskustelua. Mutta puhuessamme yhteiskunnallisesta kirjallisuudesta tarkoitamme tavallisesti jotain tarkempaa, kirjallisuutta, joka havainnoi, representoi ja arvottaa vallitsevia olosuhteita.

Ja kun olemme tarkentaneet kirjallisuuteen, joka havainnoi, representoi ja arvottaa, tulisi meidän tarkentaa myös niihin erityisesti runoudelle tyypillisiin keinoihin, jotka paljastavat vallitsevista olosuhteista muilla keinoin näkymättömäksi jäävää, tavoittamatonta. Mihin yhteiskunnallisuuteen juuri runous ja vain runous kykenee tarkentamaan? Millaiseen yhteiskunnallisuuden kokemukseen tai tekoon runous kykenee kirjoittajansa ja lukijansa johdattamaan?

Yhteiskunnallisuuden korostuminen taiteissa ja taiteentutkimuksessa tuntuu esiintyvän sykleinä, ikään kuin siihen välillä kyllästyttäisiin täysin, sitten jälleen löydettäisiin. Esimerkiksi 1980- ja 1990-luvut tuntuvat tältä osin 1960- ja 1970-lukuja vaimeammilta kausilta. Eritoten runouskeskustelussa tuntuisi viipyneen varsin pitkään jonkinlainen epäily yhteiskunnallisuuden näkökulmaa kohtaan – ainakin jos sillä tarkoitetaan osallistuvaa tai poliittiseen kantaan sitoutunutta runoa. Niin kuin sanoja yhteiskunta, poliittinen, osallistuva, kanta-aottava jne. voisi käyttää viittaamaan pelkästään agit-prop-tyyppiseen runouteen, joka jonkin asian ”muulina” voi olla vain ”huonoa” runoutta. Truismiksi näyttäisikin muodostuneen käsitys, että runous menettää oleellista olemustaan, jos se valjastetaan jonkin aatteen palvelukseen.

Harmillista kuitenkin on, jos runouskeskustelussa asian – tietyn aatteen tai yleisemmän kanta-aottavuuden ja niihin sitoutumisen – pelko pitää myös yhteiskunnallisuudesta keskustelemisen loitolla. Eikö tällöin mahdollisesti luoda lukemiselle sokeita pisteitä, ja ikään kuin vapauteta runo yhteiskunnallisista siteistään kellumaan omaan poeettiseen avaruuteensa? Onhan mahdollista ajatella, että runouden depolitisoiminen ja yhteiskunnallinen neutralisoiminen on samalla runouden yhteiskunnallisen arvon mitätöimistä

ja runouden marginalisoimista, runouden puheenvuoron merkityksen aliarvioimista. Tällöin on erityisen valitettavaa, jos runouden yhteiskunnallisia merkityksiä tai merkityksettömyyksiä ei edes yritetä nimetä ja tunnistaa; jos niistä ei edes kiistellä.

Toki täytyy tunnustaa, että poliittisesti sitoutuneen runon varjo, josta me sen voimanvuosien jälkeen syntyneet olemme vain saaneet lukea ja kuulla, on vaikuttanut pitkään ja näyttää vaikuttavan edelleen siihen, miten yhteiskunnallisuus voi runoudessa ilmetä ja millä tavalla yhteiskunnallisuudesta voi tänä päivänä runon yhteydessä puhua. 70-luvun runouden maailmanpoliittinen ahdistus vaikuttaa nykyaikaan sopimattomalta ja kuluneelta, jopa pateettiselta. Joidenkin runoilijoiden keskuudessa on koettu tarve aloittaa keskustelu uudesta yhteiskunnallisesta runoudesta, jonka olemassaoloa ja olemassaolon mahdollisuutta on sekä hehkutettu että epäilty. Runoyhdistys Nihil Interit järjestikin vuosina 2009–2010 runouden yhteiskunnallisuutta pohtineen ajatushautomon, johon tämän kirjan kirjoittajat osallistuivat ja jonka pohjalta myös tämän julkaisun idea syntyi.

Kirjallisuudentutkimuksenkin kentällä kirjallisuussoziologia on 2000-luvulla taas nostanut päätään. Sosiologinen tekstintutkimus on aktivoitunut myös monitieteisesti. Taiteiden tutkimuksessa on niin kirjallisuuden kuin muidenkin taiteenalojen osalta jälleen alettu pohtia yhteiskunnan, luokkajaon ja talouden merkitystä. Tutkimusala on myös uudistunut – humanistinen ja yhteiskunnallinen eivät ole enää tiukasti erillisiä aloja, vaan ammentavat toisistaan.

Kaiken yhteiskunnallisen keskustelun ytimessä vallitsee erimielisyys, joka aiheuttaa toisinaan törmäyksiäkin, mutta on parhaimmillaan myös hedelmällinen, edistävä. Filosoffi Jacques Rancière on kuvannut erimielisyyttä puhetilän-

teeksi, jossa keskustelijat sekä tarkoittavat että eivät tarkoita samaa asiaa samoilla sanoilla, ja siten samanaikaisesti sekä ymmärtävät että eivät ymmärrä mitä toinen sanoo. Poliitiikan ytimessä vallitsee Rancièren mukaan yhteismitattomuus. Myös runoudessa voimme nähdä samantyyppistä yhteismitattomien ymmärrystapojen moneutta.

Erimielisyys on politiikassa välttämätöntä, ja sitä se on myös runouden äärellä ollessa. Runous lähestyy asioita monitulkintaisesti, monella tapaa samanaikaisesti, ollen näin jopa itsensä kanssa erimielinen. Ja runoushan voi lähestyä erimielisyyden kysymystä sängen huolettomastikin, kuten Walt Whitmanin runossa: “Do I contradict myself? Very well then I contradict myself, (I am large, I contain multitudes.)”.

Runot käsittelevät maailmasta tietämiämme ja olettamiamme asioita ja toisinmerkityksellistävät niitä. Merkityksellistyykö runous yhteiskunnallisesti vai ei, ottaako runous kantaa esimerkiksi politiikkaan, ympäristökysymyksiin, uskontoon, luokkajakoon, terveydenhuoltoon – jää lopulta lukijan ratkaistavaksi. Siinä missä yksi lukija näkee yhteiskunnallisuutta pienimmässäkin vihjeessä, toinen saattaa ohittaa huomattavankin yhteiskunnallisen aineksen ja keskittyä vaikkapa runon rytmin ja muodon estetiikkaan.

Paljon merkitystä on kuitenkin myös lukemisen ilmiöllä: millaiset lukemisen tavat ovat yleisiä, millaiseen lukemiseen erilaisissa ohjaavissa teksteissä ja tilanteissa, kuten kritiikeissä tai äidinkielen opetuksessa, kannustetaan. “Jokainen valitsee omat merkityksensä” -lukutavan voikin nähdä kertovan varsin paljon tästä ajasta ja siitä, millä tavalla meidän (jos meitä enää on olemassa) oletetaan lukevan ja millaiseen lukemiseen me vallitsevassa arvoympäristössä kasvamme. Yksilöllinen valinnanvapaus ulottuu näennäisesti kaikkeen toimintaamme eikä tuota oikeutta

voi kukaan meiltä riistää, tai näin ainakin koemme. Mitkä kokemukset tuon vapauden tai “vapauden” myötä meiltä pimennetään, jää pohdittavaksi.

Nykymaailmassa runouden rooli mielletään usein marginaaliseksi ja vaikutusvalta vähäiseksi. Historia kuitenkin tuntee aina antiikista nykypäivään saakka esimerkkejä runoudesta, joka on koettu siinä määrin uhaksi vallanpitäjien järjestelmille, että se on haluttu jopa kieltää. Ehdottihan jo Platon *Valtiossa*, että runous tulisi hylätä, koska runous ruokkii tunteita ja nautintoa ja näin tuhoaa valtion perustan, järjen.

Runouden keinoin tuntuu kuitenkin olevan mahdollista sanoa yhteiskuntaa koskevia asioita uudella tavalla. Länsimaisessa kulttuurissa valistuksen ja modernin ajan sorvaama kirjallisuuskäsitys sallii traditioista irtautuneen kriittisyyden, vapaamman ilmaisun, kielelliset kokeilut. Ehkä siis juuri runoudessa kytee mahdollisuus sellaiseen yhteiskunnalliseen ilmaisuun, jossa virallinen poliittinen puhe on epäonnistunut. Ehkä kriisiytynyt hyvinvointiyhteiskunta voi kehittyä vain taiteen kautta, kun talouskasvun saavutettua äärirajansa tulee laajempaa tarvetta kulttuuriselle pääomalle.

Tämä kirja sisältää runouden yhteiskunnallisuutta eri tavoin lähestyviä tekstejä. Tekstit herättävät pohtimaan yhteiskunnallisen runouden mahdollisuuksia, tarjoavat langanpäitä keskustelun jatkamiseen. Jarkko Tontti pohtii esseessään kirjailijan yhteiskunnallista osallistuvuutta ja vastuuta. Poliitiikan ja runouden eroista kirjoittava Teemu Manninen vetää suuntaviivoja antiikin yhteiskunnallisen runouden käsityksistä nykypäivään. Olli-Pekka Tennilä lähestyy talouden kysymyksiä poetiikan käsitteen kautta. Sinikka Vuola ruotii yhteiskunnallisen tematiikan konkreettia ja sivistysvaltion kritiikkiä Juha Vakkurin *Puolarmet-*

sän puut -runoteoksessa. Essee pitää sylissään poliittisen realismin petoa, kun Ville Hytönen tarkastelee libanonilaisen Etel Adnanin ja amerikkalais-espanjalais-kosovolais-serbialais-tsekkiläisen Paul Polanskyn poliittisia runoja. Henriikka Tavi kirjoittaa runouden ja tuotantokoneiston hankalasta suhteesta – miltä tuntuukaan, kun luovuus ja yrittäjäyys nykyrunouden maailmassa yhdistyvät. Liikkuen esseen ja päiväkirjamerkinnän välimaastoissa Miia Toivio pohtii poliittisia rajanylityksiä runoudessa.

Osa kirjan puheenvuoroista on runomuodossa. Katariina Vuorisen runot kysyvät yksityisen kielen poliittisuutta ja etsivät poikkeavan yksilön näkökulmaa, Virpi Alanen suuntaa runonsa ihmisarvon yhteiskuntakoneistoihin, ja Tiina Lehikoisen runoelma ravistelee patsaita taputtelevaa hyvinvointivaltiota.

Näin näytämme eräitä polkuja siitä mahdollisten polkujen runsaudesta, jota pitkin yhteiskunnallinen runous ja siitä keskusteleminen voivat nykypäivänä kulkea.

Helsingissä 15. huhtikuuta 2012

Virpi Alanen ja Miia Toivio

TAVALLISIA IHMISIÄ ELI KUINKA SATTUMA TEKEE ERITYISEN JA YHDISTELMÄ LUKITUN KAAPIN

Katariina Vuorinen

Tahdotko kuvitella mitä me teemme.
Puhumme. Onnumme. Keskeytämme.
Kasvamme, ansaitsemme, lisäännymme.
Vaikeat. Armottomat. Sopeutuneet.
Sankarivammaiset. Entä tavalliset.

Maailma sulkeutuu piiriinsä, kokonaisten ympyrään
ja sivullisten pyörään ja pieneen nykyhetkeen

eikä meitä ole muutenkaan juuri muualla kuin näkyvissä
ihmisissä, mietinnössä ja asetuksessa,
tavalliset kiirehtivät ja väistyvät
kaukaiset ja ylimmäiset kiirehtivät ja punnertavat
lapset huutavat ja kaatuvat, taiteilevat piirit rampautuvat
melankoliasta&päihtymyksestä,
ja missään on missään.
Mitä on mitä. Tämän kanssa tekemistä.
Aivovamma estää minua
keskittymästä, montako kertaa
löin pään pudotessani
ennen tätä, supistuin kohdusta lähtiessä
sukelsin, juovuin, olen tekemisissä.

Tahdonko kuvitella.

Lapsia syntymässä syistä ja rakkauksista,
ehdottomasta arvauksesta

ja kun solut lopulta kokoontuvat, loppuvat ihmiseksi,
on ihminen, kuristumme mahdottomuudesta
että monistus ei tapahdu ilman
 variaatiota, mustavalkopainossa
ettei elämä tapahdu heilahtamatta
ja murskautumatta, kaikilla samanlaista
päätä, päivää, jakokulmaa, jalkoja.

Kaikille sattumatonta päivää.

Liikkumisen kiskaisu ja hidas paino,
aukeavat niityt ja lasiovet, valo ja ilma,
 hidas aurinko heittää varjon metsiin asti
 pitkän päivän ylimmäiset nuotit
 ja koulu jossa voi rakastua kaikkiin,
 oppia valon ja mitan,
ihmiset jotka rakastuvat minuun,
juoksen maailman ääristä
 tähän kirkkaaseen neliöön ja kirkkaasta pois,
kaikki mitä jätin sanomatta on yhtä
 totta tai kuvitelmaa.

Rakkaus. Kolmoissalkovi.

Että vartalo löytyy auringosta ja jakaa sen
toisen kanssa.

Sanat kierivät paperista kun lepäämme puutarhassa.

Että erityistä tarvitaan ja ei tarvita
erityiset sanat eivät liukene tavallisiin
 portaita kapeutta käsityksiä poistetaan
 pääni on kummallinen
ja toiset parit ovat synnissä kaikki,
 kuvioivat makuuhuoneen ikkunan
saatko maksaa mistä haluat,

suojelua, tai mitä haluat
ja tarpeita saa olla, vaatimukset painuvat pohjaan

eikä tasavertaista ole olemassa, olo vaihtuu
hämäräksi tai käännetyksi,
onko vammainen vaikuttaja tai johtaja, mahdollon meissä
olemassa

urheilija, ehkä
jähmettynyt liike, kirkkaissa kuvissa
puhtaassa kielessä
muiden rakkautta tai työn iloa ei ole olemassa,
et kuvittele tai kuvaa, himokasta vammaista naista
ei ole olemassa, ja kyltymätöntä vammaista aviomiestä
ei erityisemmin ole olemassa,
vammattomille on tarpeeksi mainoksia
ja sukupuolella on tekemistä.

Minussa on tekemistä, tahdotko kuulla.

Ihmeitä ja hiljaisuutta, maailmaa itsessä, kelauksen, taksi-
matkan ja leikkauksen päässä, maailmaa helposti pakatta-
van tuolin takana, korsetin, tulkin, kuntoutuksen, elämää
tässä, länsimyrsky, lasimyrsky, lasten kaaliviljelmä talon
takana, kaikki on tehty mitä on mahdettu, mitään ei mah-
dettu, ole mahdettava, toiset osallistuvat täysimääräisesti
yhteiskuntaan, julkiseen elämään, ovat tavoitettavissa, ava-
jaisissa riemastuin niin etten päässyt kävelemään.

Join samppanjaa ja kehuja
niin etten jaksanut katsoa.

Aistisi ovat koossa, mikä niistä estää sinua.

Miksi olet näköinen? Miksei mitään näy?

Lapsille tai kuuleville. Pelokkaille tai tunteville.

Oletko varma että viestit nyt väärin.

Mitä teemme täällä etäällä tavallisina,

virheettöminä, ihmeellisinä.

Me seisomme poissaolevina pihojen rajoilla,

minä en sinä et

piirtänyt tätä rajaa, et en piirtänyt maahan

ja puheessa autoissa perintötekijöissä

meressä hevosissa hypätessä

osuu ja kolhiutuu ja lakkaa toimimasta

koko ajan, ja maailman rajoille pääsee,

uuteen taloon teatteriin joihinkin esityksiin takariviin

esitys sallii silmukan siistin koiran

soittoa flamencoakin tuoleja

pari paikkaa ehkä olet paloturvallisuusriski yksin

selkäytimet ydinajatukset selkeät unelmat

sujuuko esittäjän puhe avustajan maksaen kulttuurista on!

Mikään ei ole tarpeeksi. Otsaa on.

Mitään ole ilman laatikoita, ovia ja etäisyyttä.

Olet ponnistanut niin kovasti, ollut aina

helppo ja iloinen, ahkera ja näkymätön,

puhdas ja valkoinen, suorassa, kuulumaton.

Olen saanut silmät täyteen, suuta tarpeeksi.

SIVISTYSVALTION ONTOT PUUT

Sinikka Vuola

Yksi merkittävistä yhteiskunnallisista kysymyksistä, joita runous voi käsitellä, on pitkäaikaissairaiden hoito ja vanhustenhuolto. Väestön ikääntyessä vanhustenhuollon merkitys kasvaa yhä suuremmaksi. Näihin kysymyksiin liittyvät ratkaisut paljastavat osaltaan myös yhteisön arvomaailman.

Runon ei erityisesti tarvitse käsitellä yhteiskunnallisia asioita, mutta se voi käsitellä niitä: kaikki aiheet ja lähestymistavat sopivat runoon. Käytännössä yhteiskunnallisuus voi ilmentyä runossa monennäköisenä ja -muotoisena, kuten epäkohtien osoittamisena, anarkistisina manifesteina, iskulauseina tai myötäelävänä esityksenä syrjäytyneiden tilanteesta.

Yhteiskunnallisuuden ei tarvitse olla ratkaisukeskeistä tai poliittisesti värittyä. Se voi olla herättelyä ja katseen kohteeksi asettamista: *kiinnostus* provosoiviin tai muulla tavalla koskettaviin yhteisiin asioihin riittää.

Juha Vakkurin runokokoelma *Puolarmetsän puut* (Johnny Kniga 2003) avaa yhden näkökulman vanhustenhuollon todellisuuteen ja osoittaa samalla, millä tavalla runous voi olla yhteiskunnallista.¹

”Olin vuosikausia tärkeä mies”: Vakkurin teoksen esittelyä

Puolarmetsän puut koostuu espoolaissairaalan pitkäaikaispotilaiden roolirunomuotoisista² pienoiselämäkerroista, hiukan Edgar Lee Mastersin *Spoon River antologian* (1915/1924, suom. Arvo Turtiainen, Tammi 1947) tapaan. *Spoon Riveristä* poiketen kaikki *Puolarmetsän puiden pu-*

hujat ovat kuitenkin elossa ja lisäksi anonyymeja. Puhujien nimettömyys korostaa sitä, että runojen potilaat voisivat olla keitä tahansa.

Rooliruno on tavallisesti monologimuotoinen. Siinä runon puhuja, lyyrinen minä, ottaa roolihahmon ja puhuu havaintojaan ja kokemuksiaan roolin kautta, esimerkiksi ihmisenä tai eläimenä (jopa vainajana, kuten *Spoon Riverissä*). Rooliruno lähestyy draamallista monologia. *Puolarmetsän puissa* puheenvuoro suodaan niille yhteiskunnan jäsenille, jotka tavallisesti eivät saa ääntään kuuluviin. Täten Vakkuri jatkaa tunnetun suomalaisen roolirunon kehittäjän Maila Pylkkösen³ (1931–1986) jalanjäljissä.

Juha Vakkuri taustoittaa *Puolarmetsän puiden* syntyprosessia teoksen esipuheessa: ”Marraskuussa 2002 vierailin muutaman kerran Espoon Puolarmetsän sairaalassa, missä monet parantumattomasti sairaat olivat elämänjuoksunsa loppusuoralla.” Kokoelman elämäkertarunot sijoittuvat sairaalaan, ja niiden potilasminäkertajat pohtivat sekä omaa että läheistensä elämää. *Puolarmetsän puiden* potilaat sairastavat muun muassa syöpää, maksakirroosia, aivoinfarktia, halvausta tai aivoverenvuodon jälkitilaa. Teos välittää kuvan siitä, millaista on joutua, iästä ja elämäntilanteesta riippumatta, pitkäaikaiseen laitoshoitoon ja elää virikkeetöntä elämää laitoksessa. Tämä aihe on edelleen ja pysyvästi ajankohtainen.

Puolarmetsän puiden elämäkertarunoissa painotetaan henkilöiden statusta, ammattia ja koulutusta: erityisesti mainitaan juristit, lääkärit ja maisterit. Huomio kohdistuuakin siihen tehtävään, toimeen, rooliin tai sosiaaliseen asemaan, joka henkilöillä on yhteiskunnassa ollut. Kiinnostavaa on myös se, miten mainittu status riisutaan. Sairastumisen myötä muiden ihmisten, yhteisön, silmissä saavutettu merkittävä, julkinen tai muuten erityinen asema menetetään:

*Olin vuosikausia tärkeä mies,
jatkovasti lehtien otsikoissa,
tein mitä tahansa.
Asiat sujuivat harvoin hyvin.
Nyt on kaikki toisin:
saan liikutetuksi kahta sormeaa vasemmassa kädessä.
Jos kaikki menee jatkossa yhtä hyvin,
ensi viikolla ryhdytään harjoittamaan oikeaa kättä. (57)*

Paralleelitapauksena eräässä toisessa runossa minäkertoja on kuvitellut vuosikymmeniä – eli aktiivisen, näkyvän toimintansa ajan – että hänet muistetaan siitä, miten hän nuorena radikaalina presidentin illallispuheen aikana vihelteli Kansainvälistä työväenmarssia (58). Runon preesenshetkellä hän käsittää, ettei häntä itse asiassa muisteta ollenkaan, ”tai korkeintaan lonksuvista tekohampaista / ja pahanhajuisesta hengityksestä”.

Erilaisissa työ- ja sosiaalisen elämän hierarkioissa (tärkeän) aseman saavuttaneiden voiman ja vallan menetystä kuvataan monissa kokoelman pienoiselämäkerroissa. Maallisten saavutusten merkityksiä kyseenalaistetaan eri tavoin. Erään runon lakimiesminäkertoja toteaa lakonisesti, ettei presidentin myöntämä mitalikaan pelasta häntä syövältä (23).

Ruumiillinen tasa-arvo manifestoituuakin biologisina tosiseikkoina. [Nyt] ”Näytän samalta kuin muut vanhukset, / ryppyiset vapisevat kädet.” (56) Eräässä runossa suvun patriarkka ”joutuu kärsimään vielä kauan, / vaikka hän on jo vuosia laskenut housuihinsa / nuoren vaimonsa iloksi”. (26) Asemasta riippumatta ruumiillinen haavoittuvuus koskee kaikkia. Vakkurin teos kuvaakin osuvasti lähestyvän kuoleman demokratisoivaa vaikutusta: vaikka ihmisten lähtökohdat ja taustat olisivat kuinkakin erilaiset, lopussa kaikki ovat kuitenkin samalla viivalla.

Miksi kroonikkosairaalaan päädytään?

Teoksen kuvaama Puolarmetsän sairaala on todellisuudessaakin olemassa. Sen toiminnassa on teoksen ilmestymisen jälkeen kuitenkin tapahtunut radikaaleja muutoksia. Vakkurin kirjan ”tapahtuma-aikaan” Puolarmetsän sairaalassa oli Espoon terveystieteiden tutkimuskeskuksen pitkäaikaishoidon vuodeosasto. Tänä päivänä sairaalamaisista pitkäaikaishoidon vuodeosastoista ollaan siirtymässä kodinomaisempiin yksiköihin. Tämä rakennemuutos on kohdannut myös Puolarmetsän sairaalaa: se ei nykyään ole enää ”loppusijotuspaikka”, vaan siellä keskitytään kuntoutukseen ja geriatriseen osaamiseen.

Todellinen Puolarmetsän sairaala on siis vielä kymmenisen vuotta takaperin ollut kaunistelemattomasti sanottuna perinteinen kroonikkosairaala. Juuri sellainen lähtökohhta on myös Vakkurin kokoelman elämäkertamuotoisissa runoissa: *Puolarmetsän puiden* roolirunoissa puhuvat potilaat, jotka joutuvat viettämään sairaalassa loppuelämänsä.

Ainakin tavoitteena tänä päivänä on, että vanhus ei päätyisi viime vuosikseen sairaalan kroonikkovuodeosastolle odottamaan kuolemaa. ”Säilömisosastoja” on lakkautettu, ja vanhukset pyritään nykyään sijoittamaan hoivakoteihin ja kodinomaisiin ympäristöihin, kuten palvelutaloihin. Muutos on tapahtunut vähitellen.

Traagista on edelleen se, että vain palkattu hoitohenkilökunta suostuu huolehtimaan näistä ihmisistä: yksilökeskeisyyttä korostavaan aikaamme ei tunnu luontevasti istuvan kyky tai tahto huolehtia muista ilman rahallista korvausta. Yksilöllisyyden korostaminen on johtanut osaltaan yhteisöllisyyden rapautumiseen ja perhekäsityksen muuttumiseen.

**

Perhettä on perinteisesti pidetty tärkeimpänä yhteiskunnallisena yksikkönä. Kuitenkin länsimaisen yhteiskunnan perhekäsitys on kutistunut hyvin pieneksi: tänä päivänä perhe tarkoittaa meillä käytännössä 1–2 aikuista ja näiden lapsia. Edes kaikista lähisukulaisista ei huolehdi, vaan katsotaan, että yhteiskunnan tehtävä on huolehtia huonokuntoisista vanhuksista ja sairaista – ja etsiä näille sijoituspaikka hoitolaitoksesta, jossa juuri kukaan ei käy heitä katsomassa.

Suomalaisessa yhteiskunnassa kodin ulkopuolella tapahtuvaa työtä pidetään tärkeänä. Tämä arvostuspohja yhdistyneenä tiukkaan perhekäsitykseen on johtanut siihen, että vanhuus ja sairaus eristetään muusta ympäristöstä. Osittain tämä on hinta siitä, että sekä miehet että naiset käyvät kodin ulkopuolisessa ansiotyössä; sama ilmiöhän liittyy esimerkiksi lasten päivähöitoon. Niissä kulttuureissa, joissa perhekäsitys on laajempi, vanhuksia ja pitkäaikaissairaita ei hylätä laitoksiin. Esimerkiksi somalialaisia ja romaneja ei pääsääntöisesti näy vanhainkodeissa ja pitkäaikaishoidon yksiköissä: he käyvät laitoksissa käytännössä vain synnyttämässä tai saamassa akuuttia sairaanhoitoa.

Puolarmetsän puiden potilaiden puoliset, sisarukset, lapset, työtoverit ja/tai muut omaiset ja ystävät eivät käy katsomassa (11, 20, 45) tai jos käyvätkin, käyvät harvoin, vetoavat kiireisiinsä (44, 58) tai vilkuilevat kelloaan (36). Eräs omainen vakuuttaa potilaalle yrittäneensä soittaa tälle monta kertaa, ”mutta ilmeisesti minä sänkyyn sidottu mies / olen aina juuri silloin ollut iltakävelyllä tai poimimassa sienää” (58).

Runon arvoinen elämä

Jos vahvasti yhteiskunnallisuuteen pyrkivä runo(kokoelma) ottaa tietyn, ehdottoman asenteen, jos siinä aukeaa yksi ai-

noa lukutaso, se voi menettää kielellisen erityisyytensä, runomaisuutensa: monimerkityksisyytensä. Tällöin myöskin lukijalta riistetään vapaus sisäistää useita erityyppisiä tai keskenään ristiriitaisiakin lukukeinoja, vivahteiden ja merkitysten kirjo. Esimerkiksi proosan tai uutisten kieli poikkeaa yleensä selvästi runon kielestä, ennen kaikkea juuri runon monitulkintaisuuden tähden.

Puolarmetsän puut vaikuttaa kuitenkin harkitun yksinkertaistavalta sekä riisutulta. Runot ovat puhekielisiä ja kiinnittyvät arkisiin tilanteisiin. Kokoelmassa ei ole lainkaan osiojaotteluja tai muita jäsentäviä hierarkioita. Kaikki runot on myös ladottu typografisesti samalla tavalla: vasen laita suoraan ja perinteisesti, mahdollisimman yksinkertaisesti ja häiriöttömästi. Fontti ja fonttikoko pysyvät kautta linjan samanlaisena, samoin asettelu. Otsikoita ei ole, ja kokonaisvaikutelma on vähäeleinen ja tasa-arvoistava. Lukijan huomio ohjataan runojen elämäkerralliseen sisältöön ja siitä tehtäviin johtopäätöksiin.

Teos säilyttää saman tyylin loppuun saakka, mitään poikkeamaa tai vaihtelua ei muodostu, ei myöskään draamallista kaarta tai muutakaan kokonaisuutta jakavaa tai rytmittävää rakennetta. Kokoelmana *Puolarmetsän puut* päättyy siten, että viimeisessä runossa kuvataan minäker-tojaa, joka saa ravintonsa letkuruokintana ja aavistelee, ettei hänen puolisonsa enää halua häntä kotiin. Mitään ”johtopäätöstä” tai ”yhteenvetoa” teoksessa ei esitetä, ei myöskään lohdun sanoja.

Yhtenäisyydestään, selkeydestään ja eleettömyydestään huolimatta *Puolarmetsän puut* ei sorru monotonisuuteen tai yksitulkintaisuuteen. Esimerkiksi runo ”Peto, peto!” (86) rakentuu kokonaisuudessaan puhuttelutilanteen avaamasta ihmissuhdejännitteestä. Siinä ei millään tavalla taustoiteta eikä selitetä nykytilannetta, vaan tulkinta jää täysinmittä-

sesti lukijalle. Julmuuden läsnäolo tässä, koko kokoelman lyhimmässä runossa voi viitata perheväkivaltaan, uskotto-muuteen tai lähes mihin tahansa pahuuteen:

*Peto,
peto!
Ei mitään muuta.
Kun hän tulee tuosta ovesta –
peto.
Muuta en sano.
Sitten voin kuolla.*

Kokoelman runot ovat laitokseen suljettujen puhetta, jota kukaan ei kuule. Kuitenkaan potilaat eivät puhu itsekseen/itselleen: he puhuvat *poissaoleville*, mikä osaltaan tuo esiin sen, että teos on kritiikkiä yhteiskuntaa eikä niinkään hoitolaitosta kohtaan. Jo lausemuotona teoksessa esiintyy melko runsaasti epäsuoraa tai suoraa kysymyslausetta: painopiste onkin puheenvuoron suomisessa minäkertojille, kroonikoille.

Kirjailija Vakkuri itse toivoo esipuheessaan, että lukijat muistaisivat, että ”jokainen elämä on runon arvoinen”. Täten selviää, että *muistamista* ja *muistuttamista* tähdennettään runolle ominaisina ja tärkeinä elementteinä.

Puolarmetsän puiden puhuntojen ja kielellisten ilmausten tyylillinen samankaltaisuus korostaa sitä, että eletyn elämän ulkoisista eroavaisuuksista ja yksilöllisistä kohtaloista, tapahtumien kirjosta ja urakäänteistä huolimatta elämän päättyessä roolit ja kielipelit riisutaan: sosiaaliseen asemaan katsomatta loppu on sama kaikille.

Kuoleman odotushuone

Puolarmetsän puiden potilailla on sairauden tai lähestyvän

kuoleman herkistäminä runsaasti aikaa mieltä ja punnita elettyä elämää. Kun arjen vanhat rakenteet eivät enää ole kannattelemassa, alkaa menneisyyden arviointi; tällöin myös erityyppiset pettymykset on kohdattava. Yleensä ne liittyvät ihmissuhteisiin, kohtaamisiin ja nähdyksi tulemiseen. Esimerkiksi koko elämänsä ajan itsensä rumaksi tuntenut nainen on ikänsä yrittänyt saada tasoitusta älykkyytensä avulla, mutta elämän loppumetreillä hän tunnustaa, että yhä mieltii, ”miltä olisi tuntunut, jos joku, kuka tahansa, olisi joskus tosissaan sanonut, / että olen kaunein nainen / jonka hän on koskaan tavannut”. (84)

Useissa roolirunoissa heijastuu katkeruus tehtyjä ratkaisuja kohtaan: ”Jos olisin ymmärtänyt, että ihmisen ainoa rikkaus / on omat lapset, / ja jos isä olisi rakastanut minua, / en istuisi tässä huoneessa / kadehtimassa toisten potilaitten luona käyviä vieraita.” (79) Yksin jääminen onkin se todellisuus, jossa moni kokoelman ”potilastapauksista” elää: ”Olen saanut sänkyyni yli kaksituhatta naista, / mutta kukaan heistä ei ole tullut tänne katsomaan minua.” (52)

Myös kuoleman odottamisen kuvat välittyvät kokoelmasta. Potilaat eivät voi olla pohtimatta, missä asussa viikatemies lopulta saapuu. Teoksen avausrunossa todetaan: ”Minä en kuole rauhallisesti, / kaikkea muuta, / en haluaisi kuolla ollenkaan, / vaan jatkaa elämistä, tupakan polttoa ja viinan juontia / ja vanhojen amerikkalaisten elokuvien katsomista.” (8) Toisessa runossa puolestaan tiedustellaan ”Kuka lahjoittaisi kalanruodon / johon saisin tukehtua?” (47). Eräässä tapauksessa kuolema personifioituu sairaalassa ahkerasti vierailevaksi anopiksi, joka rinnastetaan ”kuoleman lintuun” ja ”haukkaan” (14) ja jota hoitohenkilökuntaan ei näytä ymmärtävän häätää potilaan huoneesta.

Kuolema on vaikea, pelottava, lopullinen ja kipeä asia, eikä siitä ole helppo puhua. Eufemismit ovat yhteisön kie-

lellisiä keinoja lähestyä tärkeitä kysymyksiä. Kuolemaan liittyy tunnetusti suuri määrä pehmentäviä kiertoilmauksia: puhutaan menehtymisestä, ikiunesta, poisnukkuneista, edesmenneistä, haudan levosta ja viimeisestä matkasta. Kuolema on muuttunut tabuksi, ja se pyritään ”siivoamaan” tai eristämään Vakkurin teoksen tyyppisiin laitoksiin: länsimaiden teollistuneissa yhteiskunnissa *kuolemaa ei nähdä osana elämää*.

Vanheneminen ja kuolema ovat sinänsä hyvin yleisiä aiheita runoudessa. Mutta Vakkuri lähestyy näitä perinteisiä aiheita poikkeuksellisesta näkökulmasta: *Puolarmetsän puissa* fokus on elämänhallinnan menettämisessä ja tavoissa suhtautua siihen.

Kuoleman lähestyessä alkaa tarkentua, mitä elämä on ollut ja mistä siinä todella olikaan kyse. Näin lukien *Puolarmetsän puut* osoittaa myös mielettömyyden, joka oravanpyörään on sisältynyt: jos elämä on koostunut triviaaleista pikkutavoitteista ja niiden toteuttamisesta, lopun koittaessa kuvio paljastuu kokonaisuudessaan ja osoittautuukin absurdiksi. Katkeruus herää, kun tavoitteet ovat olleet järjetömät, ulkoisten vaikutteiden (työpaikka, ura, suvun vaatimukset, halu vaikuttaa ja näkyä yhteiskunnassa) sanelemat. Vakkurin runokokoelma heijasteleekin potilas-minäkerrojen pettymystä elettyä elämää kohtaan sekä vaikutelmia koetusta epäoikeudenmukaisuudesta.

Tukipuiden lahoaminen: teoksen esittämä yhteiskunnallinen kritiikki

Puolarmetsän puiden kritiikki kohdistuu yhteiskuntaan (rakenteena) ja sen jäseniin (yksilöinä): kun ihminen ei enää itse kykene liikkumaan ja huolehtimaan itsestään ja ottamaan osaa sosiaaliseen toimintaan, hän joutuu yhteis-

sössään helposti sivuraiteelle. Herää aidon huolen täyttämä kysymys: miten minulle nyt käy? Kritiikin kohteena on tällöin se, miten yhteiskunta vastaa näihin tilanteisiin.

Puolarmetsän puut kuvaa sitä, miten yhteiskunnassa suhtaudutaan laitoksissa makaaviin ”hyödyttömiin” kansalaisiin. *Puolarmetsän puut* ei niinkään kommentoi tai kritisoi sairaalamaailmaa, vaan potilaitten ihmissuhteita – sukulaisten, ystävien ja muun yhteisön asennoitumista pitkäaikaissairaisiin. Teoksessa pohditaan myös, millaista on kokea elämäkäänne sairastumisen muodossa ja kuoleman lähestyessä: millaista on joutua muusta yhteisöstä ja ympäristöstä irralliseksi ja eristetyksi, tuottamattomaksi jäseneksi, eli osaksi yhteiskunnallista ”ongelmajäteosastoa”.

Vakkurin teos paljastaa *vaikeuden suhtautua* tällaisiin ihmisiin: omaiset, ystävät ja työtoverit eivät teoksessa vaikuta kovin mielellään käyvän katsomassa pitkäaikaissairaita. Mikseivät? Syytä *Puolarmetsän puissa* ei suoraan kerrota, se jää lukijan pääteltäväksi.

Nyky-yhteiskunta perustuu jatkuvaan kasvuun, kvartaalitalouteen ja tuottavuuteen, eivätkä siihen mahdu vuoteessa halvaantuneina suu auki makaavat, ”kehityksen” oravanpyörästä pudonneet yksilöt. Yhteiskunta pyörii suorituskyvyn, elinvoiman, nuoruuden, terveyden ja seksikkyyden ympärillä, eivätkä ikääntyminen, sairastuminen tai vammautuminen vaikuta sopivan kuvaan. Ne eivät kuulu myöskään useiden *Puolarmetsän puiden* potilaiden omaisten ja ystävien prioriteetteihin, koska kyseisiä potilaita ei kiireeseen vedoten juurikaan käydä katsomassa.

Puolarmetsän puiden minäkertojat kokevat, että sukulaiset ja muu yhteisö ovat heidät hylänneet. Tukiverkoston pettäessä korostuvat ”mitä olen tehnyt ansaitakseni tämän”-sekä ”vaikka kaikkeni tein, mitään kiitosta en saanut”-tyypiset ajatusrakenteet.

Yksi kokoelman runoista yltyy esittämään yhteiskuntakritiikin muista poikkeavan suorapuheisessa muodossa. Siinä puhuja toteaa kaunistelemattomasti, että ”Suomi ei ole sivistysvaltio”:

*Elin nuorena tutkimusmatkailijan elämää:
Brasiliassa säilyin hengissä
kun annoin viidakossa asuvan alkuasukasheimon
kaikkien miesten raiskata itseni.
Haitissa salaisen poliisin päällikkö
piti minua kuukausikaupalla seksiorjanaan
ennen kuin karkotti minut maasta.
Kun valitan täällä vatsavaivoja,
mummua pidetään luulosairaana
ja saan hädin tuskin aspiriinia,
vaikka tarvitsisin morfiinia.
Tiedän mitä ruumiissani tapahtuu.
Suomi ei ole sivistysvaltio. (61)*

Tässä runossa *Puolarmetsän puiden* kuvio kärjistyy. Runon puhuja kertoo kokemistaan raakuuksista Brasiliassa ja Haitissa – ja toteaa runon lopussa ironisesti, että *Suomi* ei ole sivistysvaltio. Puhuja kokee sekä tilanteensa että kohtelunsa laitoksessa vielä *pahemmiksi* kuin kauhukokemuksensa Haitin ja Brasilian kaltaisissa valtioissa. Hoitajia tai lääkäreitä ei mainita sanatasolla ollenkaan; aktiiviset verbit vaihtuvat runon kliimaksikohdassa passiivimuotoon (”mummua pidetään luulosairaana”). Kritiikki ei edelleenkään kohdistu hoitohenkilökuntaan, vaan potilaan näkökulmasta ongelman todelliseen ytimeen, yhteiskuntaan (”Suomeen”). Runo saa lukijan pohtimaan, mitä *sivistysvaltio* runon kuvaamassa tilanteessa tekisi.

Puolarmetsän puiden ansio yhteiskunnallisena puheenvuorona

Vakkurin teoksesta välittyy kuva elämänhallinnan menettämisen sekä ihmissuhteiden läpinäkyvyyden aiheuttamasta ahdistuksesta. *Puolarmetsän puissa* tarkastellaan inhimillistä avuttomuutta ikääntymisen, sairauden ja kuoleman edessä. Teos on havainnoiva ja kiinnostunut, potilaiden suulla puhuva kannanotto.⁴ *Puolarmetsän puiden* monologeissa esitetyt intiimit ja yksityiset kokemukset ovat helposti tunnistettavissa ja laajenevat yleisinhimilliseksi ilmiöiksi. Ne aukeavat myös arkikielisyytensä tähden lukijalle vaivattomasti.

Vaikka laajasta monitulkintaisuuden mahdollisuudesta *Puolarmetsän puiden* kohdalla ei voine puhua, tulkinnallista liikkuma-alaa tarjoutuu kuitenkin jonkin verran. Mutta yhteiskuntalähtöisessä teoksessa viestin on toisaalta välityttäväkin riittävän selvästi: sitä ei voi lähteä kielellisellä kihartelulla hämärtämään.

Vakkurin teos lähenee asiatekstin tyyliä, mutta käsittelee kuitenkin henkilökohtaisia ja arkojakin asioita, joista esimerkiksi journalismi ei välttämättä olisi kiinnostunut. Toisaalta: jos kyseessä olisi raportti Espoon terveyskeskuksen vuodeosaston toiminnasta, moni lukija voisi jäädä tavoittamatta. Genrenä runo löytää uuden, erilaisenkin yleisön ja lukijakunnan. Ennen kaikkea se, varsinkin roolirunomuotoisena, mahdollistaa puheenvuoron antamisen *itse potilaille* sekä heidän sisäisen maailmansa, ihmissuhdedyndamiikkansa ja miellelyhtymiensä kuvaamisen.

Vakkurin kokoelman ansio yhteiskunnallisena puheenvuorona on siinä, että se ei käsittele vain päivänpoliittista, hetkelliseen tilanteeseen kiinnittyvää ongelmaa, vaan aйдosti pitkäaikaisempaa ja laajempaa ilmiötä: *väestön ikään-*

tyessä vanhustenhoidosta tulee yhä suurempi yhteiskunnallinen kysymys.

Puolarmetsän puut ei arvota sormella osoitellen, vaan rivien välissä, kuvailun ja huomion kiinnittämisen keinoin. Teoksen asenne kuvaamaansa ilmiöön ei ole erityisen myötälävä, myöskään mitään korjausehdotusta tai vaihtoehtoa vallitsevalle tilanteelle ja kuvatuille hoitokäytännöille ei tarjota; enemmänkin pyritään paljastamaan yhteiskunnallinen epäkohta, ravistelemaan.

Yksi yhteiskunnallisen runouden funktio onkin *keskustelun herättäminen*. Vakkurin teos johdattaa pohtimaan yhteisön arvomaailmaa: onko oikein, että sairaat vanhukset eristetään muusta yhteiskunnasta? Onko oikein, ettei nuoruutta ja terveyttä korostavassa yhteisössä ole tilaa tuottamattomille yksilöille ja muille ”häiriötekijöille”? Vaikka koemme elävämme humanissa sivistysvaltiossa, silti näinkin merkittävät asiat kuin vanhustenhoito ja kroonikkojen hoito on järjestetty teollisesti. Sivistysvaltion puut osoitautuvat lähemmässä tarkastelussa sikälikin ontoiksi, että perinteisesti tärkein yhteiskunnallinen yksikkö eli perhe on käsitteenä kärsinyt, eikä vanhuksia arvosteta kulttuurisamme käytännössä lainkaan.

Ylipäättään on kauhea ajatus, että elämän päätepiste on sairaalan vuodeosasto. *Puolarmetsän puut* tuo ongelman runon keinoin lukijan silmien eteen.

Kiitos Puolarmetsän sairaalaa koskevista tiedoista osastonhoitaja Leena Aholaiselle.

Viitteet

- 1 Juha Vakkurin teoksesta on esitetty vuonna 2008 Suomen Kansallisoopperan Alminsalissa Thomas Rydber-

gin tanssiteos *Potilaat*.

- 2 Vakkuri käyttää roolirunotekniikkaa myös tuoreimmassa kokoelmassaan *Keisari, tuhka, tulevaisuus* (Like 2011).
- 3 Katja Seutu on tutkinut Pyllkkösen runoutta väitöskirjassaan *Olla elävän sanat: roolirunon laji Maila Pyllkkösen teoksessa Arvo. Vanhaäiti puhuu runonsa* (SKS 2009). Seudun mukaan ”ominaispiirteiltään kantaaottavaksi luonnehdittava roolirunous rakentuu usein henkilökuviksi, joissa yhteisönsä periferiassa olevat ihmiset, kuten vanhukset sekä erilaisten marginaaliryhmien ja vähemmistöjen edustajat saavat äänen”; tällaista, tavallisen ihmisen kriittistä elämäntilannetta refleктоivaa roolirunoa Seutu luonnehtii ”arjen tragiikan runoudeksi” (Seutu 2009, 210).
- 4 Suomen kielellä ei tietääkseni ole kirjoitettu kovin monta muuta näin vahvasti sairaalamaailmaan sijoittuvaa runokokoelmaa. Esimerkiksi Timo Harjun vanhainkotiin sijoittuva esikoisrunokokoelma *Kastelimme heitä runsaasti kahvilla* (ntamo 2009) poikkeaa *Puolarmetsän puista* muun muassa siinä, että *Puolarmetsän puut* viittaa myös pitkäaikaissairaalan ulkopuoliseen elämään ja potilaiden ihmissuhteisiin. Harjun teos keskittyy puolestaan kuvaamaan itse vanhainkotiä, isolaattia, jonne vanhukset on eristetty, eivätkä viitteet ulkomaailmasta nouse esiin.

Sairaalamaailmaa on sinänsä sivuttu aivan viimekin vuosina eräissä runokokoelmissa, esimerkiksi Satu Mannisen *Sydänfilmissä* (Gummerus 2009), Sanni Purhosen *Naarassa* (Daimon 2010) sekä Rakel Liehun kokoelmassa *Älä vielä lähde* (WSOY 2010).

HYVINVOINTIVALTIO – runoelma

Tiina Lehtikoinen

Hyvinvaltiolla on keskeinen rooli
kansalaisten elintason ja huolenpidon varmistamisessa,
sosiaaliset OIKEUDET on kirjattu
Suomen perustuslain 19. pykälään
sosiaalivaltio valvoo asiakkaidensa etuuksia
yötä päivää,
ja pitää kädestä

1990-luvulta lähtien käsite ‘hyvinvointivaltio’
on ymmärretty myös kielteisesti

Osan hyvinvoinnista tuottavat vapaaehtoiset

- yksilöt
- yritykset
- hyväntekeväisyysjärjestöt

seikan korostamiseksi suositellaan termiä
‘hyvinvointiyhteiskunta’

Yhteiskunta on enemmän **ELIN**,
ja tuoksuu
vähemmän p a p e r i l l e

Hyvinvointivaltioita löytyy erilaisia:

- 1) POHJOISMAINEN MALLI
tunnetaan sosiaalidemokraattisena
hyvinvointivaltiona,
etujen piiriin kuuluvat kaikki kansalaiset
TASAPUOLISESTI

järjestelmän painopiste on tulonsiirroissa,
päävastuu valtiolla, RUOTSI & TANSKA

ja missä hyvät unet päättyvät,
aloittavat aseet laulunsa,
suuresta suvaitsevaisuuspuheesta huolimatta
e r o t kukoistavat

2) KESKIEUROOPPALAINEN MALLI
edustaa konservatiivista hyvinvointia, RANSKA,
SAKSA & ITÄVALTA
hyvinvointi-
r-a-k-e-n-t-e-e-t
on luotu ydinperheen ympärille turvaamaan verta
& suojelemaan luokkia

niiden alkuperässä,
tai asemassa

EI ole MITÄÄN kyseenalaista

huom. myös sukupuolet ovat kapeita
ja vaikeasti muokattavissa

3) ANGLOSAKSINEN MALLI
päävastuu on **YKSILÖLLÄ**,
liberaali hyvinvointivaltio,
ISO-BRITANNIA,
IRLANTI, YHDYSVALLAT

yhteiskunta jakaa
vähävaraiset avustuksia **ansaitseviin**,
ja **ansaitsemattomiin**,

heitä on monta

ja määrä kasvaa,
vaikka nousevat käyrät oli varattu
yksinomaan taloudelle

Hyvinvointia luo-ki-tel-laan kysymällä
kenelle kuuluu ensisijainen VASTUU
sosiaalisten riskien
hallinnoinnista
ja hyvinvointituotannosta,

se mitä hyvinvoinnilla t a r k o i t e t a a n on

t-o-i-n-e-n juttu

Yksityinen sektori osallistuu hyvinvointipalvelujen
kustannuksiin
kustannuksia on aina

varsinkin palveluista, esim. k o u l u t u k s e s t a
tieteellisyys korvataan
raporteilla

sillä

INNOVAATIOIHIN

EI ole varaa

Järjestöt / vapaaehtoistoiminta /
lounaskutsut

ovat osa rakennetta

katsomoissa päätetään paljon, ja lujaa, nälkäisenä
ihminen

on paljaimmillaan

Veljesjärjestelmät rullaavat

RUL- LAA- TI- RAA!

julkisen lainsäädännön rinnalla, se on julkeaa,

mutta parempi kuin pahaveli

Hyvinvointivaltiossa tulonsiirrot ovat alhaisia,

työn merkitys on **Suuri**

ja arvostus **V A L T A V A**, tosin vähenemään päin

sillä **töitä ei ole**

ainakaan niillä aloilla joihin ihmisiä koulutetaan

Valtion sosiaalimenojen osuus BKT:sta aiheuttaa n-

ä

r

ä s t y s t ä

& sananvapauteen kuuluu *monenmoista lausetta*

sisältöjen syvempää erittelyä

ei tarvita,

m e d i a huolehtii HISTORIASTA

+ VAITIOLOSTA

Hyvinvointivaltion edustajilla on oikeus käyttää

n:llä alkavia sanoja

ynnä vähemmistöjä

h a l v e n t a v a a r e t o r i i k k a a,

sillä hyvinvointivaltiossa **KANSA** puhuu

edustajiensa kanssa
SAMALLA suulla

Päätävissä elimissä nähdään yhä vähemmän naisia,
kiintiöistä huolimatta,
heille on: hyväntekeväisyysryhmittymiä
oheistoimintaa
ja muita paikkoja

Yleisesti käytössä olevat **hyvinvointivaltion**
rakennuspalikat
luotiin Saksassa 1800-luvulla
rautakansleri BISMARCKIN johdolla, ja rapatessa roiskui
r o m a n t i i k a n h e n k e ä
ympäri Eurooppaa,
syntyi valtiopaketit, jotka kohosivat kartalle
kuin elementtitalot,
yhtäläisiä seiniä on mukava katsella

Syntyi sosiaalivakuutus! vastauksena uhkaavalle

poliittiselle liikehdinnälle,

ja millainen UHKA se olikaan!

Nyt uhkaillaan jälleen, talousunionissa hyvinvointivaltio
seisoo **silmät kiinni** etulinjassa,
marionetilta puuttuu etusormi ja peukalo,
k-a t.ta-u.k-se.t vu.o-ta-v.a.t

Modernin hyvinvointivaltion
taloustieteellinen pohja

perustuu William Beveridgen raporttiin:

Hyvinvointivaltion tavoite on köyhyyden ja suurten
sosiaalisten eriarvoisuuksien poistaminen (1942)

Mallin mukaisesti Iso-Britannia
oli maailman ensimmäisiä
hyvinvointivaltiokokeiluja,
malli purettiin 1980-luvulla
Margaret Thatcherin hallituskaudella

IDEOLOGIOITA, jotka tukevat hyvinvointivaltiota
ja **markkinataloutta**
ovat Sosiaalidemokratia! Distri-butismi!

Liberalismin muodoista
nk. Hyvinvointi-! tai
Sosiaali-l-i-be-r-a-lismi!

John Maynard Keynes! + Rawls!
Sosiaalireformismi!
ja bismarckilainen konservatismi!

Konservatismiin ja liberalismiin monet muodot
kuten LIBERTARISMI
suhtautuvat hyvinvointivaltioon kriittisesti

vapautta on liikaa

tai ainakin väärissä asioissa

Hyvinvointivaltion rakentamisella oli sotien jälkeen
vahva *periaatteellinen* kannatus
läpi puoluekentän,
se on edelleen erittäin suosittu ajatus

kansalaisten keskuudessa
(kenen mukaan?)

ja mikä on kansa? yksilöiden onni ja onnettomuudet
eivät ole vakioita,
kuten palasaippua

Suomalaiseen järjestelmään otettiin vaikutteita Ruotsista,
maiden sosiaalijärjestelmissä
on yhdenmukaisuuksia,
nk. POHJOISMAINEN HYVINVOINTI tunnetaan
myös Pohjoismaiden
ulkopuolella

esim. PISA-raportteissa ja seksiturismikohteissa

PHV-malli nojaa Axel Hägerströmin perustaman
Uppsalalaisen koulukunnan arvonihiilistiseen
ajatteluun ja oikeusfilosofiaan,
poliisiylijohdaja Mikko Paatero totesi syksyllä 2010
myös poliisiin olevan SUURI
hyvinvointivaltion ystävä

Virkavaltaa huolestuttaa erityisesti
toisen polven syrjäytyneet.
heidän k o k e m u k s e n s a yhteiskunnasta
ovat valmiiksi **negatiivisia**
tällöin suksi lipsuu,
ja tip-pu-mi-nen mihin tahansa
kuiluun tai sillalta

on helppoa

Poliisiylijohtaja korosti opettajien ja sosiaaliviranomaisten
mahdollisuuksia

puuttua rikollisille poluille ajelehtiviin elämiin,

PHV-yhteiskunnassa

PERHEISTÄ puuttuu *sisäinen kuri*

kasvatuksen pitää olla vapaata, kasvattajan avara

ja ongelmien

u-l-k-o-i-s-t-e-t-t-a-v-i-s-s-a

Keskustelussa hyvinvointivaltion olemuksesta

on esitetty väitteitä

PUOLESTA/ VASTAAN:

The Social Foundations Of Postindustrial Economies

+ Humanitäärinen oikeus elämän perusasioihin

on **perustavaa laatua** oleva

ihmis o i k e u s, eikä kenenkään pitäisi joutua kärsimään

+ Kehittyneiden valtioiden edustajat kannattavat

vaiheittaista sosiaaliturvan laajentamista,

vaaliurnien lähetyvillä viljellä sanaa Demokratia

+ Eettinen vastavuoroisuus on

UNIVERSAALI moraalinen periaate

ja toisten auttaminen moraalinen velvollisuus

useimmissa kulttuureissa

+ Hyväntekeväisyys ja **tuki ihmisille**

nähdään v a l i n t o i n a

+ Varallisuuden jako lisää **yleistä onnellisuutta**,
sama määrä **rahaa**

tuottaa enemmän iloa

köyhälle kuin rikkaalle,

nk. utilitaristinen periaate

ongelmana on vain **onnen mittaamattomuus**

+ *Henkilökohtaisen menestyksen* sijaan

valtauskonnot tähdentävät

yhteisöjen merkitystä,

myös valtiolliset järjestelmät on kehitetty

vapaaehtoisvoimin

keskinäisten vakuutusten pohjalta

Keskinäinen oma etu = **Solidaarisuus**

+ **Sosiaaliohjelmat** palvelevat

TALOUDELLISIA toimintoja

kysynnän säätely ja työmarkkinoiden rakentaminen

edistävät päämääriä, jotka liittyvät koulutukseen

perheeseen

ja työhön

+ Järjestelmä pitää yllä yhteiskuntarauhaa

ja alentaa rikollisuutta,

ihmisten EI TARVITSE varastella

pysyäkseen hengissä

- Tietyissä tapauksissa *julkinen sektori* **EI HOIDA**

tuotantoa tehokkaasti, syinä:

monopolit,

oligopolit,

ulkoisvaikutukset,

tai epäsymmetrinen informaatio,
MARK-KI-NA-H-Ä-I-R-I-Ö-Ö-Ö-Ö

+ Jotkut palvelut saadaan edullisemmin,
kun päättävässä asemassa olevat
ostaa

"bulkkia" yleisölleen,

kuin jos jokainen kuluttaja ostaisi erikseen

(tosin ei tiedetä kuinka moni ostaisi samat palvelut,
ja millaisia voiteluita ostoksiin liittyy)

käytännettä kutsutaan **Suuruuden
ekonomiaksi**

+ Tieverkko, Julkinen liikenne, Vedenjakelu, Palokunta,
Terveystenhoito, Maanpuolustus jne
ovat **yhteistä**

yksityistettyä pääomaa

sillä ei ole kasvoja, se makaa tilillä rapautuneena sydämenä
josta kukaan ei ole vastuussa

+ Tasa-arvoinen koulutusjärjestelmä luo nopean

luokkakiierron,

ja kierto takaa

mahdollisimman suuren hyödyn

käytettävissä olevista väestöresursseista

HUOM. humanitaariselta kannalta kehittyneimmissä
hyvinvointivaltioissa
syrjäytymisen äärimmäinen muoto,

ASUNNOTTOMUUS

on h a r v i n a i s t a,

ja Onnellisuuden kokeminen on korkealla tasolla ☺

Helsinkiä ei turhaan tituleerata maailman
parhaimmaksi kaupungiksi!!!

L O L

- *Sosiaalivaltio* puuttuu yksilönvapauteen
ja pakottaa yksilön
subventoimaan **TOISTEN** kulutusta, *leipä kaventuu...*

- Palvelujen yhteisrahoitus vähentää
yksilöiden oikeutta
käyttää omaisuuttaan
itselleen lystikkäimmällä tavalla,
ON MAKSETTAVA VEROJA,
järjestelmä on vertailukelpoinen
yksityisomaisuuden takavarikoinnin
kanssa

- Hyvinvointivaltio kitkee
PIENyrittämisen mahdollisuudet
hidastaa talouskasvua
ja luo työttömyyttä,
se kajoaa sormillaan jokaiseen sektoriin
ja säätelee markkinoita

- Hyvinvointivaltiossa veri kiertää hitaasti,
verojen kierto on helppoa
kuin hedelmäpelien paukutus $\Sigma \Omega \Delta$

- Friedrich Hayekin mukaan Vapaat markkinat
tuottavat & kohdentavat palvelut

t e h o k k a a m m i n

kuin hyvinvointiohjelmat, ja ne voidaan rahoittaa
pienemmillä kuluilla

- Markkinamekanismi pystyy vastaamaan
suuren ihmisjoukon
nimenomaisiin tarpeisiin
VALTIOTA paremmin,

millaisia ominaistarpeita ihmisillä on?

kuinka mekanismit jylläävät valtiosta irrallaan?

kuka niillä laukkaa?

- Hyvinvointivaltiolla on epätoivottuja vaikutuksia
k ä y t t ä y t y m i s e e n,

se vähentää **motivaatiota**
ITSESTÄ

ja muista,

poistaa huolta ja saa henkilön *karsastamaan työntekoa*

- Hyvinvointivaltiossa keltaihoiset naiset poimivat
metsässä marjoja

koska **hyvinvointiasukkaan** käsissä

tertut hapantuvat

keltaihoiset **jätetään usein palkatta,**

koska saalis ei miellytä

työnantajaa,

vaikka se olisi kohtuullinen

ja kotimaisen poimurin nielemäksi huippusatoa

Sama pätee: - siivoukseen
- rakentamiseen
- ravintola-alaan
- jne

- Hyvinvointivaltiossa ihmisten ostaminen
on **ihan okei**,
koska **kaikki on okei**

& laittoman työvoiman rahtaus
pimeisiin töihin
epävirallisesti hyväksytyä, samoin
hierontaprostituutio

- Valtion ottaessa vastuun
ihmisten taloudellisesta huolenpidosta
YKSILÖN ei tarvitse huolehtia
perheestä, suvusta tai lahjoittaa rahaa

eikä hänellä **ole VELVOLLISUUKSIA**
kohdata heikommassa asemassa olevia

- Julkiseen hallintoon perustuva sosiaalijärjestelmä johtaa
PÄÄLLEKKÄISEEN SÄÄNTELYYN

ja kalliiseen hallinnointiin,
seuraa **k a n n u s t i n** loukkuja

- Hyvinvointivaltiossa työ ostetaan ULKOA,
koska **SISÄLLÄ**
on yhä vähemmän
ihmisiä, tai ylipäänsä mitään;
tietokoneet hyväilevät lehmien utareita

maito on kaukaa tuttua,

mutta hyvin tuotettua, standardit puhuvat

- Hyvinvointivaltion EI voida katsoa onnistuneen

tehtävässään kovin hyvin,

leipäjonoissa riittää asiakkaita

ja **osalle kansalaisista**

valtion ulkopuoliset avustukset

ovat säännöllinen

AVUNLÄHDE eikä vain tilapäinen lisäleikkele

+ / - Avaruus on hyvinvointivaltion asukkaalle

melko väljä käsite

YHTEENVETO:

Perinteistä hyvinvointivaltiota

kannattavat kaikki

eduskuntapuolueet,

puolueiden tavoitteissa on vain painotuseroja

niistä on kirjoitettu vähän

Yleensä kaikki ryhmät

ovat kiinnostuneita nopeista ratkaisuista

joilla **hyvinvointia**

VOIDAAN TEHOSTAA

ilman että valtion käytännön toimet kärsivät

(esim. keskustelu kansalaispalkasta & negatiivisesta tuloverosta)

Hyvinvoinnista on jalostettu tekoniveliä,
joiden varassa **todellisuus** heittelee hampaitaan
ja volttaa

ja kauraryynejä

paperipussit hirnuvat,
galleriassa AKTIVISMI muuttuu kesytetyksi

p- a- r- o- d- i- a- k- s- i

patsaita on somaa taputella

-- TAP -- TAP -- TAP --

(HUOM. Tähän runoelmaan **ei ole** merkitty lähteitä
yhteiskuntarauhan suojelemiseksi,
suurin osa puheesta
on kierrätystä: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Hyvinvointivaltio>)

tusten tähden tilansa menettänyt ja maanpakoon ajettu Meliboios etsii viimeiselle vuohelleen laidunta raskain sydämin. Hän tapaa matkallaan puun lehvien alla pilliä soittlevan Tityroksen, jolla on käynyt parempi tuuri, ja katkerana toteaa ääneen sen, mikä on totta: miten on mahdollista, että Tityroksella on aikaa mietiskellä muusia, vaikka isänmaa on turmeluksen tiellä, työttömyys kasvaa ja maaseudun kansa syrjäytyy? Tityros vastaa, että hän on löytänyt uuden jumalan, jolta on voinut ostaa vapautensa takaisin – Rooman, joka on maajussien kyläpahasta paljon mahtavampi. Hän tarjoaa Meliboiokselle ruokaa ja leposijan, ja yhdessä he muistelevat vanhoja hyviä aikoja ja kauhistelevat Meliboioista kohdannutta tragediää.

Vaikka runo on osin omaelämäkerrallinen (Vergilius menetti maatilansa Augustuksen armeijassa palvelulle kenturiolle), kysymys paimenten epätasa-arvoisesta asemasta ja Tityroksen kevytmielisestä asenteesta jää Vergiliuksen runossa hämmentävästi vastaamatta. Meliboioksen kysymys on silti pätevä myös tänään, koska se on tosi kysymys. Tuleeko meidän kirjailijoina kirjoittaa siitä, mitä tapahtuu, vai siitä, mikä on ikuista? Voiko runous olla yhteiskunnallista, vai onko se vain taivaallista? Onko runoudella merkitystä, vaikka se olisikin yhteiskunnallista? Mikä on runoilijan ja poliitikon ero, ja voiko toinen toimia toisen alueella menettämättä jotain olennaista, jotain, mikä tekee hänestä sen, mitä hän on?

**

Vergiliuksen runous ei saanut aikaan demokraattisesti edistyksellisiä muutoksia Augustuksen hallinnossa, ja sikäli kuin runoilijat ovat historiassa näyttäneet vaikuttavan suoraan valtioiden toimintaan, he ovat saaneet aikaan lähin-

nä pahaa, kuten Radovan Karadžić tai Albert Wass. Tästä historiallisesta syystä olisi kenties yksinkertaisinta todeta, ettei runous voi tai sen ei ainakaan kannata yrittää vaikuttaa yhteiskunnallisesti.

Päätelmä, jonka mukaan runous ei voi vaikuttaa yhteiskunnallisesti, on kuitenkin liian hätäisesti tehty. Asiaa täytyy ajatella toisenkin kerran. Mitä esimerkiksi tarkoittaa ”vaikuttaminen” tässä väitteessä? Ensimmäisenä tulee mieleen, että vaikuttamisella tarkoitamme usein välitöntä muutosta vallan toiminnassa tai vallan jakautumisessa. Toinen merkitys (joka lienee käytännöllisempi ja kenties sisältää myös ensimmäisen tai oikeastaan edeltää sitä) on se, että yhteiskunnallinen vaikuttaminen on ennen kaikkea konkreettisten yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemista.

Jos runous vaikuttaa yhteiskunnallisesti, se ei vaikuta tällä tavalla. Runoilla ei ratkaista konkreettisia yhteiskunnallisia ongelmia. Näin ollen tuntuisi edelleen olevan järkevintä tai käytännöllisintä ajatella, ettei runous voi vaikuttaa yhteiskunnallisesti.

**

On kuitenkin mahdollista tehdä erottelu: on eri asia kysyä, onko runous poliittista, kuin kysyä, onko runous yhteiskunnallista. Poliitiikka ei nimittäin tarkoita ainoastaan yhteiskunnallista vaikuttamista, yhteisten asioiden hoitamista, vaan myös julkisesti käytävää kamppailua niistä arvoista, joiden perustalta noita yhteisiä asioita hoidetaan.

Vaikka runous ei vaikutakaan konkreettisiin poliittisiin ongelmiin, se voisi kenties vaikuttaa ihmisten arvoihin, sikäli kuin runous taiteenlajina osallistuu muiden taiteiden sekä tieteen, poliittisen toiminnan ja median kanssa yhteisen retorisen arvotodellisuutemme luomiseen, siihen, miten

tämän maailman asioista puhutaan, miten olemassaolevaa rajataan, miten se tunnetaan ja mielletään: sen ratkaisemiseen, mikä on tärkeää. Tässä laajennetussa mielessä kaikki runous olisi poliittista, riippumatta sen yhteiskunnallisten vaikutusten kuvattavuudesta tai mitattavuudesta.

Monet runoilijat ja runoutta ajatelleet ovat päätyneet samankaltaiseen johtopäätökseen. Runoilija Percy Bysshe Shelley uskoi, että runoilijat ja filosofit ovat maailmamme tunnustamattomia lainsäätäjiä. Tällä hän tarkoitti, että aikaistensa Mary Wollstonecraftin ja William Godwinin kaltaiset mielipidevaikuttajat, vaikka ovatkin kirjailijoita, kykenevät muuttamaan yhteiskunnan arvoilmastoa siten, että laitkin lopulta muuttuvat heidän kirjoitustensa mukaisiksi. Ja vaikka runoilija W. H. Auden kuuluisasti totesi, ettei ”runous saa mitään aikaan” (”poetry makes nothing happen”), koska se on pikemminkin tapahtumisen kuin tekemisen tapa (”a way of happening, a mouth”), voidaan aina muistuttaa, että filosofi Theodor Adorno puolestaan ajatteli runouden voivan juuri tästä syystä toimia yhteiskunnan syvien ristiriitojen aistijana – Audenia mukaillakseni, ei niinkään sen tähden, mitä runoissa sanotaan, vaan sen tähden, mitä niissä ei sanota, minkä ”ei-minkään” yhteiskuntamme pakottaa ne kätkemään.

Näinkin ajateltuna asia on yhä tarpeettoman hämärä. Miten arvojen ja runojen suhteen oletetaan esimerkiksi näissä katsannoissa muodostuvan? Entä mitä tulisi ajatella niistä erilaisista historiallisista vaiheista, joissa runous on kannattanut erinäisiä poliittisia aatteita ja arvoja? Yksityiskohtaisemmat runousopilliset kysymykset on jätettävä syrjään, mutta ajattelua on mahdollista jatkaa esittämällä yksinkertaiselta tuntuva kysymys: jos runous on poliittista tällä tavalla, arvoista käytävän kamppailun näkökulmasta, mikä yhdistää tai erottaa runoilijaa ja poliitikkoa arvojen edistäjinä?

Tuntuu, että karkein tapa ilmaista runoilijan ja poliitikon ero on sanoa, että poliitikon tehtävä on puhua totta, kun taas runoilija valehtelee aina: poliitikko käsittelee todellisen maailman konkreettisia asioita, kun taas runoilija puhuu fiktion, vertausten ja mielikuvituksen kielellä. Tarkemmin ajateltuna asia on tietenkin monimutkaisempi. Voitaisiin esimerkiksi sanoa, samaa vertausta laajentaen, että siinä missä poliitikko toimii rationaalisesti yhteiskunnallisen tietoisuuden alueella ratkaisten konkreettisia poliittisia ongelmia omien arvojensa mukaisesti, runoilija toimii irrationaalisesti, poliittisen tiedostamattoman alueella, missä poliitikon rationaalisuutta vaivaa jatkuvasti hänen omien arvojensa selkiintymätön ja siksi järjettömältä eli epäkäytännölliseltä tai jopa totuudenvastaiselta vaikuttava alkuperä.

Tarkoitan arvojen selkiintymättömällä alkuperällä sitä vaikeasti hahmotettavaa neurologisten, fyysisten ja sosiaalisten prosessien kokonaisuutta, jonka tuloksena arvomme ovat muodostuneet psyykessämme, tuossa monimutkaisten tunteellisten reaktioiden ja ratkaisujen sekä henkilöhistoriallisten valintojen verkostossa, jonka avulla ymmärrämme maailmaamme.

Tämän arvojen alkuperän selkiintymisellä tarkoitan puolestaan sitä henkistä tilaa, jossa tiedämme, mistä tulemme, missä olemme ja mihin olemme menossa, ja kykenemme ilmaisemaan tämän elämänpolkumme suunnat ja suhteet muille kanssakulkijoillemme tuntematta tarvetta pelkistää niiden olemisen tapaa yksinkertaisin ja läpinäkyvin ilmaisuin, jotka ”kaikki voisivat ymmärtää”. Sen sijaan olemme herkkiä elämämme suhteellisuuksille ja monimutkaisuuksille, sekä omassa että toistemme elämässä.

Kyse on sellaisesta itsetietoisuuden asennosta, jollaista poliitikolla ei ole tapana ottaa, mutta joka on silti osa poliitiikan olemassaoloa ihmisten mielissä ja sydämissä, etenkin silloin, kun poliitikkojen rehellisyys ja vilpittömyys ja sanoisinko aito itseymmärrys nostetaan esiin keskeisinä arvoina heidän toimintansa arvioinnissa (mitä tietenkin tapahtuu varsin harvoin). Kyse on myös siitä tavallisesta havainnosta, että poliitikkoja on usein vaikea nähdä inhimillisinä, koska he ovat niin täydellisen antautuneita yhteiskunnalliselle roolilleen.

Runoilijalle – ainakin länsimaiselle – itsetietoinen, empaattinen ja suhteellisuudentajuinen henkinen asento arvoista keskusteltaessa on puolestaan väistämätön lähtökohhta, jos ei muista, ainakin kulttuurisista syistä: Rousseau, Augustinus, Petrarca, Proust, Montaigne, Dante, Wordsworth, Austen, Dostojevski, Woolf, Manner, Canetti, Joyce, James, Tranströmer, Shakespeare ja oikeastaan koko länsimainen kaanon todistaa, että runoilija, siis kirjailija, on sellainen yksilö, joka on ottanut tai on ollut pakotettu ottamaan tehtäväkseen oman minuutensa, omien arvojensa ja samalla – kaltaisuuden lakien mukaisesti – kaikkien arvojen alkuperän selvittämisen. Runoilija voi tietenkin torjua sen, mitä tällaisen asennon ottaminen hänelle opettaa, mutta hän ei voi kieltää historian hänelle esittämää kysymystä: kuka olet, mistä tulet ja mihin olet menossa?

**

Runoilija on siis – mikä lienee jo ilmeistä – varsin erilainen poliittinen toimija kuin poliitikko. Sikäli kuin runous on poliittista, eli osallistuu kamppailuun yhteiskunnalle tärkeistä arvoista, se ei ole sitä ainakaan ensisijaisesti yksittäisen runoilijan poliittisen mielipiteen tai edes konkreettista

yhteiskunnallista ongelmaa käsittelevän runon tähden.

Kyse ei ole edes siitä, millaisia arvoja runoilija tahtoo tietoisesti puolustaa tai arvostella. On nimittäin väistämättöntä, että jokaisen yksittäisen runoilijan tekemät valinnat esitystavoissaan ja sisällöllisissä ratkaisuissaan viestivät monella eri tavalla siitä, millaisten arvojen näkökulmasta he puhuvat, mutta samalla he ilmaisevat, olemalla runoilijoita, paljon enemmän kuin sanoissaan tietoisesti voivat: runoilijat edustavat tahtomattaankin poliittista tiedostamattomuutta, poliitikkojen elämänpolun kätkeytyksiä tai hämärtyneitä suuntia ja suhteita.

Näin on silloinkin, tai ehkä juuri silloin, kun runoja kirjoitetaan konkreettisia yhteiskunnallisia ongelmia ratkaisemaan. Sanoin aikaisemmin, ettei runoilla voi tällaisia ongelmia ratkaista. Arvioni perustui tunteeseen, yleiseen käsitykseen. Miksi meistä tuntuu siltä, tai miksi yleisesti ottaen käsitämme asian näin? Kenties siitä syystä, että konkreettiset yhteiskunnalliset ongelmat vaativat usein yksiselitteisiä ratkaisuja: on kyettävä ilmaisemaan, mitä täytyy tehdä, miksi ja millä aikataululla, kuka tekee ja millä tavalla.

Tällaisten tehtävien sanelemisessa runot epäonnistuvat paitsi runouden kirjoittamiseen ja vastaanottoon historiallisesti sitoutuneen monitahoisen suhteellisuudentajun tähden myös ja ennen kaikkea siitä banaalista syystä, että runo voidaan lukea aina toisin kuin runoilija oli tarkoittanut, ja jopa ilmeisimpiä merkityksiään vastaan. Runous on moniselitteistä, siinä missä politiikka on yksiselitteistä – tai siltä meistä ainakin tuntuu.

**

Mitä tarkoittaa, että runous on moniselitteistä? Palatkaamme Vergiliuksen runoon. Yksi välittömimmistä ja ilmeisim-

mistä tavoista tarkastella kenen tahansa runoilijan tuotantoa on palauttaa se historialliseen ympäristöönsä. Vergiliuksen aikana runous ei ollut oma, itsenäinen taiteenalansa, koska taidetta ei ollut instituutiona tai ammattina olemassa samalla tavalla kuin nykyään; lisäksi teatteri, filosofia, fysiikka ja biologia olivat kaikki ”runoutta”.

Ei myöskään ollut intellektuelleja, eikä mediaa, joka olisi tarjonnut heidän mielipiteilleen jalustan. Vaikuttaakseen vallan toimintaan ja jakautumiseen oli ryhdyttävä poliitikoksi, mutta poliitikoksi ei päässyt, ellei täyttänyt tiettyjä ehtoja (kansalaisuus, sukujuuret, varallisuus ja niin edelleen).

Usein muistetaan myös kertoa, miten Vergiliuksen ja hänen hyväntekijänsä Maecenaksen suhde nimesi myöhemmin niin hyvin tunnetun mesenaattijärjestelmän, jonka perillinen oma apurahajärjestelmämmekin on. Mesenaattijärjestelmässä runoilijat eivät elättäneet itseään kirjoittamalla kirjoja, vaan ylistämällä tilauksesta isäntiään (itse asiassa suuri osa roomalaista yhteiskuntaa perustui tavalla tai toisella tällaisiin kummisetäsuhteisiin, siis eräänlaisiin yhteiskunnallistettuihin mafiaklaaneihin). Runous, toisin sanoen, oli ylellisyystuote, eräänlainen retorinen nautintoaine.

Tästä näkökulmasta Vergiliuksen koko tuotanto on täynnä valtaapitävien kritiikittömältä vaikuttavaa ylistystä, erityisesti keisari Augustuksen, jonka päätösten tähden Vergiliuskin menetti maatilansa. Hän tosin sai sen Tityroksen tavoin takaisin, koska oli rakentanut toimivan suhteen vallan ytimiin: Vergiliuksesta tuli lopulta Augustuksen hovirunoilija. *Aeneis*-eepos, jota T. S. Eliot ylisti koko eurooppalaisen kirjallisuuden perustavaksi klassikoksi, on tasavaltalaisen demokratian murskanneen, itsensä jumalaksi julistaneen diktaattorin keisarinvaltaa ylistävä propagandateos. Eklogit puolestaan ylistävät milloin mitäkin mätää

nousukasta poliitikkoa veisaamalla samalla eskapistista viihdekertomusta paimenten eroottisesta onnelasta – tai niin olisi ainakin helppo kuvitella. Vergiliuksen runoissa kyse ei kuitenkaan ole oikean ja väärän vallankäytön vastakkainasettelusta, vaan siitä, mitä arvot ovat ja miten ne syntyvät.

**

Jos politiikka on kamppailua arvoista, mitä arvot ovat? Arvot on tavallisinta ymmärtää uskomuksiksi, joihin yksilöllä tai sosiaalisilla ryhmillä on jonkinlainen tunteellinen side; se, että minulla on jokin arvo, tarkoittaa, että olen jonkin puolella tai jotain vastaan. Arvoissa ei siis perimmiltään ole kyse siitä, mikä on totta tunteistamme riippumatta, vaan siitä, mikä meistä tuntuu oikealta (vaikka onkin mahdollista sitoutua tunteellisesti siihen, että totuus on jotain tunteistamme riippumatonta).

Se, miltä meistä tuntuu, syntyy puolestaan edellä esittämäni monimutkaisen henkisen, fyysisen ja sosiaalisen prosessin tuloksena, ja, kuten sanottua, länsimaisessa perinteessä runoilijan on ollut tapana olla uskollinen näiden prosessien monimutkaisuudelle sen sijaan, että hän pelkistäisi niitä poliittisesti arveluttavin yksiselitteisyyksin.

Vergiliuksen runo sijaitsee tämän perinteen ytimessä, on oikeastaan sen alkuperä ja ensimmäinen esimerkki (jos ei tarkkaan ottaen kronologisesti – Homeros ja kreikkalainen tragedia ehti luotaamaan näitä syvyyksiä ensin – niin didaktisesti, roomalaisen koulutusjärjestelmän keskiajalle ja renessanssille välittämän perustan puitteissa). On siis syytä kysyä miten, jos lainkaan, se onnistuu tehtävässään.

Tarkemmin luettuna ensimmäinen silmäänpiستävä seikka on, että runo sisältää lukuisia hämmentäviä epä-

johdonmukaisuuksia. Tityros on vanhus, jonka parta kasvaa valkoista haiventa, mutta silti hän on nuori, toimeton runoilija, joka soittelee heilalleen pillillä rakkauslauluja lehmuksen varjossa. Toisaalta Tityros on orja, joka joutuu matkustamaan Roomaan ostamaan vapautensa, toisaalta hän on maidensa ja karjansa omistaja, vapaa kansalainen, joka elää ikään kuin osaketilinsä tuottojen turvin.

Epäjohdonmukaisuudet ulottuvat myös ympäröivään maailmaan. Vuodenajat eivät täsmää: lehmus on lehdessä, mutta kastanjat ovat pulleita. Omaelämäkerrallisuus sekoittuu fiktion: Vergiliuksen kotiseudun Mantovan ja hänen oman maatilansa maisemat yhdistyvät kreikkalaisen idyllirunouden stereotyyppisiin ympäristöihin, joita ei Pohjois-Italiassa tavata. Mistä näissä epäjohdonmukaisuuksissa on kyse? Miksi ajat, paikat ja hahmot sekoittuvat toisiinsa tällaisella kubistisella tavalla?

**

En väitä voivani vastata kysymykseen antiikin kirjallisuuden tutkijaa miellyttävällä tavalla, mutta uskon voivani vastata siihen runoilijaa tyydyttävällä tavalla: mielestäni Vergilius pyrkii osoittamaan, ettei Tityroksen ja Meliboioksen vertailussa ole kyse taivaallisia mietiskelevän haihattelijan ja maailmaan suuntautuneen intellektuellin vastakkainasettelusta, vaan vallan mielistelyn hedelmistä nauttivan ja vallan väärinkäytön uhriksi joutuneen kohtaloiden tunnistamisesta sellaisenaan: tämä on totta, näin on tapahtunut, mutta on vaikea tuomita oikeudenmukaisesti yhtä ylistämättä väärin toista.

Olennaista on, että Vergilius itse on sekä Meliboios että Tityros – hän sekä menetti että sai maatilansa takaisin; hän on sekä nuori että vanha, sekä keväänsä kynnyksellä että

syksyynsä tunnelmissa. Hän on sekä orja että vapaa kansalainen, sekä velvollinen tunnustamaan velkansa Augustukselle ja Maecenakselle että heidän hyväntahtoisuutensa tähden vapaa kirjoittamaan ja vapaa tutkimaan arvojen alkuperän syvää arvoitusta.

Hän on se, joka esittää meille Meliboioksen monimutkaisen kysymyksen: Ylistämmekö Roomaa vai paimenten kylää? Asummeko Helsingissä vai Pohjois-Suomessa? Otammeko vastaan apurahoja vai emme? Hyväksymmekö palkinnot ja mediasuosion, viihteen ja vakavan välisen erottelun, kirjallisuuden luonteen ylellisyysuotteena, jolla ei ole mitään todellista vaikutusta vallan toimintaan tai jakautumiseen, vai ajattelemmeko, että kirjallisuuden tehtävä olisi puhua äänekkäämmin yhteiskuntamme perustavista ristiriidoista?

Hän on myös se, joka vastaa Tityroksen tavoin: käy viereeni, ystäväni, ja nauti kanssani pulleista kastanjoista, vielä kun yöt ovat lämpimiä ja viiniä riittää.

Niin: Vergiliuksen runo ei vastaa esittämäänsä kysymykseen, se dramatisoi sen. Jos runo luetaan rehellisesti, on mahdotonta olla tuntematta empatiaa kumpaakin, niin vahingolta välttynyttä kuin onnettomuuden kärsinyttäkin kohtaan – ja kaiken tämän runoilija tekee eloisan ja matala-tyylisen populaarin viihdeteoksen keinoilla.

Tällaisella runoudella voidaan yllättäen nähdä jokin rooli politiikassa eli arvojen kamppailussa. Korostamalla sekä persoonallisuutemme että arvojemme muodostumisen moniselitteisyyttä; puheidemme, tekojemme ja maailmankatsomuksemme moniselitteisyyttä; tekemällä oikeastaan moniselitteisyydestä koko olemassaolonsa perustan ja syyn ja väittämällä, niin kuin se usein tekee, että kaikki ihmisten välinen vallan- ja kielenkäyttö ja suhteidenrakennus on lukemattomien, vaikeasti havainnollistettavissa olevien

sattumanvaraisten olosuhteiden ja ehtojen sanelemaa, runous ilmaisee mitä selvimmin sen, mikä kaikkea poliittista kieltä vaivaa – sen, että poliitikko valehtelee aina.

**

Poliitikko valehtelee aina, koska poliitikon on aina väitettävä, että asiat ovat parhaassa mahdollisessa maailmassa yksiselitteisesti ja yksimielisesti ratkaistavissa hänen edustamiensa arvojen näkökulmasta. Samalla politiikan tekeminen on kuitenkin konkreettisia yhteiskunnallisia ongelmia ratkaisevien päätösten tekemistä, eikä sellaisia päätöksiä voida demokratiassa tehdä parhaassa mahdollisessa maailmassakaan yksiselitteisesti tai yksimielisesti.

Tarkemmin sanottuna poliitikon toiminta on yksiselitteisen vastuun ottamista moniselitteisistä päätöksistä, mutta muiden päättäjien taivuttelu noihin päätöksiin ja päätösten selittäminen niille, jotka eivät ymmärrä eivätkä relevantin tiedon puutteessa voisikaan ymmärtää päätösten taustoja tai syitä, pakottaa poliitikon käyttämään kieltä, joka on epätarkkaa, tai ainakin niin sumeaa, ettei johdonmukaisen väärää ja poliitikolle epäsuotuisia tulkintoja päätösten syistä ja taustoista voitaisi tehdä.

Näin on myös, koska päätökset perustuvat aina arvoihin, eikä arvoilla ole – kuten sanottua – mitään välttämätöntä suhdetta totuuteen. Ne saattavat usein olla jopa avoimesti totuudenvastaisia. Siksi poliitikon on valehdeltava sitä useammin mitä syvemmin hänen tekemänsä ja suosittelemansa päätökset perustuvat totuudenvastaisiin arvoihin, kuten esimerkiksi ilmastonmuutoksen kieltävien amerikkalaisten republikaanipoliitikkojen kohdalla.

Poliitikko valehtelee myös, koska hän ei halua eikä voi ottaa vastuuta päätöksistään (riippuen siitä, missä määrin

asuttaa poliitikon tavanomaista, jopa karikatyyrimäistä mutta juuri siksi niin vahvaa roolia). Näin on, koska vastuun ottaminen tarkoittaisi arvojen ja totuuden välisen suhteen uudelleenarvioimista.

Tässä on syy siihen, miksi reaali poliittinen vastuu on nykyään ulkoistettu ja sälytetty abstrakteille järjestelmille, kuten finansseille, jotka eivät edes kuulu valtiollisen hallinnonjaon näkökulmasta poliitikolle: koska ainoa poliitikolle jäänyt mielekäs vastuu on vastuuta medialle, varsinainen poliittinen vastuu, sikäli kuin sitä enää on olemassa, on siirtynyt virkamiehille. Keskeisiä päätöksiä eivät kuitenkaan tee kummatkaan. Niitä tekevät toimitusjohtajat, pankkiirit ja meklarit, ja viime kädessä automaattista osakekauppaa käyvät tietokoneohjelmat.

**

Lopulta poliitikko valehtelee vain ja ainoastaan siksi, että hänen tehtävänsä on antiikin esikuviansa Perikleen, Solonin, Caton ja Ciceron tavoin puhua totta. Perikles vei puheillaan Ateenan sotaan, koska se oli oikein (hänen mielestään); Solon sääti uudet lait, Cato nosti Rooman Karthagoa vastaan ja Cicero kirjoitti filippolaispuheensa, koska he tahtoivat tehdä arvoistaan totta. Toisin sanoen, poliitikon tehtävä on nimenomaan tehdä puheestaan totta: luoda uusi todellisuus, jossa hänen arvonsa ovat etuoikeutettuja. Se on kuitenkin mahdotonta, sillä arvot ovat aina fantasiaa eivätkä todellisuutta, ja siksi Ateenan, Rooman ja Euroopan kansojen kohtalot eivät koskaan ole noudattaneet yksilöiden toiveita, sillä sotaanlähtö ja lain täytäntöönpano luovat lopulta aina jonkin toisen maailman kuin minkä perikleet ja solonit ovat halunneet.

Tämä on politiikan ikuinen kriisi: sen kyvyttömyys hy-

väksyä, että luvattu huomisen parempi maailma on aina kuvitelmaa eikä koskaan totta – että sen kohtalona on muuttua, täällä aikojen lopussa, virkamiesten reaali politiikaksi, ylikansallisten poliittis-taloudellisten verkostojen talous- ja henkilöstöhallinnoksi.

Voidaan siis sanoa, että ollakseen poliitikko poliitikon täytyy torjua politiikan totuus, kätkeä sen taustalla vaikuttavien tunteellisten sidosten moniselitteisyys. Tämän moniselitteisyyden tunnustaminen olisi poliitikolle mahdotonta, koska se ei kelpaa hänen näennäisesti yksinkertaisten ja toiminnalliseksi ja käytännöllisiksi tarkoitettujen arvojensa perustaksi: siksi poliitikko valehtelee aina.

Runous, puolestaan, kuten muukin kirjallisuus, edustaa (ainakin poliitikon näkökulmasta) tämän torjutun totuuden paluuta: kieltä, joka tulee tietoiseksi omasta vaikeasta suhteestaan todellisuuteen; omasta mielikuvituksellisuudesta; omasta kyvystään vaikuttaa toisten ihmisten tajuntaan harkituin sanankääntein ja mietityin vertauksin riippumatta siitä, mikä on totta ja mikä ei; siitä, että joskus keksitty todellisuus on paljon miellyttävämpi kuin havaittu, ja toisinaan se saattaa olla jopa käytännöllisempi, yksilön tarpeisiin sopivampi, koska se on lohdullinen, harmoninen, mielenkiintoinen ja viihdyttävä.

Tästä syystä runoilijana oleminen on erilaista kuin poliitikkona oleminen. Runoilija ei voi valehdella, koska hänen tehtävänsä ei ole puhua totta.

**

”Runoilijan tehtävä ei ole puhua totta.” Olenko nyt vastannut Meliboioksen kysymykseen? Tuskinpa. Pikemminkin on vain tullut mahdolliseksi sanoa, että aikaisempi tulkintani Meliboioksen esittämästä arvokysymyksestä – onko

runoilijan kirjoitettava siitä, mikä on ikuista, vai siitä, mikä tapahtuu nyt – oli väärin aseteltu. Mikä sitten on oikea kysymys? Miten runoilijan tulisi kohdata yhteiskunnalliset totuudet, niin vääryydet kuin myönteisetkin asiat? Mitä hänen pitäisi sanoa poliitikolle, joka ei tiedosta omia harjojaan, joita jossain menneessä maailmassa oli tapana kutua ideologiaksi? Eikö kirjailijan – intellektuellin – pyhin tehtävä ole juuri puhua totta vallalle?

En ole eri mieltä, mutta joudun aina miettimään, onko se todellakin runouden tehtävä, pikemminkin kuin (esimerkiksi) journalismin. Runous on minusta tuntunut aina tapahtuvan tai ottavan paikkansa jossain sellaisessa mielen tilassa, jossa kysymystä toden puhumisesta vallalle ei ole vielä voitu edes esittää. Siellä, runouden, filosofian ja taiteen horisontissa, toiset kysymykset ovat tärkeämpiä, kysymykset kuten: Mikä on totta? Mikä arvokasta? Kenen näkökulmasta, ja miksi? Miltä pitäisi tuntua, jotta tietäisi olevansa oikeassa, ja millä hinnalla tuo oikeassaoleminen jumalilta ja Roomalta ostetaan?

Vergilius ei puhunut totta vallalle, mutta silti hän kuvasi kenties paremmin kuin kukaan muu Homeroksen lisäksi sen, millaisia vaikutuksia antiikin yhteiskunnalle ominaisella vallankäytöllä oli ihmisten elämälle ja heidän välisille suhteilleen. Emme voi ainakaan pyrkiä mihinkään huonompaan.

Runoilijan tehtävä ei ole puhua totta. Runoilijan tehtävä on viihdyttää ja liikuttaen opettaa, miten se voisi olla mahdollista.

VEITSETERÄLLÄ

Jarkko Tontti

Tuomas Anhava julkaisi *Parnasson* numerossa 4/1969 esseen ”Kirjailija, osallistuminen, politiikka”.¹ Teksti on hämmäntävän vähän vanhentunut, vaikka se kirjoitettiin monessa mielessä hyvin toisenlaisessa kulttuurisessa ilmassa kuin meidän omamme.

Anhava esittelee kirjailijalle kolme vaihtoehtoa. Ensimmäinen nivoutuu Christer Kihlmanin näkemyksiin. Kihlman melkeinpä vaatii kirjailijalta puoluepoliittista sitoutumista. Hänen mukaansa ”[t]ehokkaasti voi vaikuttaa vain se, joka itse on aktiivinen osapuoli siinä mihin tahtoo vaikuttaa.” Kihlman esittää, että yhteiskuntakriittinen valppaus ja pysyttelemineen konkreettisten yhteyksien ulkopuolella on voimattomuuden vapaaehtoista valitsemista, mikä johtaa kirjailijan vain katkeruuteen ja vieraantumiseen.

Anhavan jaotteluissa Alain Robbe-Grillet tähyää tyystin toiseen suuntaan. Hän tukeutuu vanhaan *l'art pour l'art* -ajatukseen. Taidetta tehtäköön vain taiteen vuoksi, ilman yhteiskunnallisia tai muitakaan velvoitteita. ”Poetiikka merkitsee meille keksintää, maailman ja ihmisen keksimistä, jatkuvaa keksimistä ja alinomaista kyseenalaiseksi asettamista.” Poliitiikka sen sijaan ei ole Robbe-Grillet’lle ”kuin sääntöjen kunnioittamista, ajattelun köyhdyttämistä kliseiksi”. Robbe-Grillet’n tuskainen näkemys politiikasta kertoo eniten hänen oman aikansa, 1960-luvun kah-tia jakautuneesta maailmasta. Hän oli juuri ennen tekstin kirjoittamista palannut Leningradista ”idän” ja ”lännen” kirjailijoiden keskustelusta, jossa hän oli perin juurin tym-pääntynyt, koska tilaisuudessa ei juurikaan keskusteltu kirjallisuudesta. Uuden romaanin voimahahmo oli kyllästynyt:

”meille hoetaan suut silmät täyteen ’vastuuta’ ja brechtiläistä opettavaisuutta.”

Tietyssä mielessä ymmärrän ja hyväksyn Robbet-Grillet’n kannan. Ihmisenä olemisen perustavimmilla kysymyksillä ei ole mitään kytköstä ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Loppupeleissä ainoa tärkeä ihmisen asia on kuolema. Sinun loppusi. Se tosiasia (jota et juuri ajattele), että sinua ei pian enää ole. Hätkähdyttävän suuri osa ihmisen tekemisistä on kuoleman vääjäämättömyyden peittelemistä, sen unohtamista hinnalla millä hyvänsä. Vaikka – tai ehkä juuri sen takia että – vain kuoleamalla loppulta on ’merkitystä’. On toki myös syntymä, jota myös rakkaudeksi kutsutaan. Näiden kahden ajankohtaisuus ei riipu siitä, ovatko vallassa porvarit, populistit, liberaalit vaiko ehkä jokin vasemmiston fraktioista.

Puhumattakaan kielestä, jonka mahdollisuuksien nuuhkiminen on kirjallisuuden ja erityisesti runouden ominta alaa. Kieli on ja pysyy; eli muuttuu koko ajan. Siihen keskittykäämme.

Mutta Robbe-Grillet’n kanta sulkeistaa sen, että myös satunnaisella on osansa ihmisenä olemisessa, vaikkakin hyvin toisella tavalla kuin eksistentiaalisilla peruskysymyksillä. Myös sillä on ’merkitystä’ mitä muut tekevät, nekin jotka eivät koulun jälkeen ole lukeneet yhtään ainuttakaan kirjaa. Heikin ovat samaa lajia ja sukua kuin sinä siellä, oi kirjallinen ihminen. Ja halusit sitä tai et, heidän tekemisensä vaikuttaa sinuunkin. Kuten on silläkin ’merkitystä’, kenellä on poliittinen valta tässä ja nyt, vaikka tämä valta ei ulotukaan kuin pieneen osaan itse kunkin elämismaailmaa.

Tämän takia minua miellyttää kolmas tie, Anhavan skeemassa George Orwellin malli. Orwell tunnistaa yleisinhimillisen vastuun jota ei kirjailijakaan, ei edes Robbe-Grillet, voi paeta. Orwell kirjoittaa vuonna 1948: “[K]ukaan

ajatteleva ihminen ei missään tapauksessa voi pysyä eikä pysykään poissa politiikasta tällaisena aikana. Ehdotan vain, että me nykyistä jyrkemmin rajaisimme poliittisen ja kirjallisen lojaalisuutemme [...] Kun kirjailija antautuu politiikan palvelukseen, hänen pitäisi tehdä se kansalaisena, ihmisenä, mutta ei *kirjailijana*. [...] Subjektiiivinen antautuminen, ei vain puoluekoneistolle vaan myös ryhmäideologialle, tietää kirjailijan itsetuhoa.”

Minun on vaikea ajatella kirjoittavani koskaan suunnitelmallisesti, etukäteiseen päätökseen perustuen yhteiskunnallista runoa tai kirjallisuutta. Se on, ainakin minun kohdallani, epäonnistumaan tuomittu lähtökohta. Jos runoilijan mielessä tykkyttää jokin tärkeä sanottava, olkoon se yhteiskunnallinen tai vaikka teoreettis-filosofinen väite, runous joutuu ahtaalle, se vetäytyy ja väistyy. Olen lukenut monia sellaisia runoja, ja ne ovat usein tekijöidensä heikoimpia. 1970-luvun vasemmistolaiset runoilijat kirjoittivat paljon kiinnostavaa kirjallisuutta, mutta useimmat heidän poliittiset runonsa ovat vaivaannuttavia.

On tätä nähty sen jälkeenkin. Timo Hännikäisen runokokoelma *Kilpailevan lajin muistomerkki* (2005) aiheutti minussa samantyyppisen myötähäpeän tunteen kuin laita-vasemmistolaisten vallankumousrunous 1970-luvulla tai V. A. Koskenniemen isänmaallinen uho 1930- ja 1940-luvuilla. *Kilpailevan lajin muistomerkki* on linkolalaista, ääriekologista huutoa. Riippumatta siitä, mitä mieltä on näistä yhteiskunnallisista teemoista, runouden kanssa kirjan teksteillä on hyvin vähän tekemistä.

Hännikäisen teos on kirkkaana kiiltävä esimerkki siitä, kuinka suunnitelmallinen ja ohjelmallinen yhteiskunnallisen runon kirjoittaminen epäonnistuu usein, ellei aina.

Oman kokemukseni mukaan yhteiskunnallinen tai jopa päivänpoliittinen asia voi silti toimia runossa. Se voi

*mitä tapahtuu todella?
Ilma oli sinä aamuna lämmin
niinkuin olisi ollut isossa huoneessa ja katsellut ulos*

(Kokoelmasta *Mitä tapahtuu todella?* Otava 1962)

Myönnän siis epäileväni. Yhteiskunnallinen runous on hyvin vaikeaa. Sille ryhtyessään runoilija ottaa ison epäonnistumisen riskin. Toisaalta riskin ottaminen on luonteenomaista kaikelle taiteelle.

Yritettäköön silti. Yksi tulokulma ja keino on ironia. Sen vinossa valossa yhteiskunnan pölvästimäisyyksiä voidaan tehdä naurunalaiseksi. Tämä on parhaimmillaan hyvinkin toimivaa, suorastaan hykerryttävää luettavaa. Mutta samalla ironia on vaarassa liukua puolinaisuuteen ja heikkouteen. Se on toisinaan myös ikävällä tavalla ylimielistä. Niin sanottujen tavallisten ihmisten halveksumisella ei pitkälle pötkitä. Silti ironia on tarjolla olevista yhteiskunnallisen runouden vaihtoehdoista lupaavimpia. Suorilla lainauksilla ja niiden yllättävillä rinnastuksilla toisiinkin tekstuaalisuuksiin ironinen runous voi avata lukijan horisontteja. Ironinen yhteiskunnallinen runous voi liioitella, huudahdella ja kuiskata; se voi noukkia tekstivirrasta helmiä, mustia ja valkoisia ja tehdä poikkeuksesta pääsäännön.

Silti vähän väliä mieleeni nousee yksinkertaisuudessaan hivenen surullinen vaihtoehto. Olisiko sittenkin niin, että yhteiskunnallisia teemoja, varsinkin ohjelmallisia sellaisia pitäisi vältellä runoudessa viimeiseen asti? Nolon epäonnistumisen riski on valtavan suuri.

Pitäisikö yhteiskunnallista vastuuta tuntevan runoilijan ja kirjailijan käyttää kielellistä lahjakkuuttaan kirjoittamalla blogia, esseitä, kolumneja tai muuta vastaavaa asiaproosaa? Tai osallistua nettikeskusteluihin, mennä sinne missä ihmi-

set nykyään oikeasti ovat. Kielen ammattilainen voi vaikuttaa internetin kahjoutta tursuavaan vellontaan puhumalla tolkun äänellä. Tämä todennäköisesti olisi George Orwellin malli. Kahtiajakautuminen, jossa kirjallisuuden alalla kirjailija on vapaa ja samalla vastuuton, mutta kansalaisena kantaaottava keskustelija.²

Kysymys voi olla myös aikajänteestä. Ajankohtaiset yhteiskunnalliset kysymykset ja politiikka ovat lopultaikin vain pintatason oirehtimista hitaammista muutoksen virroista. Toisin kuin yhteiskunnalliseen debattiin, näihin isoihin kulttuurisiin liikahduksiin kirjailija voi teoksillaan vaikuttaa enemmän. Se mitä nyt luetaan voi ajankohtaistua yhteiskunnallisesti vuosikymmenten kuluttua. Runoilija ei ehkä itse ole näkemässä työnsä tuloksia, mutta ne voivat lopultakin olla paljon merkittävämpiä kuin päivän kiistoihin osallistuminen.

Yhteiskunnallisen runouden kirjoittaminen on siis riskialtista. Kannattaa silti ehkä yrittää, vaikka siinä veitsenterälle antautuukin. Ylväs epäonnistuminen toimii vähintäänkin opettajana tuleville sukupolville.

Keuhkoaminen ja sitoutuminen ei ole runon tie. Tarkka pisto ja halkeamien etsintä sen sijaan on. Kieli on runouden brändi, ja sen mukana toimii tai epäonnistuu myös yhteiskunnallinen runo. Sanomisen tapa on ensisijaista sanottavaan – sanomaan – verrattuna. On löydettävä yllätys, on luotava ihmeitä. On kirjoitettava enemmän ja julkaistava vähemmän. Jos sanottava runoilijaa pahasti polttee, on usein parempi kirjoittaa blogaus, kolumni ja mielipidekirjoitus. Kun tärkeä maailmallinen seikka soljahtaa osaksi runoa, se tekee sen itsestään, kieli tuo sen runoilijan päähän ja sieltä sormien kautta ruudulle. Tämä ei tarvitse etukäteistä ohjelmaa eikä varsinkaan sitoutumista, vaikka me kaikki toki kansalaisina olemme tavalla ja toisella sitoutuneita,

koska ulkopuolelle yhteiskunnasta ei pääse. Kieli kirjoittaa runoilijassa ja kieli suuttuu, jos sitä yrittää etukäteispäätöksillä ja ohjelmilla suitsia.

Tosirunous koskettaa lukijaa yli sukupolvien ja yli kielijä ja kulttuurirajojen. Se ei tarvitse lukijalta taustatietoja aiheesta eikä samanmielisyyttä. Runo vetää jalat alta ja heivauttaa, vetoaa yhtä aikaa tunteeseen ja järkeen. Se on harvinaista, vaikeinta mitä ihminen voi tehdä.

Viitteet

- 1 Anhava, Tuomas: ”Kirjailija, osallistuminen, politiikka”. Teoksessa *Todenkaltaisuudesta. Kirjoituksia vuosilta 1948–1979*. Toimittaneet Helena ja Martti Anhava. Ota-va 2002, s. 543–561. Lainaukset Kihlmanilta, Robbet-Grillet’ltä ja Orwellilta Anhavan kirjoituksesta.
- 2 Jännite tehokkaan vaikuttamisen edellyttämän poliittisen sitoutumisen ja taiteellisen toiminnan edellyttämän vapauden välillä toistuu jatkuvasti myös teoreettisissa keskusteluissa. Ks. esim. Ville Lähde: ”Mikä on vikana politisoidussa taiteessa”. *niin & näin* 1/2011, s. 51–56.

LUOVAT JA YRITTELIÄÄT

Henriikka Tavi

Vuonna 2010 syksyllä perustimme yhdessä viidentoista runoilijan kanssa yrityksen nimeltä Osuuskunta Poesia. Osuuskunnan perustamisessa huipentui osaltani tietty oma-toimisen kirjallisuustoiminnan kehityskulku, jota eräänä heikkona hetkenäni kuvasin muistikirjassani seuraavasti:

ratikassa ajattelin sitä kaikinpuolista monialaista burn outtia joka tuntuu väijyvän meitä kaikkia: kaikkien vapaaehtoisten kirjallisuusprojektien vuoret jotka erilaisten hankkeiden tulvat meret, joissa yritämme jotenkin selvitä: mikään niistä ei tunnut tulevan valmiiksi, me edistämme niitä kaikkia vähän, mutta mikään niistä ei tule koskaan valmiiksi ne eivät jätä meitä rauhaan.

*Me olemme kaikki yhtä nääntyneitä:
minä, Mikael, Miia, Teemu, Marko, Kristian, Olli-Pekka
Virpi ja Mattikin ilmoittivat tänään että heillä on liikaa
pitäisi downshiftata näitä projekteja.¹*

Nyt ensimmäisen varsinaisen toimintavuoden jälkeen olemme kokoustaneet monia satoja tunteja, vaihtaneet tuhansia sähköposteja, julkaisseet yhdeksän kirjaa, lukeneet käsikirjoituksia, toimittaneet niitä, tehneet muutaman tilaustyön, järjestäneet runotapahtumia ja juhlia, hoitaneet kirjamyyn-
tiä ja markkinointia parhaan taitomme mukaan. Osuuskunnan toiminta perustuu vapaaehtoistyöhön, mutta saa koko ajan liiketoiminnallisempia ja samalla myös tarkoituksen-
mukaisempia piirteitä.

Oma suurin motivaationi osuuskunnan perustamiseen

on ollut hyvin samankaltainen kuin syy omaan kirjoittamiseen: Halu saada maailmaan syntymään jotain uutta, joka alkaa elää omaa elämäänsä. Jonkinlainen utopistinen klassinen avantgardehalu, joka kohdistuu taiteen ja elämän yhdistämiseen – tai tässä tapauksessa ehkä paremminkin taiteen ja talouden sekoittamiseen. Tunnistan myös Poesiassa pyrkimyksen luoda vaihtoehtoista taloutta, osallistua esimerkiksi erilaisten ruokaketjujen kaltaiseen vertaistalouden järjestelmään. Mutta huolimatta siitä, että toiminta Poesiassa on ollut hyvin itseohjautuvaa, minussa aina silloin tällöin herää epäily.

Työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön Luovan talouden tulevaisuustyöryhmän vuonna 2011 julkaisemassa tulevaisuusraportissa todetaan, että ”kulttuurialojen tuottama arvonlisäys Suomessa oli vuonna 2008 noin 5,1 miljardia euroa (3,2 %). Se oli suurempi kuin matkailun, alkutuotannon toimialojen, majoitus- ja ravitsemustoiminnan sekä massan ja paperin valmistuksen.”² Ja työ- ja elinkeinoministeriön samana vuonna julkaisemassa *Sirpalepolitiikasta kohti luovan talouden ekosysteemiä* -loppuraportissa sanotaan, että ”[l]uovan talouden nähdään avaavan uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja sen ytimessä on uudenlainen yrittäjyys ja yritystoiminnan organisoitumisen tavat. Asioiden ja tekemisen tapojen uusilla yhdistelmillä ja kohtaamisilla haetaan uusia arvoverkkoja ja markkinoita sekä uusia tapoja lisätä yritysten kilpailukykyä ja kasvua sekä kustannussäästöjä. Täten vastataan tulevaisuuden suureen kysymykseen miten luodaan uutta työtä ja arvoa”³. Onko siis pelkästään viaton sattuma, että samana vuonna syntyy myös Suomen ensimmäinen runoilijoiden työosuuskunta ja osuuskuntamuotoinen kustantamo?

**

1900-luvun ehkä merkittävin vasemmistolainen taiteen ajattelija Theodor Adorno korosti taideteosten tapaa heijastella yhteiskunnallisia tuotantosuhteita ja työn kuvaa, joka on yhteiskunnassa vallitseva: ”Esteettinen tuotantovoima on samaa kuin hyödyllisen työn tuotantovoima ja sillä on itsessään sama teleologia; ja se mitä voidaan kutsua esteettiseksi tuotantosuhteeksi, kaikki se mihin tuotantovoima on juurtunut ja mihin se ottaa osaa, on kerrostumaa tai jälkeä yhteiskunnallisesta tuotantosuhteesta. Taiteen kaksoisluonne autonomisena ja *fait socialina* kertautuu taiteen autonomisella alueella.”⁴

Adornon tulkinta marxilaisesta tuotantorakenne–päälysrakenne-ajatuksesta on siis, että yhteiskunnan materiaallinen perusta ja siinä olevat ongelmat kääntyvät taideteoksessa muotoratkaisuiksi – tai ehkä pikemminkin *muodon ratkeamattomuudeksi*: ”Todellisuuden ratkaisemattomat vastakohdat ilmenevät taideteoksissa muodon ongelmina.”

Tämä perusajatus todellisuuden ja taiteen välisestä heijastussuhteesta mahdollistaa Adornon tavan jakaa teoksia edistyksellisiin ja taantumuksellisiin pikemminkin muoto- kuin sisältöratkaisujen perusteella. Uskoakseni nykyisistäkin runouden ajattelijoista moni on tietyllä tapaa *piiloadornolainen*: esimerkiksi viihteen ankara vastustus ja taiteen vaikeuden korostaminen on ymmärtääkseni aika adorno-laista, samoin uus-avantgardisteille tyypillinen ajatus, että taiteen kriittisyys perustuu sen muotoon.

Olemme kuitenkin siirtyneet ja siirtymässä aivan toisenlaiseen talousjärjestelmään kuin se, missä Adorno kirjoitti. Kun ”Adornon aikana” talouden ja kilpailukyvyyn veturi oli raskas teollisuus, ja ”hyödyllisen työn” prototyyppi oli teollinen, *mekaaninen* liukuhihnatyö, nykyisin taloudellinen kilpailukyky riippuu *innovatiivisuudesta*, ja kulttuurialoista leivotaan kovalla vauhdilla Suomen ja Euroopan uuden

taloudellisen menestyksen vetureita. Lisäksi työntekijältä kuin työntekijältä edellytetään nykyisin kielellisiä taitoja, oppimiskykyä, joustavuutta, innovatiivisuutta ja persoonallisia ominaisuuksia; ”hyvä-tyyppiyttä”.

Olisikin siksi kysyttävä: Mitä tapahtuu taiteelle, jos ”es-teettinen” tai ”luova” tuotantovoima ja talousjärjestelmässä vallitseva ”hyödyllisen työn tuotantovoima” todella samastuvat toisiinsa siinä määrin kuin luovan talouden juhlapuheissa kaavaillaan? Olemmeko rakentamassa onnelaa, jossa ahdistava työnjako viimein lakkaa ja kaikki saavat olla taiteilijoita? Vai onko vaarana, että tässä kaikessa yritteliäisyydessä runous tulee vahingossa menettäneeksi autonomiansa ja meistä runousaktivisteista kehkeytyy jonkinlaisia luovan talouden (ja / tai ”uuden työn”) mallioppilaita?

**

Luovien alojen yritystoiminta on suurelta osin palvelutuotantoa – ja monissa kulttuurituotannon selonteoissa taiteilijoita kannustetaan asettumaan kuluttajien *palvelukseen*, etsimään tapoja joilla ”myös asiakkaan tarpeet otetaan huomioon”.

Palvelu- ja hoivatyössä korostuvat kommunikaatiokyvyt, sosiaaliset taidot ja työntekijän persoona. Jussi Vähämäki ja Jakke Holvas kärjistävät, että pohjimmiltaan jokainen palvelutyöntekijä on strippari. Jos runous muuttuu yhä enemmän palvelutuotannoksi, ollaanko pian tilanteessa, jossa Hannu Helinin hiljaintain blogissaan esittämä vastenmielinen kuvaus on totta?⁵

en saata olla ajattelematta sitä, että tässä on laadukkaalle nykyrunolle markkinarako. – valitaan ravintolat ja muutama merkittävä nykyrunoilija, [...] katsojat nauttivat

gurmeeta ja runoilijat lukevat runojaan esim. 3–4 tuntia, sen jälkeen he kiertävät keskustelemassa asiakkaitten pöydissä, ja lopuksi järjestetään arpajaiset [...] ⁶

**

Toinen tapa lähestyä luovan talouden peräänkuuluttamien kulttuuripalveluiden ja tuotteiden eroa taideteoksiin on verrata sitä liikuntapalveluihin.

Liityin noin kuukausi sitten kuntokeskus Satsin jäseneksi – eli siis ostin Satsin jäsenyyden. Tämän jäsenyyden myötä minulle on konkretisoitunut, mitä hyvinvointipalvelut ja -tuotteet varsinaisesti ovat.

Sats on Pohjoismaiden johtava kuntokeskusetju, jonka omistaa tanskalainen hyvinvointi- ja terveystalouden erikoistunut TryghedsGruppen-konserni. Kuntokeskuksen perusarvoiksi mainitaan ”Ilo, Energisyys, Yhteenkuuluvuus ja Innovatiivisuus” ja keskus lupaa asiakkailleen alan nautinnollisimpien kuntokeskusten ohella myös mm. ”parhaat ohjaajat ja *innovatiiviset tuotteet*” (kursivointi minun).

Eilen kokeilin ensimmäistä kertaa Piloxing™:ia. Tämä Viveca Jensenin kehittämä innovatiivinen liikuntamuoto on esimerkiksi zumban, bodycombatin tai bodybalancen tapaan hybridi useammasta eri (sinällään jo tuotteistetusta) lajista. Kuntonyrkkeilyn ja pilateksen erilaisuus lajeina on vain omiaan alleviivaamaan piloxingin tuoteluonnetta: piloxingissa on mahdollista 55 minuutin aikana sekä purkaa aggressioitaan että rauhoittua pilates-liikkeiden avulla. Lisäksi pilates- ja boxing-osuuksien välissä tehdään klassisen baletin perusliikkeitä, siten että nyrkkeilyasennossa lypsyyn menevä ryhti saadaan taas oikaistua kauniin naiselliseksi.⁷

Vaikka baletin, pilateksen ja nyrkkeilyn yhdistelmä kuulostaakin mielivaltaiselta, voin kuluttajana lämpimästi

suositella piloxingia kaikille kiireisille ja päämäärättömille kuntoilijoille. Tunti oli tehokas, sujuva ja kokonaisvaltainen. Oman kokemukseni mukaan piloxing onnistui välttämään sekä pilateksen että nyrkkeilyn huonot puolet: piloxingissa ymmärretään aggressioiden positiivinen ulottuvuus, mihin esimerkiksi pilateksen alkumuoto jooga ei kykene, ja lisäksi piloxing tarjoaa nyrkkeilystä maitohapoille menneelle ruumiille saman tien palauttavaa liikuntaa.

Eilisen piloxingin jäljiltä oloni on tänään voimakas ja rento – hartioita ei särje eikä lihaksissa ole liiallista kireyttä, joka vaikeuttaisi istumista tietokoneen⁸ ääressä. Kaiken kaikkiaan voin todeta, että piloxing-tunti pitää paremmin yllä työtehoa ja vastaa paremmin tämänhetkisiin liikuntatarpeisiini kuin sinällään tehokkaat, mutta jo vähän vanhanaikaiset pilates ja kuntonyrkkeily erikseen.

Piloxing on kuitenkin pohjimmiltaan vain hyvin tuotekehitettyä jumppaa – se piristää ja voimistaa, parantaa elämänlaatua ja auttaa suoriutumaan paremmin töistä. Mutta toisin kuin nyrkkeilyssä tai joogassa, piloxingissa ei ole itsessään mitään kovin haastavaa. Vaikka kävisin tunneilla joka päivä, en kuitenkaan voisi edetä piloxingissa alkeistunteja pidemmälle. On myös mahdotonta kuvitella, että voisin kiinnostua tästä liikuntamuodosta ja alkaa sitoutuneemmin harrastaa sitä. Urheilulajit ja kuntoilutuotteet eroavatkin toisistaan siinä, että urheilulajista voi tulla harrastajalleen päämäärä itsessään, jotain joka antaa hänen elämälleen mielekkyyttä. Ylevä sitoutuminen lajiin, jossa harrastaja myös unohtaa itsensä, on tuskin mahdollista zumban tai bodycombatin parissa.

Vastaavanlainen suhde kuin urheilulajin ja liikuntatuotteen välillä voidaan havaita myös kulttuurituotteen tai tuotteistetun taiteen ja varsinaisen taideteoksen välillä. Theodor Adorno kuvaa taideteoksen vastaanottoa nimen-

omaan itsensä unohtamisen termein. Toisin kuin Adornon voimakkaasti kritisoimissa kulttuuriteollisuuden tuotteissa, joissa kuluttaja saa projisoida omat tarpeensa ja tunteensa taideteokseen, varsinaista taideteosta ei saateta subjektin kaltaiseksi, vaan ”subjekti [...] teoksen kaltaiseksi”. Tämä itsestä luopuminen on kuitenkin paradoksaalisesti samalla tulemista subjektiksi, muotoutumista uudelleen jotain uutta päämäärää kohti.⁹

**

Jussi Vähämäki pohtii artikkelissaan ”Kulttuurin tuotteistaminen vai haltuunotto”¹⁰ taiteen kaupallistumisen ja tuotteistumisen vaikutusta taiteeseen itseensä. Myös hänen analyysissään taideteoksen ja tuotteen välinen ero paikantuu teoksen vastaanottoon: kuluttamisen passiivisuuteen vs. käyttämisen aktiivisuuteen.

Onko tämä ”tuotteistaminen” sama asia kuin taiteen tekeminen käytettäväksi, sen maallistaminen ja poistaminen ”pyhän” taiteen piiristä? Nähdäkseni ei. Päinvastoin taideteoksen tuotteistaminen, sen taloudellinen hyödyntäminen on täysin vastakkaista taideteoksen käytettäväksi tekemiselle, sen pudottamiselle pyhän palvonnan ja ”tuijottamisen” piiristä. Tuotteistamalla teoksesta tehdään ehkä kulutettava, mutta ei käytettävä. Se nostetaan esiin, mutta kosketus siihen, sen aistimellinen, ruumiillinen ja materiaallinen haltuunotto estetään. Kuluttaminen, kuluminen vie taideteokselta sen ”taiteen”, sen ytimen, jonka esimerkiksi Horatiuksen klassinen estetiikka ilmaisee sanoilla ”pronssiakin kestävämpi”.

Vähämäen artikkelissa erottuu kolme taiteen olemisen ta-

paa – joihin liittyy kolme tapaa ottaa teos vastaan: tuijotettava taide, kulutettava taide ja käytettävä taide.

Näistä “perinteisin” on suhtautuminen taiteeseen jonakin pyhänä, johon ei saa koskea. Tällöin taidetta katsotaan etäältä, sitä *tuijotetaan*. Walter Benjamin vastusti tällaista tuijotettavaa, auraattista taidetta kuuluisassa “Taideteos mekaanisen uusinnettavuuden aikakaudella” -esseessään.

Toinen tapa suhtautua taiteeseen on *kuluttaa* sitä. Kulutettava taide hulahtaa taiteen kuluttajan läpi kuin polttoaine auton tai ravinto elollisen olion läpi. Kuluttamisen tehtävä on pitää organismi elossa ja auto käynnissä – prosessin lopputuloksena jää jäljelle lähinnä pakokaasua.

Käyttäminen taas on välineellistä toimintaa – se kohdistuu käyttöesineisiin, joilla on jokin niiden itsensä ulkoinen päämäärä. Mustetta ja paperia valmistetaan, jotta voitaisiin painaa kirjoja, joita tarvitaan jotta voitaisiin lukea, mikä on tärkeää jotta tieto välittyisi jne. Hannah Arendtin ja Martin Heideggerin analyysissä inhimillinen maailma eli yksinkertaistetusti kulttuurin materiaallinen perusta tai *kulttuuri materiaalisena* muodostuu nimenomaan tällaisista artefaktien ketjuista – maailman pysyvyys on heidän analyysissään välineiden pysyvyyttä.

Taiteen tekeminen käytettäväksi rikkoo siis taiteen vastaanottajan ja taideteoksen välillä olevan esteettisen etäisyyden – teos ei tällöin ole alkuperäinen ja kaukaa katsottava, pyhyyttä hohkaava taide-esine eikä virkistävien elämysten lähde, vaan väline jota käytetään johonkin sen itsensä ulkopuoliseen.

Konkreettisesti käytävä lukeminen voisi olla esimerkiksi taidekirjojen tekemistä runokirjoista, reunahuomautusten kirjoittamista kirjan marginaaliin tai vaikka aivan yksinkertaisesti alleviivaamista. Myös viittaaminen toiseen tekstiin esseessä tai artikkelissa on käytettävää lukemista – tai

kollaasirunojen tekeminen muiden tekstien pohjalta. Olen-
naista on lukijan aktivisuus, se että hän ei suhtaudu luke-
maansa ”Jumalan sanana”, vaan lukee sitä muita tarkoituk-
sia varten.

Taide ja runous on totuttu modernilla ajalla lukemaan
asioihin, joilla on itseisarvo – joiden olemassaoloa ei tar-
vitse perustella millään niiden itsensä ulkopuolisella. Jos
nyt ajattelemme runoutta välineenä, kadotammeko samalla
sen autonomian, tuleeko runoudesta vain väline erilaisten
itsekkäiden tai epäitsekkäiden päämäärien ajamiseen?

Mietin, olisiko mahdollista ajatella runoutta ja muuta
taidetta (en pysty periaatetasolla näkemään mitään eroja
eri taiteiden välillä, kun yritän kirjoittaa runous kirjoitan
aina vahingossa taide) jonkinlaisena protovälineenä – ei
välineenä *johonkin*, vaan välineenä *sinänsä*. Huomaan ku-
vittelevani lennokkaahkosti jonkinlaista yleisvälinettä,
jolla ei rakenneta ja pureta, viljellä ja harvenneta mitään
tiettyä rakennusta tai peltoa vaan joustavasti ja vaihtele-
vasti maailmaa ja kulttuuria kokonaisuutena. Kuvitelmani
lennokkuustaso hieman tipahtaa, kun huomaan että lähin
konkreettinen vastine tällaiselle yleisvälineelle on – mikä
muukaan kuin – tietokone.

Viitteet

- 1 Ote muistikirjastani 23.3.2011.
- 2 Luovan talouden tulevaisuustyöryhmä: *Toimintamalli luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden kehittämiseksi*. Työ- ja elinkeinoministeriö 2011. <http://www.tem.fi/files/29500/Tulevaisuusraportti.pdf>. Luettu 19.3.2012.
- 3 Kauppa- ja teollisuusministeriö: *Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015*. KTM Julkaisuja 10/2007. http://www.tem.fi/files/19795/Luovat_alat.pdf.

- Luettu 19.3.2012.
- 4 Adorno, Theodor: *Esteettinen teoria*, Vastapaino 2006, s. 34.
 - 5 Holvas & Vähämäki: *Odotustila*, Teos 2005, s. 92.
 - 6 Helin, Hannu: Work in Progress, 14.2.2012. <http://www.pulvis.net/blog/?p=10172>. Luettu 19.3.2012.
 - 7 Huomaa iso alkukirjain Piloxingin alussa, rekisteröity tuotemerkki sekä lajin keksijän nimen mainitseminen kun lajia esitellään. Mielenkiintoista on tapa, jolla PiloxingTM:n kaltaisissa tuotteissa korostetaan tekijänoikeutta – ja jolla tuotetta myydään sen tekijällä. Laajimman määritelmän luovaa taloutta ovat kaikki ne, jotka ”synnyttävät tekijänoikeuksia, patenteja ja tuotemerkkejä.” Olisi kiinnostavaa lukea siellä täällä valtoimenaan riehuva internet ja tekijänoikeudet -keskustelua suhteessa luova talous -visiointiin.
 - 8 Tietokoneen yleistymisen kaiken työn välineenä on hyvin nopeasti poikkinut ympärilleen kokonaisen näyttöpäätetyötä kompensoivan lajien kirjon ja liikuntateollisuuden. Työ vaikuttaa ”henkisen” samankaltaistumisen lisäksi samankaltaistuvan myös fyysisesti. Melkein kaikissa ammateissa istutaan nykyisin nenä kiinni tietokoneessa. Tämä pätee myös runoilijan työskentelyyn: myös fysiikaltaan se muistuttaa nykyisin yhä enemmän työtä kuin työtä.
 - 9 Adorno, Theodor: *Esteettinen teoria*, Vastapaino 2006, s. 57.
 - 10 Vähämäki, Jussi: ”Kulttuurin tuotteistaminen vai haluttuotto”. Megafoni 2006. <http://www.megafoni.kulma.net/index.php?art=390>. Luettu 19.3.2012.

TALouden MERKITYKSIÄ

Olli-Pekka Tennilä

Talous s. I. Ihmisen (aineellisten) tarpeiden tyydyttämiseksi tarvittavien hyödykkeiden ja palvelusten hankkimiseen ja käyttämiseen kohdistuva (suunnitelmallinen) toiminta; sellaisen toiminnan ja siinä tarvittavien välineiden, laitosten yms. muodostama kokonaisuus; ekonomia, taloudenhoito, -pito.¹

|

Jos talous nousee puheeseen runouden yhteydessä, sen merkitys tuntuu rispaantuvan säikeisiin, erityistapauksiin, joista yksikään ei kanna talouden ilmimerkityksen taakkaa. Ilmaisua koskevana määreenä talous tai taloudellisuus on sukua toisaalta ilmaisun tiheydelle ja toisaalta ytimekkyydelle. Uutispuheen kehräämä *talous* on toista maata kuin runous. Sen sijaan runous kyllä koskee taloutta yhtä hyvin kuin talous koskee runoutta. Runous tarvitsee oman *talouden*. Sen on toimittava taloutensa puitteissa ja tultava toteen omassa taloudellisessa ajattelussaan.

Mutta mitä *talous* merkitsee? Kysymys rajaa alueen, jolla on mahdollista siirtää painopisteitä fraasien ylläpitämistä denotaatiosta (uutispuheesta) kohti konkreettisempia talouden merkityksiä. Runouden talous, olkoon pahainenkin, on kuitenkin keskeinen puoli sen ehdottamaa todellisuutta. Runous ei ole fiktiota, eikä sitä tule fiktiona kohdella. Viime vuosina on erityisesti esseistiikan yhteydessä nähty puheenvuoroja, joissa juhlitaan fiktiivisen puhujäänen mahdollisuutta ja siten myös toteutumista. Suunta on paitsi mahdollinen, myös suuressa osassa kirjallisuutta vallitse-

va lukuoletus, ja mielestäni poeettisena avauksena sangen tympeä. Se mikä siirrolla voitetaan retorisen tenhovoiman mahdollisuuksissa, hävitään kaksin verroin eetoksen ohentamisen tähden. Siksi kierrän talouden käsitettä, paljastaen samalla haasteen: talouden vaatimus on otettava todesta runouden yhteydessä – ei poliittisena selviönä, vaan erityisten merkitystensä koostamana *po-eettisenä* pirunnyrkinä. Yritän lyhyesti purkaa joitakin noista merkityksistä esiin viitaten sanakirjaotteisiin sekä esittää (poeettisen) väitteen siitä, mitä runous ehdottaa *talouden* merkitykseksi.

II

Ylläolevassa määritelmässä on huomionarvoista, miten vaikeasti *talous* kääntyy sanakirjalle otollisten välttämättömiin ja riittävien ehtojen ikeeseen. Abstraktiotaso on korkea, joten etsin vihjeitä muista sopukoista:

Jumalan tarkoitustensa mukaan harjoittamasta kaikkia tapahtumia ohjailevasta toiminnasta. [Kristitty] tietää taivaan talouden aina olevan toimessa, ja Jumalan valtakunta vaikuttaa ylhäältä taivaallisilla välimillään ja voimillaan, ja ne noudattavat järkähtämättömiä siveellisiä sääntöjä ja tarkoituksia G. JOHANSSON. — Yhd. armotalous, pelastustalous.

Mätänemisilmiön merkitys luonnon suuressa taloudessa. Vitamiinit ihmisruumiin taloudessa. [Tarpeet] toimittavat sielun taloudessa kaiken työn EINO KAILA.

Toinen ehdotus leikkaa todellisuuden kahtia taloutta koskeviksi kääntöpuolikseen. Talous sitoo yhteyteensä niin elämän kuin kuolemankin piirit käsittäen yhtä hyvin uskonnollisen kuin biologisenkin viitekehyksen. Näin *talous*

vihjaa olevansa *ubiikki*, voima tai periaate jonka kaikkiallinen läsnäolo tekee siitä vaikeasti havaittavan osan todellisuutta. Esimerkkejä yhdistää ajatus, että taloudessa on kyse kokonaisuudesta tai päämäärästä, joka ei paljastu osastaan käsin. Jumalan tahto tulee ymmärrettäväksi vasta kokonaisuudessa, jota emme tavoita rajallisesta perspektiivistämme käsin. Aivan samoin kuolemaan liittyvät luotaantyöntävät hajoamisprosessit tulevat motivoituviksi vasta elämän kokonaisuuden käsittävässä katsannossa.

Näiden vihjeiden mukaan talous merkitsee pakenevaa, holistista perspektiiviä.

III

Talous on kuitenkin syytä maadoittaa näistä korkeista katsannoista. Konkretiansa se löytää talosta, onhan *talous* kielimuotonsa perusteella talon abstraktio: talon idea. Sen toive tai suunnitelma. Tässä talonpitoon kytkeytyvässä merkityksessään talous on vielä ymmärrettävä, kouriintuntuva elämänalue:

Emäntä on järjestänyt taloutensa ensiluokkaiseen kuntoon. - - kamarin pesän tienoilla ja osittain porstuan puolella levisi hänen mummun-taloutensa, kiuluineen ja tuoppeineen, vesisankoineen SILLANPÄÄ.

IV

Joku saattaa arvella, että *talon* ja *talouden* välinen side on jollain tapaa satunnainen tai tekninen. Se on kaikkea muuta. Lainaus "Mätänemisilmiön merkitys luonnon suuressa taloudessa" vihjaa talouden (ekonomian) ja ekologian yhteiseen juureen. Kuten talouden, on ekonomian ja ekolo-

giankin yhteinen kantasana muinaiskreikan taloa tarkoittava *oikos*. *Oikonomikós* tarkoittaa niin ollen taloudenhoitoon perehtynyttä, taloudellista.

Tietosanakirja vuodelta 1910 määrittelee ekologian seuraavasti: “oppi kasvien ja eläinten suhtautumisesta ulkomaailmaan”. Tämä *talon*, eliöiden ja *ulkomaailman* ilmestyminen rinnakkain viettää ajatukseen, että taloudessa talo, kuten ekologiassa eliö, muodostaa sisäpuolen, jonka olosuhteet tai hyvinvointi riippuvat ulkopuolella tapahtuvasta “tarpeiden tyydyttämiseksi tarvittavien hyödykkeiden ja palvelusten hankkimiseen ja käyttämiseen kohdistuvasta suunnitelmallisesta toiminnasta”.

Niin ollen taloudessa on kysymys (myös) yleisestä sisä- ja ulkopuolen välisestä dialektiikasta, mikä omalla tavallaan selittää aiemmin esiinluetun pakenevan perspektiivin: onhan ulkopuolta aina mahdollon ottaa haltuun.

V

Taloutta koskevaa ajattelua on ymmärtää prosessien luonnetta niiden omassa ympäristössä. Talous ymmärrettävässä mittakaavassa sitoutuu elinehtoihin. Talouden puitteissa on kyse olosuhteisiin sopeutumisesta, kuten pärjäämisestä talven yli. Se edellyttää varautumista, varustautumista, varantoa ja varantoa.

Eliöitä ja luonnon taloutta koskevat vihjeet talouden merkityksestä tuovat mieleen mehiläispesän, joka aivan ilmeisellä tavalla muodostaa oman taloutensa. Olen tutkinut mehiläisten elämänmuotoa joidenkin vuosien ajan. Mehiläispesä on systeemi, jota voidaan tarkastella sen talouden näkökulmasta, vaikka mehiläisten elämänmuodosta tiedetään vielä aika vähän. Yleistäen voidaan sanoa, että tunnemme mehiläistalouden aineina, jotka edustavat pesän

talouden eri puolia. Hunaja (mesi) koostuu erilaisista sokeista ja on mehiläispesän pääasiallinen energianlähde. Sitä käytetään myös sopivan lämpötilan ylläpitoon ympäri vuoden. Siitepölyä mehiläiset keräävät ja säilövät valkuaisainelähteeksi (pergaksi), jotta uusia toukkia voidaan kasvattaa. Näiden lisäksi mehiläiset tuottavat elimistössään mehiläisvahaa, jota käytetään pesän kennorakenteisiin. Kennot toimivat sekä munakoteloina että varastotiloina. Tiiviisti kansoitettu mehiläispesä olisi otollinen alusta myös erilaisille pöpöille, elleivät mehiläiset keräisi kittivahaa (propolista), joka koostuu mehiläisvahasta ja lähiseutujen kasveista kerätyistä suoja-aineista. Vielä kuuluu mehiläistalouden keskeisiin aineisiin mehiläisen myrky, jota käytetään pesän suojelemiseen hyökkääjiä vastaan, sekä kuningatarmehu (gelé royale), jota työläiset syöttävät toukalle, jotta tästä kasvaa työläisen sijaan kuningatar. Aineita lienee enemmänkin, mutta tarkastelemalla näitä viittä saadaan jonkinlainen käsitys mehiläistaloudesta, jonka salaisuutena vuodenkierrossa on tehokas kerääminen ja talvikelpoisen pesän varustaminen energiavarastointeen.

VI

Talous on tulevaisuutta koskevaa ajattelua. *Nykysuomen sanakirjan* esittämä arvio *talouden* alasta jättää ajallisen luonteen vähälle huomiolle. Suluissa puhutaan kyllä suunnitelmallisuudesta, mutta mielestäni ratkaisu jättää toivomisen varaa. Ehkä talouden ajallinen orientaatio on selviö. Mutta lähestyttäessä *taloutta poeettisena holismina* tämän ulottuvuuden merkitys kasvaa.

Jos pitäydytään ajatuksessa, että talous on idea talosta, voidaan tulkita talouden edustavan taloa ajallisessa perspektiivissä – ikään kuin talon prosessia aina sen suunnitelmista

ja rakentamisesta talonpitoon, sen historiaan ja muistiin, kuten myös aikanaan luhistumiseen ja maatumiseen saakka.

Saavumme tuon talouden erityisen ja erityisen painavan merkityksen äärelle, jota sivusin jo alussa. Siihen viittaa liiankin alleviivauksenomaisesti siirtymä *taloudesta taloudelliseen (ekonomiseen)*: Miten talous on aina mittakaavan ja riittoisuuden, yksinkertaisuuden, pelkkyyden ja mukautuvuudenkin asia. Talous viittaa talon funktionaalisuuteen, pitäytymiseen vähässä. Taloon, joka ei ole itseään isompi. Taloon, jossa ei ole mitään ylimääräistä.

Näen tämän merkityksen pisteenä, jossa talous ja runous (*muodon ja sisällön merkitystaloutena*) ovat samaa puuta. Samalla tavoin elää idea niin hyvästä talosta kuin hyvästä runostakin. Ja yhtä haaleiksi käyvät niin *runous* kuin *talouskin* hyvän runon tai hyvän talon toteutuessa. Se osoittaa, miten tärkeää on pitäytyä oikeassa mittakaavassa. Kuten valokuva rajautuu ja leikkautuu vastaansanomattomasti, ja vain siksi kykenee oman todellisansa kannatteluun, niin tekee myös runo. Tai talo. Sillä on sisäpuoli ja ulkopuoli.

Jos tämän kirjoituksen näkökulma onkin tahallisen leksikaalinen, se on sitä vain avatakseen vapaata tilaa runouden ymmärrykselle kielen ja merkityksen toimintalogiikasta. Runous, joka ei kielenä ota vastuuta siitä, *ymmärsivätkö kaikki varmasti samoin*, tuntee vastuunsa siellä missä on ajateltava radikaalisti toisin. Mikään ei ole vaikeampaa kuin ajatella paralleelista vallitsevan rinnalla. Se vaatii *pelkkyyttä*, joka voidaan kääntää *taloudeksi*, silloin kun talon kauneus on sen pelkkyydessä.

Viitteet

- 1 Kaikki lainaukset *Nykysuomen sanakirjasta* (WSOY 1960) kohdasta "talous", ellei toisin mainita.

ARVOTONTA KONEISTOA

Virpi Alanen

Roikkua kellon viisarista ja viime hetkellä
huutaa

hoi! tämä on kaupankäyntiä! raksutusta

korinaa ja kilinää,
lyhyesti: koneen tai koneenosan on oleminen
mahdollisimman särkymättä,
liiaksi muotoaan
muuttamatta

ja tässä näette kauppa-auton, tilava kontti,
jonkin maanosan unelma,

harmaitten kasvojen liikkuvat osat
kun ne puhuu, kädet ja jalat
kadunkulmissa ihmisissä
keveys on arvokas ominaisuus, isoäideissä
näet suvun historian,

polvet asfalttiin, pieneen purkkiin pari kolikkoa

kuin mummon hopeasilmät.

Hän väsymislujaa taivuttaa konetta melkoista
meneekin poikki ja laulaa poikkilaulun
höyrykoneiden, valssien

hajoo osasiksi ja tulee kesä ja madot
ja jokunen raskaasti kuormitettu
laakeriperhostehtaan kaunotar,
kone, sulfittisuus rikki-
silmät puhki ja siitäkin hän laulaa

miten on oltava riittävän luja, mutta ei liian luja,
koska silloin on suurimittainen, painava ja kallis.

Naisen ruumis, aika
kevyesti mekaaninen, suoraviivaisesti
liikkuvaa terää.

Vaaditaan selitystä

kerjuutunneista

tulitikkutyttö-
sekunneista miksi

synnytät ja liikut ja
 puhut liukulaakeria,
kierukkaporaa,
korkeapainetta, polttoa,

kuumaa merivettä, höyryä, hammaspyörää,
 vaieattavat osat

 hän irroittaa asfaltista, yksinkertaiset muodot,
mustelmat

 niin kuin koko
ajan
nousisi ja putoaisi
tuulipyörre, muuttoliike, vapaudenko-

lotus-asennossa
 kadun

liian nopeasti,
arvottomat koneistot,
ihmisviisarien palavaa tomua

hänen poskipäänsä
hänen

silm
ärip
sen
sä.

PEDON HILJAISUUS

Ville Hytönen

Poliittinen realismi on sanapari, jolla ei ole kuin sulkeva merkitys. Se on ylimielinen ilmaus siitä, ettei jokin muu taho löydä realistista näkökantaa. Käytännössä poliittinen realismi tarkoittaa keskustelukumppanin vaientamista – se sopinee proosaan, mutta huonommin runouteen.

Runouden on oltava aina yhteiskunnasta erillään, jotta se voisi yhtyä siihen jokaikinen hetki.

I

Löysin Beirutista, pienestä ranskalaisesta kirjakaupasta suuren keltaisen kirjan. Se oli piilotettu englanninkielisten sanomalehtien taakse kuin kertomaan sen kyvystä olla vuodesta toiseen ajan hermolla. Sillä oli otsassaan luku, *L'Apocalypse arab*.

Libanonilainen runoilija Etel Adnan on Syyrian sisällissodan alla yksi vaikuttavimpia ja ajankohtaisimpia tekstintekijöitä. Adnanin lyyriseen ja kokeilevaan säeämpäristöön upottama politiikka ja sitä kuvaavat hieroglyfimäiset merkit luovat ikään kuin uuden alustan, jolta voimme tarkastella arabimaailman myllerrystä.

Adnanin *Arabiapokalypsi* on juuri sellaista runoutta, jota Beirutissa pitäisi lukea enemmän. Shiiojen, sunnien, maroniittien, melkiittien, ismailiittien, druusien, alaviittien, koptien, kaldealaisten ja ortodoksien multiuskonnollinen valtio on jatkuvissa vaikeuksissa sisäpolitiikassaan ja ongelmat johtuvat nimenomaan kulttuurisista ja uskonnollisista identiteeteistä.

*Auringon atomeissa me luomme vihamieliset rodut STOP
auringon atomit ovat muslimin pyhimyksiä pyhimyksiä
muessiineja*

Tai ehkä olen väärässä. Ehkä eurooppalaisten kansojen olisi luettava Adnania, jotta monikulttuuristuva vanha manner voisi ymmärtää ongelmia, joihin Libanonissa on jo totuttu. Runoilijan ongelmana on kuitenkin hänen kulttuurinen identiteettinsä.

Adnanin marginalisointi ei ole nimittäin ainoastaan poliittista, vaan myös maantieteellistä, kielellistä, kirjallista ja sukupuolellista, ja nämä kaikki nivELYVÄT toisiinsa. Hän on maanpakolainen, seksuaalivähemmistön edustaja, poik-kitaiteellinen ja kokeellinen taiteilija, arabi, nainen. Ja se kaikki on auki hänen runoudessaan, ja silti niin sivussa.

Kaikille Adnan ei ole *halal*. Toisille hän on liian vaikea. Mutta hänen runonsa elää.

**

Juuri tunnustuksellisuuden ja erillisyyden välinen yhteys on sitä poliittisuutta, jota suomalaisessa runoudessa on vähemmän näkynyt. En tarkoita runon puhujan välttämätöntä läsnäoloa vaan kokemuksellista eriytyneisyyttä. Tästä voidaan nähdä hienoina esimerkkeinä Adnanin lisäksi Kostas Kariotakisin runous, René Charin toista maailmansotaa kuvaava *Hypnoksen muistikirja* tai vaikkapa Durs Grünbeinin raadollinen *Kallonpohjaoppitunti*.

Kokemuksellinen eriytyneisyys on sekoitus toiseutta, väärältä kantilta katsomista, väärin peilaavaa, mutta kuten tällä hetkellä suosituksi nousseessa kotimaisessa esseistikkassa, lihallista. Sen poliittinen peilaus ei tuota vastauksia käsillä oleviin yhteiskunnallisiin ongelmiin, vaan esittää ky-

symyksiä. Se jopa esittää kysymyksistä kysymyksiä.

Yksinkertaisimmillaan tämä voidaan löytää aikafantasioista, utopioista ja genrekirjallisuudesta. Vaativimmillaan *sivullisuudesta* erotettava kokemuksellisuus voi olla juuri runoudessa, tai ehkä jopa aforistiikassa.

Taannoinen kansanedustaja Sulo Aittoniemi halusi pienentää taiteilija-apurahoja, koska ”nälkää näkevät taiteilijat tekevät parempaa taidetta.” Aittoniemi oli jossain suhteessa jopa oikeassa. Vainon ja väärinymmärryksen tuottama eriytyneisyys tai yhteiskunnallinen irrallisuus tuottaa usein merkittävää taidetta.

Pariisissa ja Kalifornian Sausalitossa asuva Adnan on löytänyt kokemuksensa ja erityisyytensä niin kotimaansa hylkäämisen kuin muunkin monimuotoisen sivullisuutensa takia. Hän on Yhdysvaltain herran, valkoisen rikkaan heteromiehen täydellinen vastakohta.

Hän on maahanmuuttaja, joka jo sanana työntää ihmisen pois keskiöstä.

Olen kuullut kuinka kotimaansa jättänyt suomalainen kutsuu itseään *maastamuuttajaksi*. Maastamuuttajan status on erilainen kuin maahanmuuttajan. Maastamuuttaja tekee itsenäisen, harkintaansa ja usein varallisuutensa puitteisiin perustuvan päätöksen lähtiessään kotimaastaan, vaikka määrittely sopsi myös *maahanmuuttaja*-sanana konnotaatioihin, pakolaisiin, työperäiseen maahanmuuttoon. Maahanmuuttaja tarkoittaa Suomessa loisimista, vaikka sanan ensisijaiseen merkitykseen sillä ei ole yhteyttä.

Adnan on molempia, ylpeä pakolainen.

**

Käänsin ja julkaisin amerikkalais-espanjalais-kosovolais-serbialais-tšekkiläisen Paul Polanskyn runokokoelman

Mustalaistaksi vuoden 2011 alkuun. Olemme tämän jälkeen kiertäneet runotilaisuuksia kirjoittajan kanssa viidessä eri maassa, ja edessä on ainakin vielä kaksi muuta. Olemme ystäväystyneet, ja olen oppinut ymmärtämään häntä entistä paremmin.

Polansky on mustalaisaktivisti, jonka hyväntekeväisyysjärjestö Kosovo Roma Refugee Foundation on pelastanut satojen romanien, ashkalien ja mustalaisegyptiläisten hengen. Hän sanoo, ettei välttämättä edes pidä mustalaisista – *gypsies*, kuten hän kutsuu – vaan antaa heille äänen, koska heillä sellaista ei ole. Hän korostaa amerikkalaisella tavalla filantrooppista asennettaan sekä oikeudenmukaisuutta, *justice*. Polanskyn mielestä: ”That’s only matter of justice.”

Polanskyn runous on ohjelmallisen dokumentaarista ja dualistista. Runoksi puetussa tarinassa on konnansa, uhrinsa ja sankarinsa. Rikollisen leimaa kantaa usein otsassaan valtaapitävä, olkoon sitten serbi, albaani tai YK:n johtohahmo.

Hänelle on myös olemassa *poliittinen realismi*, mutta se ei ole sama kuin sanaparia yleensä käyttävien pessimistien ja rasistien. Hänelle poliittinen realismi on todellista karua arkea juomaveden, lääkkeiden ja ruoan puutteineen.

Adnanin ja Polanskyn poliittispoettisuudet kuvastavat kulttuurien eroavaisuuksia. Suoraan nimiä ja kasvoja sormellaan osoitteleva Polansky eroaa Adnanin metaforisesta siirtomaa-ajan jälkeisen Libanonin analyysistä, jossa aurinko edustaa sortajaa ja maa, kuu, meri, sorrettavia.

Sekä Adnan että Polansky ovat emigrantteja, toinen polyglotti, toinen nykyistä *lingua francaa* kirjoittava dokumentaristi. Toinen lähti pakoon Libanonin sisällissotaa, toinen Yhdysvaltain puolustusvoimien kutsua Vietnamin sotaan.

Heillä on molemmilla petonsa, kotimaansa, mutta ei

paratiisia. Paratiisi on jonkinlainen kaipuu kotiin ja elämänmittaisen välitilan katoaminen. Mutta se ei koskaan toteudu.

Vietnamilaislähtöinen teoreetikko, elokuvantekijä ja kirjailija Trinh T. Minh-ha esittää esseessään ”Other Than Myself/My Other Self” (1994), että kolmannen maailman diasporassa elävät emigranttikirjailijat ovat pakotettuja kirjoittamaan autobiografista kirjallisuutta. Tämä pätee niin Adnaniin ja käänteisesti myös Polanskyyn.

Tristesse kääntyy usein poliittiseksi maastamuuttajien käsittelyssä. Ikävän kohteena ei ole vain oma kulttuuri vaan myös sen epätoivo. Polansky vihaa alkuperäisen kotimaansa poliittista ympäristöä, Adnan kokee suurta surua sen takia.

Poliittinen realismi on se peto, jota hellimme sylissämme, poliittinen *tristesse* jotain, jolla saamme aikaan mulistavaa runoutta. Poliittisen realismin takia niin Polansky kuin Adnankin on joutunut vaihtamaan kotimaataan useampaan kertaan.

Siitä lähtien kun identiteetti on ollut ideologiaa tärkeämpi, runoudella ei ole voinut olla tehtävää, mutta jonkinlainen velvollisuus humaaniuteen lienee säilynyt. Identiteetin murtuessa murtuivat Yukio Mishima, Paul Celan, ehkä Yrjö Jylhäkin.

Paratiisi ei ole toteutettavissa, mutta peto vaanii jokaisella nurkalla.

II ½

Ehdin pidellä petoa sylissäni jo hetken.

Oli aika jolloin ajattelin osallistua politiikkaan perinteisen, edustuksellisen tavan mukaan. Olin ehdolla kunnallisvaaleissa ja edustin puoluetteni muutamassa lautakunnassa.

Tämä lyhyt aika sai minut ymmärtämään, että poeetan

politiikka on erilaista kuin politiikon poetiikka.

Vaikka Turun kaupungin kulttuurilautakunnassa kirjallista osaamista edusti peräti kolme ammattirunoilijaa (sekä yksi prosaisti), lautakunnan päätökset olivat kaukana syvällisestä kulttuurianalyysistä, polveilevasta ja sivistyneestä keskustelusta puhumattakaan. Tämä oli tehokas lautakunta. Ja nuijaa lyötiin pöytään ennen kuin sanottavaa oli.

Mieleeni uivat usein sanat epä- tai jälkipoliittisesta aikakaudesta.

Kuitenkin aika, jota kutsumme jälkipoliittiseksi, on lopulta mitä poliittisinta, sillä uskomme sanojen epävakauteen on uskomme perusta. Me tunnemme mainoskieltä kohtaan epäluottamusta, mutta hyväksymme sen osana uskomme rakennelmia. On helppoa hyväksyä poliittinen vale, mikäli se on hauska, sillä lupsakka vale muuntuu totuudeksi.

Tärkeämpi kysymys onkin, mikä on runouden ja talouden suhde, sillä talouspolitiikka on tämän päivän asevoimat. Emme käy sotia, vaan instrumenttimme ovat kehittyneemmät. Juuri tällä hetkellä eurooppalainen talousahdinko jatkuu Välimeren maissa ja kansainvälinen talouseliitti pyrkii kuristamaan niitä yhä enemmän. Olemme nähneet viestimien välityksellä muutaman yksipuolisen näkökulman tilanteesta – tiedättehän: ”zorbasta tanssitaan eikä töitä tehdä”, ”meidän on välttämätöntä tukea talousjärjestelmämme ylläpitoa”, ”raha menee keskieurooppalaisille pankeille”. Kyseessä on edelleen mainoskieli. Ja me hyväksymme sen, koska *eihän zorbasta tanssimalla voi tehdä töitä*.

Minä sen sijaan väitän, että zorbasta tanssimalla voi pelastaa maailman, Euroopan ja rahaunionin. Tämän tietää eurokriitikko, joka tanssii zorbaksen sanoilla. Tämän tietää eurofiili, joka kiertää zorbaksen sanoin yhä pahenevan kriisin.

Sanat peittävät metsät, ihmisen, kriisin ja konkurssin.

Mutta olisiko sanoilla suurempikin tehtävä?

Retorinen etäännyttäminen asiayhteyksistä pitää sisällään arvolatauksen, ettemme todella voi tietää mistä puhumme ilman kohteen, asiayhteyden tai kielen määrittelymistä. Muistinvaraisesti lainaan Slavoj Zizekiä: ”Emme sano suoraan ’minä rakastan sinua’ vaan sanomme ’kuin runoilija voisi sanoa: minä rakastan sinua’”.

Tämä etäännyttäminen, merkitysten purkaminen ja tunnustusvoiman väheksyminen poistaa väliltämme kulttuurisia siteitä, ja toki se on sen tarkoitus. Kuitenkin jotain ilmaisuvoimallisen tärkeää katoaa – katoaa paljon väärinymmärryksen hedelmää, raukeutta, naiivia romantiikkaa, puhevoimaisuutta.

Kun Etel Adnan kirjoittaa

*Oikea silmäni on aurinko vasen silmäni on aurinko
minun korvani ovat kaksi aurinkoa
sieraimeni kaksi aurinkoa otsallani on aurinko STOP*

– minä pidän sitä poliittisena.

Adnanin näennäisesti havainnoiva tai suufilaismystinen runo on päivänpoliittinen. Aurinko on hänelle kolonisoija, tässä tapauksessa silmät, korvat ja sieraimet ovat kolonisoitavia. Hän kirjoittaa kuusta, maasta ja merestä, joita aurinko valvoo ja polttaa. Hän kirjoittaa arabista, jota aurinko kiusaa.

Aurinko on Adnanin peto, Israel tai Amerikka, Syyria, mikä tahansa voima, joka alistaa heikompaansa.

Ja Adnanin morsetus, toistuva STOP, on myös avunhuuto, pyyntö auringolle, jotta alistaminen loppuisi.

Libanonilaisen koodatessa moraalin ja eettisyyden koskemaan jopa aurinkoa Polansky kuvaa asiat sellaisena kuin ne hänen silmiensä edessä ovat. Hänen näkemyksensä mu-

kaan moraalinen koodeksi on yhteneväinen kansojen kesken. Mikäli taiteen kokijalle näyttää jotain eettisesti väärää, tämä reagoi samalla tavalla, olkoon sitten amerikkalainen tai kenialainen.

Polansky runoudella on siis haaste, ei tehtävä – siinä että on edelleen mahdollista kirjoittaa yleismaailmallista tekstiä, joka osoittaa maailman epäkohtia. Monikulttuurisessa ja verkottuneessa maailmassa se on samaan aikaan yhä mahdollisempaa ja yhä mahdottomampaa.

Ja niin Polansky kuin Adnankin uskoo enemmän tekstinsä kykyyn vaikuttaa kuin parlamentaariseen edustamiseen.

III

Olin joskus 19-vuotias ja yritin ensimmäisiä Verlaine-käännöksiäni. Asuin avonaisesti Sadun kanssa pölyisessä kämpässä Turun Puistokadulla ja kirjoittelin runokyhäelmiäni. Olin varma, että runouden muodostavat rytmi ja sosiaalinen eetos. Muuta ei tarvita.

Eli kieli ja solidaarisuus ratkaisevat kaiken. Ei ole olemassa petoa, pahuutta, on vain väärinkäsityksiä ja itsekkyttä.

Kuten Amin Maalouf usein jaksaa muistuttaa, kulttuurisen identiteetin tärkein rakennusaine on kieli. Mikäli äidinkieltä sorsitaan ja väheksytään, maahanmuuttaja, maastamuuttaja tai maahanmuuton kriitikkokin löytää uuden identiteettiä merkitsevän ainesosan kielen tilalle. Se voi olla fanaattinen uskonnollisuus tai poliittinen totalitarismi, jälleen peto.

Niin Jussi Halla-ahon kuin Afganistanissa invalidisoituneen muslimisaarnaaja Abu Hamza al-Masrinkin viha syntyy pelosta, epätietoisuudesta ja kyvyttömyydestä empa-

tiaan. Molemmat kokevat loukkaukset omaa kulttuuriaan ja myös äidinkieltään kohtaan merkittävinä, ja siksi molemmat ovat radikalisoituneet.

Molempien tärkein väline on kieli. Toinen julistaa arabiaksi puheäänellä, toinen kirjoittaa väkivaltaa ja vihaa tihkuvia tekstejään suomeksi. Molemmat käyttävät rytmiä hyväkseen, sillä luettelotekniikkaan ja mantramaiseen vihanlietsontaan perustuva rytmi saa uskonnolliseen hurmioon taipuvaisen, usein kouluttamattoman ja maailmaa näkemättömän ihmisen innostumaan. Molemmilla on vähintäänkin näennäisesti sosiaalinen eetos. Halla-aho haluaa Suomen sellaisille suomalaisille, joita hän kuvittelee suomalaisten olevan. Abu Hamza julistaa kuolemaa vihamiehilleen ja taivaspaikkaa muslimeille. Molemmat ovat jyrkkiä dualisteja.

Taannoin Ranskan siirtomaavalta julisti ”jokaisella olevan oikeus tulla ranskalaiseksi.” Tämä tarkoitti lähinnä kielen omaksumista. Ranskalaisuus oli siis ranskan osaamista. Nationalismin jyrkin vaatimus ei ollut uskonnon tai muiden traditioiden hyväksymistä, vaan kielen kautta opittavan ajattelutavan löytämistä. Kielen määrittelemässä kulttuurisessa runoilijalla on oltava arvostettu asema, mutta ei väkisin, mitaleilla ja palkinnoilla luotu. Runoilija ei voi olla julkisen vallan edustaja, eikä runoudella, jolla on suurvallan tai pienen kansakunnan kasvot, voi olla tulevaisuutta. Runouden on oltava *identituurista*, tuotettavasta ja monistettavasta identiteetistä vapaa, aina sivupoluilla.

Identituurin yksinkertaisin malliesimerkki on amerikkalainen nuorisokulutusmuoti. High School -elokuviista tutut mallit, jalkapallokapteeni, teinimissi, nörtti, friikki, monistuvat niin suomalaisissa kuin romanialaisissakin kouluissa esikuviansa kaltaisiksi.

Kuitenkin identituuri on jokaisen kulttuurisirpaleen

muodostaja. Niin homo sovieticus, rastafari, Berliinin ja Punavuoren katujen hipsterit kuin *persukin* ovat esikuvien ja ryhmäpaineen muodossa rakennettuja identiteettejä. Jos runoudella olisi vielä tehtävä, se olisi kielen sijasta identiteetturin pilkkominen.

**

Olin joskus 19-vuotias ja yritin ensimmäisiä Verlaine-käännöksiäni, mutta luin myös normatiivista ja positiivista taloustiedettä ja yritin ymmärtää markkinoiden toimintaa. Jotenkin koin maailman monipuolisen hahmottamisen osaksi sivistyneen ihmisen elämää. Runous tuki kansantaloustiedettä ja päinvastoin.

Asuin pölyisessä kämpässäni Turun Puistokadulla ja mietin, miten runous voisi muuttaa maailman. Joku kirjoitti sosiaalista oikeudenmukaisuutta puolustavan runouden lamasta. Toinen puhui radiossa suurten aatteiden kuolleen.

Ei se silloin siltä tuntunut, mutta tuntuu nyt:

Yhteiskunnalliseksi runoudeksi voi sanoa vain sellaista, joka ei ole koskaan yhteiskunnallista. Yhteiskunnallinen runo pakenee yhteiskunnallisuutta, ei tavoittele sitä.

Yhteiskunnallinen runo ei osallistu.

Peto voi olla hiljaa, mutta vaaraton se ei ole koskaan. Sen otsassa ei ole vain lukua, vaan runoutta. Runoudella peto merkitään. Mutta vaivihkaa.

USKALLANKO HÄIRITÄ?

Miia Toivio

Istun pohjoismaisten kirjailijoiden ympäröimänä seminaarissa Århusissa ja kuuntelen tanskalaisen runoilijan Lars Skinnebachin esitystä. Hän toistelee, toistelee, miten kymmenen, kahdenkymmenen, kolmenkymmenen vuoden päästä edessämme on ikke liv, ikke liv, ikke liv. Olemme menossa kohti ekologista katastrofia. Voiko runoilija tehdä mitään?

Vaillinaisella ymmärrykselläni keskityn poimimaan esityksestä punaista lankaa. Silminnähdessä kiihtynyt runoilija kertoo hengästyen rituaalisesta kirjoittamismetodistaan, jolla on luonut viimeisimmän kokoelmansa.¹ Hän on kiinnostunut Amazonin sademetsän parantajista ja tavoittelee nähtävästi omalla rituaalillaan myös parantavaa vaikutusta.

Lars asettelee aanelosia lattialle ympyrään ja hyppii sen keskelle ja pois, hänen jalkansa ovat poikamaisen kapeat. Papereista muodostuneen ringin ulkoreunoille hän asettelee erilaisia pieniä esineitä, olentoja. Niillä on nimetkin. En saa niistä selvää. Sen ymmärrän, että yhdellä on enemmän valtaa, se voi selkänsä kääntämällä sanoa runolle ei.

Voisinko minä uskoa, että runon kirjoittamisen rituaalin avulla maailma voisi sanoa ekologiselle katastrofille ei? Häilyn epäuskon ja uskon välillä ja päätän ajatella sen mahdolliseksi. Päätän olla ajattelematta, että runoilija on hullu, fanaatikko tai muuten vain naiivi ihminen, joka kuvittelee että piirtämällä kuvioita paperille jokin maailmassa voisi mennä toisin.

**

Saamelaisten kansallispäivän jälkeisenä aamuna aloitan runouskurssin jakamalla oppilailleni Anne Maria Maggan artikkelin saamelaisesta runoudesta.² Pohdimme artikkelin valossa kysymystä runouden ja runoilijan tehtävästä. Kulttuurin ja kielen vaaliminen, identiteetin vahvistaminen, kolonialismin kritiikki, tasa-arvokysymysten käsittely. Kun kysyn, mikä tehtävä heidän mielestään on suomalaisella nykyrunoudella, ensimmäinen vastaus on yhteiskunnallisten epäkohtien kritisoiminen, toinen vastaus on kielen ja ajattelun terävöittäminen, kolmas nostaa esiin mahdollisuuden ilmaista itseään.

Olen yllättynyt, että opiskelijani mielestä runoudella voi olla yhteiskunnallinen tehtävä. Olen nähtävästi sulkeutunut ajatukseen, että runous omassa marginaalissaan puhuttelee vain asiaan vihkiytyneitä. Voisinko siis saada opiskelijani uskomaan, että nimenomaan runoilijoina he ovat tärkeitä yhteiskunnan jäseniä? Ja oikeastaan: voisinko saada itseni uskomaan, että runoillani voi olla yhteiskunnallista merkitystä?

Eryteisesti runouden kirjoittamista ohjatessani huomaan olevani sitä mieltä, että runon kirjoittamisen oppiminen on jollain kummalla tavalla yhteiskunnallisesti tärkeämpää kuin vaikkapa mielipidekirjoittamisen oppiminen. Siinä ei tunnu olevan mitään logiikkaa. Jos haluaa puolustaa Itämeren lohikantoja, eikö ole fiksumpaa kirjoittaa kirjeitä ministeriöön kuin kirjoittaa runoja?

Niin... en vain halua päästää irti ajatuksesta, että jos saisin opiskelijani (ja itseni) uskomaan, että runon kirjoittaminen on tärkeää paitsi kirjoittajalle itselleen, myös yhteiskunnalle, me runoilijat alkaisimme kirjoittaa maailmaa toisin, uusiksi.

**

Osallistun jälleen seminaariin, jossa ihmiset puhuvat kielillä, joiden ymmärtäminen on vaikeaa. Totean, etten vain tajua norjastakaan mitään. En kykene osallistumaan keskusteluun Michel Foucault'n "Vad är kritik" -esseestä, vaikka se onkin ruotsiksi, jota pystyn lukemaan.

Mietin, miten tärkeää olisi, että jokainen ihminen saisi kokea tämän: ulkopuolisuuden ja miltä se tuntuu. Miltä tuntuu, kun ei voi ilmaista itseään, kun kaikki energia menee siihen, että yrittää ymmärtää. Kun sanat, joita suustaan päästää, ovat todennäköisesti jotenkin väärä.

Tunnen kuitenkin kotoisuutta, kun kävelen Gamla Stanissa ja kuulen suomea joka puolella ympärilläni. Mietin kaikkia tänne muuttaneita, Slussenin sisseyttä ja muita, paremmin integroituneita. Millaisia kynnyksiä he ovat itsensä joutuneet ylittämään?

**

En kirjoita mitään pitkään aikaan. Keskenäisyys. Omnia mutantur. Kaikki nämä ajatuksen pätkät, jotka harottavat mielessä. Miten saisin niistä kokoon päähineen, jonka kehtaisin laittaa kutreilleni, ja voisin kulkea päivänvalossa ja julkisissa liikennevälineissä. Miten oppisin kirjoittamaan kunnollista tietotekstiä, en osaa kirjoittaa tällä kielellä ja tunnen itseni tyhmäksi. Ystäväni Marko sanoo, että "tämähän on selvästi vielä keskeneräinen teksti". En tiedä, miten saan sen valmiiksi.

Mutta sitoudun tekemiseen, vaikka en osaa.

**

Väinö Kirstinä antaa yhden vastauksen kysymykseen, mikä tehtävä runoilijalla voi olla yhteiskunnassa:

[R]unoilija on se, jolla pitäisi olla oikeus sanoa, miltä tuntuu kulkea tämän rakennelman käytävissä ja tunneleissa; miltä tuntuu asua sen komeroissa; miltä tuntuu hengittää sen ilmaa; miltä tuntuu syödä sen ruokaa; miltä tuntuu nukkua ja valvoa tässä yhteiskunnassa.³

Kirstinän mukaan kirjailijan ei tarvitse kysyä neuvoa keneltäkään, ei tietokoneilta eikä johtavilta poliitikoilta, kertoakseen miltä tuntuu elää. Kirjailija voi päinvastoin kulkea poliitikkojen edellä ja lausua niitä ”toiveita ja pelkoja, joita sadoilletuhansille puhuvan poliitikon ei ole vielä mahdollista sanoa ääneen.”

Luulen, että monesta tuntuu nykyään siltä, ettei meillä ole sanoja kuvailemaan sitä, miltä tuntuu. Tai on meillä: meille kaupataan niitä, ja identifioidumme siihen mitä on käsillä, vaikka se ei olisi totta tai olisi vain osa totuudesta. “Mitä tapahtuu todella” on edelleen, Saarikosken juhluvuonna, oikea kysymys. Kysyn sitä itseltäni oman henkilökohtaisen elämäni pyörteessä, pisarassa, hiutaleessa, enkä osaa vastata. Mutta runous osaa, silloin kun kykenen kirjoittamaan sitä.

Siltä minusta tuntuu myös, kun seuraan, miten oppilaani haparoivat ja tavoittelevat kohti runoa, kohti sanoja jotka edes hetkeksi lainautuvat ja ovat heidän omiaan, eivätkä jonkun toisen valitsemia, antamia, pakottamia.

**

Myös Lars Mikael Raattamaan mielestä runoudella on yhteiskunnallinen tehtävä. Hänen mukaansa kaikki runous on poliittista⁴. Yritän saada kiinni siitä, mitä hän tarkoittaa.

Runoja ja esseitä sisältävässä kirjassaan *Politiskt våld* Raattamaa kirjoittaa, että kieli ja rasismi ovat toisiinsa kie-

toutuneita: “Språk och ras har alltid varit intimt sammanblandade. Rasismen började i språkfilosofin. Folket framträder i språket, lärde oss Herder.”⁵

Ajatus on helppo ymmärtää suomen kielen syntyhistorian valossa, kun eri murteista ja muista aineksista muokattu kieli synnytettiin kansallisvaltion tarpeita, kuten yhtenäistä kansallista identiteettiä, varten.

Kiinnostavaa on, että Kimmo Jokisen ja Kimmo Saaris-ton mukaan “vasta kansallisvaltioiden idean myötä syntyi ajatus, että ihmiset puhuvat jotain tiettyä, kansallista kieltä, joka yhdistää heidät.” He siteeraavat Michael Billigiä, jonka mukaan “ihmiset eivät ennen ajatelleet, puhuivatko he jonkin toisen ihmisen kanssa täsmälleen samaa kieltä.”⁶ Pidän ajatuksesta, koska se luo mielikuvan kommunikointitilanteesta, jossa on rosoa ja epäsuhtaa.

Kielen, kansallisvaltion ja rasismien yhteenkietoutumaa vasten Lars on kiinnostunut runoudesta, joka leviää ja verso epäpuhtaana ja outona, murtaa keskustojen vallan ja luo itse uusia, omia keskustoja. Ymmärränpö oikein, että Lars näkee runouden nimenomaan mahdollisuutena, jolla voi valtuuttaa itsensä, vallaannuttaa?

Jag kommer med ord och inte språk. Språket har aldrig varit mitt. Det är de andras. De som pratar med de lärde på latin och med bönder på bönders vis. Det blir alltid tvärtom för mig. Bönderna svarar jag på latin och i de lärdes krets bonnigt. Orden är däremot mina, man kan samla på dem, lägga dem i små högar, det blir stökigt. Min mamma kommer från Tornedalen, hon brukar tala om sig själv som språklös. Språket intresserar mig inte, däremot vägen till språket. Språkblivandet, ännu inte språk. Politikblivandet. Politikens möjlighet och omöjlighet. De stora drömmarna. Utopierna. De har inget språk ännu.⁷

Pidän siitä, että Larsin mukaan kiinnostavaa on nimenomaan kieleentuleminen, taipuminen kohti kieltä. Ei itse kieli ja sen osaaminen, vaan sanat ennen sitä ja mitä niillä voi tehdä.

**

Kieleentuleminen. Kielentyminen. Keskonen. Oman kielen hapuilu, synnyttäminen, haltuunotto.

Jos olettaa kieleentulemisen ja sitä kautta keskeneräisyyden runouden poliittisuuden käyttövoimaksi, millaisesta poliittisuudesta voi silloin olla kyse? Ei ainakaan mistään itsevarmasta valtaanastumisesta. Kieleentulemisen mukana runouden poliittisuuden ajatukseen tuntuivat tulevan sellaiset sanat kuin epävarmuus, kokeileminen, altistuminen virheille ja haavoittuvuus – sekä leikki.

Nuo sanat muistuttavat minua kirjoittamisen ohjaamisessa kohtaamistani tilanteista ja omasta kirjoittamisestani. Ne kuvaavat hyvin sitä, mitä kirjoittajassa täytyy tapahtua, jotta hän voisi onnistua kirjoittamisessaan. Jotta teksti onnistuisi murtautumaan osaamisen paksun kalvon läpi.

Mutta miten poliittinen valta voisi asua haavoittuvuudessa? Yleensähan poliittisen vallan ajatellaan olevan mieluusti jotain voimakasta ja selkeää, kenties jopa maskuliinisesti määrittävää vahvuutta. Loogista, tehokasta ja tunteisiin vetoavaa retoriikkaa, jossa merkitykset uivat kirkkaina.

Oman kokemukseni mukaan tilanteissa ja kohtaamisissa, joihin haavoittuvuuden (ja epävarmuuden, leikin jne.) sallitaan tulla, on kuitenkin valtavasti energiaa. Se vain täytyy kyetä vapauttamaan sopivalla tavalla.

Pitäisikö siis etsiä runoudesta hetkiä, joissa poliittisuus näyttääytyy kuin jokin pimeä energia? Pitäisikö etsiä runouden toimintakulttuureja, joissa epävarmuus ja keskeneräisyys ovat keskeinen, hyväksytyt osa runoutta?

Huomaan myös ajattelevani, että runouden poliittisuuden esiin lukemisessa täytyy ymmärtää runous ekosysteeminä, kaikkena sinä toimintana mitä runouden kenttään kuuluu.

**

Olisi kovin helppoa kirjoittaa, että runous ei voi olla poliittista. Että runouden ei pidä olla missään tekemisissä politiikan kanssa. Että poliittisissa järjestelmissä runous tukehtuu kapulakielen & populistisen retoriikan kaksoisvirtaan. Että runouden ei tule sitoutua mihinkään kielenkäytön tapaan eikä ideologiaan. Että runouden täytyy saada olla täysin vapaata ottamaan muoto mikä tahansa. Koska politiikka on pelkkää vallankäyttöä, jonka silmän alta ja silmien läpi täytyy paeta ympäristöihin, joissa runous saa muodostaa omia vallattomia kuntaverkostojaan.

Ja kyllähän minä tälläkin tavoin ajattelen. Runous ei voi olla politiikkaa, se ei voi kommunikoida poliittisen puheen kanssa sen määrittelemällä areenalla. Mutta nähtävästi koen poliittisuuden myös jollain toisella tavalla kuin miten se arkiajattelussa tulee käsitetyksi. On vain vaikeaa artikuloida tätä poliittisuuden ei-poliittisuutta. Ehkä se on jotain, mitä olen vasta käsittämässä.

Sen sijaan on aika helppoa kirjoittaa, että runous voi olla yhteiskunnallista. Että yhteiskunnallisuus voi ilmetä marginaalisten identiteettien ja aiheiden esiinnostamisena ja niille äänen antamisena. Että kriittisyys vallitsevia olosuhteita kohtaan voi ilmetä vaikkapa yhteisöllisenä toimintana, jossa tavoitteena on hyväntekeminen.

**

Millaisia esimerkkejä sitten tulee mieleen runouden yhteiskunnallisuudesta? Taaksepäin katsoessa 1990-luvulla syntyntä turkulaista runoliikettä voisi ainakin kutsua yhteiskunnalliseksi. Siinä ns. tavallisen ihmisen näkökulma, runouden ymmärrettävyys ja arkiset, jopa naturalistiset aiheet nostettiin hyveiksi.

Esimerkiksi Esa Hirvosen, Marjo Isopahkalan, Tapani Kinnusen, Henry Lehtosen, Mika Terhon sekä murteella kirjoittavan Heli Laaksosen runoissa puhuja usein henkilöityy selvärajaiseksi hahmoksi, joka tunnistettavissa ympäristöissä puhuu elämäänsä. Myös leikkittely runon tekijän ja puhujan samankaltaisuuden illuusiolla, fiktion ja faktan rajapinnalla, tuntuu tyypilliseltä.

Tätä vasten on kiinnostavaa nostaa esiin 2000-luvulla jonkinlaisen renessanssin kokenut roolirunous, ja etenkin roolirunous joka perustuu netistä haetulle materiaalille.⁸ Esimerkiksi Tytti Heikkisen, Teemu Mannisen ja Harry Salmenniemen flarf-henkisissä⁹ roolirunoissa äänen saavat moniongelmaiset ja syrjäytyneet. Heikkisellä ja Mannisella puhujat hahmottuvat usein myös nuoriksi ihmisiksi. Heikkisen "Läski XL" -sarjassa huomio kiinnittyy nimenomaan oikeinkirjoitukseen:

*.Miks mun pitää olla näin tyhmä? Mistä mä
esimerkiksi tiedän koska mulla on nälkä hammassärky,
menkat,? oon nii yössä et en tajua mitn. menin
mutsin puheille ja sanoin et koita tajuu.Se sano
ett en tajuu,olen yrittänyt jo liikaakin, emme voi
valita sukulaisiamme, luojan kiitos voimme valita
ystävämme., päläpäläpäläpälä... Mä sanoin sil, etÄlä
luovu Epätoivostas.*

*Mun kerpiilit on ollu jo viikon omilla teillään, en
tajuu mihin helevettiin ne on voinu mennä.¹⁰*

Mielikuvat sinkoilevat otsalohkossa, kun teen tulkintaa siitä, millainen on Heikkisen runojen puhuja, nuori tyttö.¹¹ Missä ja miten hän asuu, millaisessa koulussa hän käy ja miten siellä pärjää, millaisia tulevaisuudensuunnitelmia hänellä on ja millainen tulevan elämän odote?

“Läski XL” -runosarjan puhujan identiteetti muodostuu siitä, millaista kieltä hän käyttää. Hänen kielensä rajat ovat hänen maailmansa rajat. Miten hän tulee pärjäämään elämässä riippuu täysin hänen kielellisistä ja kognitiivisista taidoistaan tajuta omaa olemassaoloaan ja elämäntilaa. On silmiinpistävää, että runojen puhuja toistuvasti toteaa ymmärtämättömyytensä tai tekee vääriä tulkintoja siitä, mitä tapahtuu. Kielen ja todellisuuden välillä on katkoksia, kuiluja, valesiltoja.

Lukijana kuitenkin tajuan kokso ajan, mitä tapahtuu, ja se onkin roolirunoudelle tyypillistä: runon puhuja paljastaa puheessaan tahattomasti itseään. Seuraan ahdistuneena, ja samalla melkein koko ajan naurusta pyrskähdellen, tämän tytön, jolla reidet on kuin sotanorsulla, puhetta – tai oikeastaan: kirjoitusta. Kenelle hän kirjoittaa? Varmasti jossain sosiaalisen median syövereissä on hänen pieni sopukkinsa.

Eettiset kysymykset tulevat iholle: Asetunko runon puhujan yläpuolelle, kun nauran hänen kielelleen, tavalleen ilmaista itseään? Olenko ylimielinen ja ennakkoluuloinen, kun kuvittelen tietäväni, kuka hän on, millainen hän on, mistä hänen kaltaisiaan voi “löytää”?

Heikkisen runouden yhteydessä kysymys yhteiskunnallisuudesta tuntuu itsestään selvältä. Hänen runonsa kertovat, miltä tuntuu elää tässä yhteiskunnassa, tässä ajassa. Ja ne saavat lukijan kiemurtelemaan tuolissaan, miettimään omaa suhdettaan runojen representoimaan puhujaan, jonka kieli on niin aitoa, että melkein unohdan hänen olevan frankensteinin morsian, kokoonkursittu lukuisista netin

kirjoituksista.¹² Mikä sekin on hänen muotokuvassaan olennaista: keinotekoisuus, rakennelma. Esittäminen.

**

2000-luvun runouden yhteiskunnallisuudesta ei voi puhua mainitsematta Leevi Lehdon kokonaistaideteosta, performanssia nimeltä *ntamo*.¹³

Leevi on *ntamon* ripeällä julkaisutahdilla onnistunut pistämään jauhot suuhun kustantamisen, jakelun ja merkityksen antamisen perinteiselle kolmiyhteydelle. Hän on onnistunut kiinnittämään huomiomme siihen, miten runouden arvoa on pidetty yllä luomalla mielikuvia yhteisestä hyvästä mausta, jonka mukaan runoutta voidaan ja *täytyy* rajata: “from the perspective of traditional publishing houses’ marketing strategies, it was important to keep up a fictional assumption of the existence of a ‘refined’ taste and the literature of national significance, and that every now and then we could graciously accept new members into this closed clique.”¹⁴

Ntamo ohjaakin meitä lukemaan tosissaan: jos rajat vuotavat ja portinvartioimisen periaatteista ei enää päätetä kustantamoiden takahuoneissa, vastuu siirtyy lukijalle, niin kriitikolle kuin tavallisellekin, arvioida ja antaa luetulle merkitys. Itse olen kokenut tilanteen jollain tavalla demokratisoivana ja tasa-arvoistavana. Ikään kuin äänioikeus olisi laajentunut yhä useammalle kirjoittajalle. Tämä tarkoittaa toivottavasti sitä, että erilaiset äänet pääsevät esiin ja runouden kirjo laajenee.

On kuitenkin ymmärrettävää, jos kirjallisuusinstituution näkökulmasta tilanne ei ole ihanteellinen. On varmasti yhä vaikeampaa arvioida yksittäisten teosten merkitystä. Julkaisujen määrän kasvun voi myös nähdä uhkana ru-

nouden arvolle ylipäänsä: romahduttaako ylitarjonta jonkin yleisen arvoilmaston, kun yhtäkkiä runoutta onkin tarjolla vaikka kuinka. Riittääkö kirjoille ostajia ja lukijoita? Marginalisoituuko runous entisestään? Vai tapahtuuko päinvastainen: että uusia lukijoiden yhteisöjä syntyy ja runon lukemiseen vahvistuu monia erilaisia kulttuureita?

**

Tapiiri laajensi reviiiriään ja kävi kirjoittamassa muotokuvia Helsingin Taiteiden yössä 22.8. Suosio oli suorastaan ällistyttävä; jonoa riitti koko kahdeksantuntisen (!) rupeaman alusta loppuun ja ihmiset jaksoivat odottaa vuoroaan jopa reilut kaksi tuntia! Yhteensä kirjoitimme n. 100 muotokuvaa, se onkin uusi ennätysemme.¹⁵

Lopuksi haluan kiinnittää huomion turkulaiseen Tapiirisanataideryhmään ja heidän runoutta, sanataideopetusta ja yhteisötaiteen näkökulmia yhdistävään työskentelyynsä.¹⁶

Tapiirilaiset ovat kenties tunnetuimpia kehittämästään runomuotokuvan konseptista. Runomuotokuva on heidän nettisivujensa mukaan kahdenkeskinen taidetapahtuma, jossa tärkeintä ei ole valmis runo, vaan kirjoitustilanne, toisen huomioon ottava kohtaaminen.

Runoja ei ole tarkoitus julkaista missään, vaan ne kirjoitetaan käsin ja luetaan muotokuvan kohteelle, joka saa runon lahjaksi. Itsekin runomuotokuvassa olleena tiedän, miten herkästä ja jännitteisestä tilanteesta on kyse; katseen kohteena oleminen sähköistää oman olemisen.

Vaikka kyseessä on ”vain” pieni, yksityinen taidetapahtuma, uskon, että tällä läsnäoloon ja kohtaamiseen perustuvalle runonkirjoittamisen tapahtumalla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia. Kohtaamisessa toteutuu jotain perustavanlaa-

tuisesti inhimillistä, jotain mikä tekee hyvää.

Tapiirilaiset ovatkin olleet etulinjassa kokeilemassa ja löytämässä tapoja, miten runouden kirjoittamista voisi tuoda yhteen hoiva-alan ja sosiaalialan tarpeiden kanssa. He ovat muotokuvarunon lisäksi kehittäneet myös muita sanataideharjoituksia, kuten korvarunon, joka on esimerkiksi dementikkovanhusten kanssa mahdollinen yhdessä kirjoittamisen tapa.

★★

“Do I dare disturb the universe”. T. S. Eliot kirjoitti taanoin säkeet, joihin viittaaan otsikossani. J. Alfred Prufrockin rakkauslaulun minäpuhuja on vanha mies, joka toteaa elämänpettymyksensä, tekemättä jättämisensä. Vaikka hän on kuullut seireenien laulun, hän ei usko niiden koskaan laulavan hänelle.

Olisin voinut valita otsikokseni myös ”Mitä tapahtuu todella” Pentti Saarikosken vuoden 1962 merkkipaalukoelman mukaan. Halusin kuitenkin kohdistaa huomion epäröintiin, sanomatta ja tekemättä jättämiseen. Uskaltamiseen. Uskaltaisinko minä ajatella, että runoudellani voisi olla yhteiskunnallista merkitystä, jopa vaikutusta? Vai sulkeudunko marginaalisuuden ajatukseen, menetätkö uskoni siihen, että runous voi tavoittaa ja koskettaa ja muuttaa?

Esitin alussa kysymyksen, voiko runon tekemisellä sanoa ei ekologiselle katastrofille. On järkevää ajatella, että tietenkään runoudella ei voi vaikuttaa johonkin niin valtavaan asiaan kuin ilmastonmuutokseen. Järjettömällä tavalla minusta tuntuu kuitenkin tärkeältä olla vastakkaista mieltä ja sitoutua ajatukseen, että se voisi olla mahdollista.

Viitteet

- 1 Skinnebach, Lars: *Øvelser og rituelle tekster*. After Hand 2010/11. Skinnebach puhui kirjoittamisestaan yhteis-pohjoismaisessa Fria seminariet i litterär kritik -tapaa-misessa Århusissa, Tanskassa 12.3.2011.
- 2 Runouslehti *Tuli&Savu* 2–3/2010.
- 3 Kirstinä, Väinö: ”Myytti runouden mykkyudesta”. Teok-sessa *Kirjarovioiden valot. Esseitä, artikkeleita, pakinoi-ta*. Tammi 1977, s. 21.
- 4 Lars Mikael Raattamaa *Dagens Nyheterin* haastattelussa 26.9.2003. <http://www.dn.se/kultur-noje/lars-mikael-raattamaa-all-poesi-ar-politisk>. Luettu 10.4.2012.
- 5 Raattamaa, Lars Mikael: *Politiskt våld*. OEI editör 2003, s. 51.
- 6 Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo: *Suomalainen yh-teiskunta*. WSOY 2006, s. 36–37.
- 7 Raattamaa, Lars Mikael: *Politiskt våld*. OEI editör 2003, s. 49.
- 8 Roolirunoudesta kts. myös Sinikka Vuolan essee ”Sivis-tysvaltion ontot puut”.
- 9 Flarf on hakukoneavusteisen runouden alalaji, joka Teemu Mannisen mukaan ”hyödyntää internetistä löy-dettyä (tai muuten löydettyä) sairasta, inhottavaa, kam-mottavaa, mautonta, tökeröä, poliittisesti epäkorrektia, latteaa, naiivia, kuvottavaa ja täysin uskomatonta kielen-käyttöä yhdistellen näitä elementtejä kollaasin menetel-min toisiinsa”. <http://kaymala.blogspot.com/2005/11/hakukonerunous-flarf.html>. Luettu 20.4.2012.
- 10 Heikkinen, Tytti: *Varjot astronauteista*. poEsia 2009.
- 11 Eino Santanen ja Saira Susiluoto ovat kiinnittäneet *Uusi ääni* -antologian (Otava 2006) esipuheessa huomio-ta tyttöyden tematiikan yleistymiseen vuosituhannen

vaihteen runoudessa. Kiinnostavasti he huomauttavat, että “[t]yttöyden tematiikan esiinnousuun [...] liittyy paljon sellaista, jossa voisi nähdä myös yhteiskunnallisia painotuksia ja kannanottoa, mutta kadonneen, kanta-aottavan runouden metsästyksessä unohdetaan usein se, että yhteiskunnallisuus ei aina ole alleviivaavaa.”

- 12 Netistä imuroitujen pahoinvoinnin sanojen yhteydessä ei voi jättää mainitsematta Karri Kokon uraauurtavaa *Varjo-finlandiaa* (poEsia 2005). Kokon teos koostuu masennusta käsittelevistä blogeista poimituista lauseista, jotka on koottu yhteen, kuin yhden puhujan pitkänraskaaksi monologiksi.
- 13 Ntamon taideosuonteesta kts. esim. Aleksis Salusjärven arvostelu *Tuli&Savu-kirjassa* (*Tuli&Savu* nro 62). <http://www.tulijasavu.net/2012/02/ntamo-on-kokeellisen-taitteen-verkosto/>. Luettu 20.4.2012.
- 14 “One-night stand: an interview with publisher Leevi Lehto”. *Books from Finland*, 17.9.2010. <http://www.booksfromfinland.fi/2010/09/one-night-stand-an-interview-with-publisher-leevi-lehto/>. Luettu 20.4.2012.
- 15 <http://tapiiri.wordpress.com/2008/08/23/tapiiri-taiteiden-yossa/>. Luettu 20.4.2012.
- 16 Kts. lisää <http://tapiiri.wordpress.com/>. Nettisivujen mukaan tällä hetkellä aktiivisia Tapiirin jäseniä ovat Timo Harju, Salla Tuukkanen, Terhi Hannula, Eija Tammisto, Henna Ahonen, Jyri Tuukkanen, Jasmine Westerlund, Asko Nivala ja Veera Lehtola. Luettu 20.4.2012.

RUNOILIJAN KIELTO

Katariina Vuorinen

*Muualla sinun on kirjoitettava tämä runo
koska enempää ei voi enää tehdä.*

En helvetissä halua olla poliittinen.

Helvetissä haluan. Punaiset kammiot ja yksityisen
ihmeen&erehdyksen tilat,

lyijysanomalehdet, uraaniradio, makuuhuoneen
häikäisevä unettomuus

sukupuolten jatkuva onnettomuus

värien liitupaino ja rahat jotka on suljettu kamariin.

Levitän kädet ja kellun, puhun veteen

ja kuuntelen pinnan alla

sulkeudun, puhun lapsuuteen uupuneiden kanssa

kaukaisten ihmisten kanssa

ojennamme käsiä, kirjoamme,

käsivarret aurinkoon, se sammuu

nukun vaienneen puolison vieressä, yksityisissä unissa

ja me heräämme yhtä aikaa säikähdykseen, käännyimme,

aamu puhdistaa muistin.

Onko selittäminen samaa kuin perusteleminen,

kertominen kuin puolustaminen.

En osaa olla totta.

Kirjoituksen, maiseman, näön rajalla

koneavaruus humisee, arial ja lasikuulat asettuvat

määrävät kohtalon&uni muuttuu näkyväksi

satunnaisen satunnaiseen osuu valo

yllättyneistä kasvoista, särky

ja mieli jää järjestämään kuvaa takaisin väitteeksi,
käännyksen pois
käännyksen uneen josta puut ja ilmeet nousevat pintaan
kunnes kaikki lankeaa kohdalleen, kesken putoamisen
ilmaan jäätynyt kaupunki.

*Muulla tämä runo on kirjoitettava
niin kuin olisit jo kuollut,
niin kuin hyväksesi ei voisi
tehdä tai sanoa enää mitään.*

Runoilija ei tottele minua, en ole mitä teen.
Runoilija ratsastaa tulvaan pudonneella ovella
kaivaa hallan irrottamalla käsillä,
puukokemuksella ja irtopäällä
tässä, huomenna, unohtuvia tekemisiä ja jättämisiä,
sakkaa, marisee, kirjaa
pään sekoittamia sanoja, sekoittamia ansoja

ei halua kokonaista maailmaa
pirstomaailmallisuuden, jakopäisyyden asettuvan
ulommaiselle kiertoradalle ja putoavan pois,
alkuaineiden imussa

mielet kysyvät yhä kiihtyviä kysymyksiä
melankoliaa joka sulkee minut, kääntää veren päälle

halua asetella minää niin että se näkyy suljettuna,
maailman kokoisena
kupuna, astiana ja silkkivarjostimena, ei.

Mitä tehdä. Kaikesta lainatusta
mustuvat yksityiset, nuoskaavat lauseet ja pidätyvät

aikeet, pelastusyrietykset, punainen liina, köysi
laiva on poissa, meri tyhjä, sireeni uponnut.

Käsissäni ei ole mitään, pakoon ja uneen nykiviä hermoja,
päässäni on tammikuu

yksityinen ajatus ei ole mahdollinen niin että kuulisit sen.

**

*Tässä maassa voit sanoa mitä haluat
koska kukaan ei kuitenkaan kuuntele,
se on turvallista, tässä maassa voit yrittää kirjoittaa
runon jota koskaan ei voi kirjoittaa,
runon joka ei keksi mitään
eikä pyytele anteeksi,
koska itseäsi sinä keksit ja pyytelet anteeksi
joka päivä.*

Mitä tapahtuu aukon ja vieraiden kohdalla, osuu kasvoihin.
Pelko joka sulkeutuu sydänsuoneen ja musteviivaan.
Uho joka täyttää ilmeet ja olkapäät, ne ratkeavat.
Miten ratkaiset solmun, että joku silittäisi epävarmuuden
korvien taakse, sitten irrottaisi
saattaisi matkaan.

Hampaissa kieli, ainoa juuri.
Lupa muotoon joka on maaton,
puhun puheeseen valoon kiinnitetty
ja helposti liikkuva, liukuva
palaa ilmassa, vaatii jatkuvia perusteluja.

Kuuntelen portaalla syntymään liittyvää
haaveellisuutta, sellaisena kuin

halu on kevyttä, kiivautta huhtikuuhun
halua heittää köysi ja vetää pois, kuljettaa
vokaalikieltä korvassa
maihin joissa paranen mykkyydestä
kirjavien, kiivaiden ihmisten joukossa,
sanojen&myrskyn seassa, he haluavat kuulla
äidistä ja kylmyydestä, siirtyvät muihin asioihin,
avioliittoon kuin

suku tekisi sinut tai naisesta kokonaisen,
ydinpuun tai ajokin
suku kiinnittäisi kartan sisäpuolelle

ja äidin kylmä häpeä on sotaa edeltävää
paremmuuden hurmausta
johon matalakalloinen lapsi sekaantuu, isän mustat kaaret

tiukan, kiroilevan maan ikuisessa talvessa
kompastelen kauemmaksi,
ylitän kulmakynällä vedetyn rajan.

Asetan kielen kärjen kohopaperia vasten,
metallilieriössä on valssi.
Työnnän kammesta ylämäen kautta, suuren järven aallot
kaukaiset vaarat ja kauramaat
eteenpäin, alas, kuuntelen
lintu irtoaa rasian keskiöstä ja humauttaa
sataa putoaa pölynä pois,
hidas hakeva tahti heilahtaa sulavaksi ja takaisin
varjo sulkeutuu metalliin, kuuntelen.

Ehdoton vapaus! Enempää en kestä!

valintaa jäljellä
punaisia koteja tiilistä, verestä tai
luonteen arvaamattomuudesta
syyllisiä joita piirretään
harmaiden lasien läpi ja ohi.
Osaanko vetää merkityksen tähän, kiertää
sivun pohjaan lampun.

Osaatko puhua. Huutaa. Katkaista hulluuden.
On nostettava vaakaan
kurpitsavaunut, tuskanhiki ja kuolleet
vaikka viesti ei kulje

albumit lapiot mustelmat kuvissa
kuvat halkeamat keltaiset iltapäivät
asettavat minut muistiin, muistin sisään, muokatuksi
lyyriiseksi, lyhyeksi varjoksi, muukalainen minussa
pitää minua sylissä

ja poutien ja pitkien töiden jälkeen puhallan pyryssä,
maisema sakkaa ja pysähtyy valkoiseen
eikä sanassa ole kirjaimia epäilyksen sisällä,
sanassa ei ole lamppua tai leipää, sanassa sanaa

vaikka lyhyt päivä on tässä
en halua maata johon ihmiset eivät mahdu

yhteen kuvaan ei ole mahduttava

en maata jossa lause riittää perusteluksi,
maan tapa, nyrkki.
Maa joka ei kunnioita ja soi.

Sitaatit

Atwood, Margaret: Muistiinpanoja runoon jota koskaan ei voi kirjoittaa. Kokoelmasta *True Stories* (1981).

RUNOILIJAN VASTAUKSET

Katariina Vuorinen

Minä olen sinä. Sinä olet.
Puhun yksin, puhujan viereen.

Ja haljennut sydämesi, murhan tehnyt
sanoista että maailma on sinussa, sota, et pääse ääneen
tai viittomalla mykän suun ohi, istumalla kieltäytymällä

autuaiden, viivattomien kasvojen taakse,
voit päättää ja muuttua, pyyhkiä eron näkyväksi

ja varmistaa koetetun, sulan, malmisen minuuden
joka on auki, mieltä, ottaa leikiten kannan,
leikin jonka metsään menit merkitsemättä kivillä.

Merkitset lauseen kohtia tulevassa ja unohtuneessa.
Ne lentävät sekaisin puuskaan ja aikomukseen,
et saa sanotuksi.

Ettet antautuisi kaikkiin kiistoihin, antaisi periksi
ettet tuhoa kovin paljon, planeettaa, empivää ajatusta

vertaa ja kisko, kohtelisi eurooppaa kuin sulkeutuvaa
sitaattia, kartan pintaa
kuin valkoinen valkoista riemua&tappiota
maan syvyyttä kuin kapeaa sieluasi kiven rinnassa
suhtaudu, alennu, ihannoi
(nämä ovat sanat, sanat ovat tässä)
ketä olet kohtelemassa, itseä, syvistä lautasista
syövää vahtia joka suljetaan yöksi

avaruuden kaaren alle, sinusta ei riitä puhujaksi.

Kaidat kuvat kulkevat mieliaukeiden poikki.
Pelästyvät leijonaa, pompotat symboleita kämmenessä.

Maa on pilalla. Kaikille ei ole tilaa.
Metsät sylkevät petoja. Sulkevat petonsa pihoihin.

Säilytät suoruohoa kielen alla, kielijuurta joka punoo
sinut kaupunkien heliseviin ornamentteihin puhumaan
kieltäsi, sitä ei ymmärretä
hohtavia ja tomuisia maita joita rakastat kiivaammin
kuin viileää joen kaartaa, soramaata ja maisemaa
siirretään silmissä:

sysättäköön kaiho ja haave otsaltasi, syöstävä kaikki
minkä kuulit nuorena, et saanut vastata.

II

Avaat kuvan, köynnöksellä sidotun pakan.
Kasvavissa numeroissa runoilija käy naisparissa, vieraissa
kasvoissa, runoilija käy miesparissa,
huhtikuun ankarassa moraalissa
ja hoivaa ja leikittää, vetää sormet puheen läpi
kuin painavien hiusten

ja hoitaa tyhjää syliä kiertelemällä&poistumalla,
ei tee lapsia
ajoissa, koskaan, myöhästyy omasta kuvastaan, mikä
sinussa on vikana.

Epävakaasi käsi

joka tasaa pihkahelmiä lautasella.
Hitaus ja kauhu, epäily ja epätosi,
vapaus jota pidätän vuodenaikoihin lukituissa viikoissa

tai että sulloit päivien kiivauden porraskomeroon
vuosikymmenien runo kutistui kommentiksi,
korskea runoilija humautti palasiksi
ja vuosikymmen, kymmenet kengät
kuluneet, et sanonut mitään.
Pakenet, puutarha, metsät, niin paljon tekemistä
karttaan käpristyneen kotimaan, varjottoman sydämen
kanssa, aie leimahtaa, on poissa.
Että rakastaa kiivaasti sitä mikä on
syntymässä&eksynyt, tuullut tuhkainen uni.
Sysättäköön innostus, paon haave otsaltasi, on syösty.

III

Työhön. Yhteiskuntaan. Sokein käsin
muotoilet hahmoa sukupuolen vastakohdasta&tunteen
puolittuneisuudesta, aikaa joka putoaa kelloon ja hajoaa
ja nöyryyt, kivahdat, etteivätkö tunteet kiusaisi
emme kuole enää yksin,
taistelussa, verensyöksyyn tai kuumeeseen.
Ikävä halkaise kahtia ja rivi putoa. Kuolemme pois.

(arkivalo kulkee vastapäätä, rako pilvitaivaassa)

Entä kohta johon sinun olisi nostettava pään varjo.
Oletko lukenut, tai halkaiseeko eteisen valtakunnan lehti.
Sisämaassa emme tiedä teistä mitään.
Nukumme suuressa, autiossa maassa
jonka pohjalla meri lorisee.

Ja punaisen illan juhlat täyttyvät
porraskäytäväpuheista, myöhemmin
tunnistaisit karkaavan mielen
ikkunan heijastuksessa, jokaisen kirjaimen, miten
sietämätön olet.

Miten viattomia, pilvien lävistämiä kaikki,
tuntemattomista syistä murtuneet kiivaita, tyyniä
lauseita nojallaan kuistilla

Ja lasia vasten ääni, jolla et tavoita ketään.
Lähetät tyhjiä kutsuja ja suljet vastaukset.

IV

Eikä minulla ole suuta, sillä minulla ei ole varjoa
ja paiskova äiti paketoi poikkeukseksi

kirjoitan hatariin vihkoihin jotka tuhkataan kun
lapsen ruumista ei löydy
iltapäivien hidastuvassa väkivallassa
en halkea, pää aukea ja paljasta pinkkojaan
väitteet on heitetty pöydälle, sininen katto on raollaan
laiminlöisin lapset ja tukehtuisin heittäisin kirjoittamisen
portaalla niin mitassani täynnä, en aio palata sisälle.

(läpättävät lehdet ikkunassa, huomaamatta puhjenneet,
illan värissä, kiivaasti läpättävät)

V

Ääni jota luulit ääneksi.
Kaiuton vastakohta jossa nukuit kypärään nojaten.

Ja tuhkaan peittyvät päivät, painuneet talot ja kranaatin

avaama taivas,
seinään auennut ilta, lämpö
joka palaa taistelun jälkeen jäseniin,
etäiset, katkenneet jouset soivat kaipuun
epätarkassa luokassa, valtion jaksollisessa järjestelmässä.
Poistut kuvastasi, pölyinen käsi lasin poikki.

& sinut mustuttava aurinko ja kirkastuvat taivaat,
keski-ikää kohti
& vähemmän nukkumalla et saavuta aikaa
kiihtymällä et saavuta ääntäsi
ja miksi arvokkuutta olisi tavoiteltava, pieni suljettu viisautesi
putoaa kun kukaan ei ole paikalla

mielipiteen jalustaa on hankala ottaa sisään&sovittaa,
vihertyvää haarniskaa, runebergin
kokemusta, sadan vuoden itsenäisyyttä, loput
tähän mistä alat, ei poikkeuksia.

Ja kuumeesi&otsasi ovat menneet eiliseen
sarajevon golanin groznyin yöstä, metsän yöstä
ja elätät tyhjää ja puhut raudoituksen hiekan ja ikävän
aaltoääntä, parahduksin, ne eivät voi kannatella.

Ja keskeislyyrisyytesi&modernismisi on mennyt
maisema paiskoo kuvasi, siipiset jumalat
yhä nurin käännetty, verinahka käsisulat nokka jaloissa
illan sammussa punnitset hellittämätöntä, kirkasta säettä
tyhjiä, pesemättömiä lasipulloja
hankalia, painavia, kiliseviä, rikkinäiset aina askeleissa
kävelemättöminä
särkyneet jänisten lumikkojen naalien jalat.
these are the words that maketh murder

& missä viimeistely on tehtävä, muistiinpanot silmäksi

VI

et näy avaruudessa, et näy kapeassa huoneessa
et puhu avaruuden hevosen pään läpi, et merkitse
päivittäin näkyville,
et kehity, jumalauta, raiskatut leikatut katkotut ja kuolleet
sotaan käytetyt naiset pysyvät kadonneina naisina
lyödyt katoavat päivänvaloon,
lapsi huutaa ytimessä
ja kaduilla rajoilla käsien välistä pudotessa olet likainen lasi,
talven ikkunasta hämärästä hiljaisuuteen
kaiku hajoaa, yksityinen ajatus hengittää vähitellen

ajatus kursivoituu muotoon.

Muoto hajoaa malttamattomuuteen.

Kokonaiset ihmiset kampaavat eläimiä rinteen puolivälissä,
istut selän taakse katsomaan

iätöntä säärintamien etenemistä, syvät taivaat täynnä
varjoja ja puuskia, katumuksia
puukarmien ohi tuijottaessa, et pysty auttamaan
tiheää melankoliaa, et osallistu.

VII

Ääni ei kehittynyt
sinussa kuten muissa ihmisissä,
kannat sitä takkiin ja tuuleen käännettynä.

Otsaan kirjoitettu
kuka tahansa, yksi ihminen

turha jumala, polkujen alku.

Se aukeaa kaukaisen kevätillan puolivälissä, värittää
seinät, varjot, silmät siitä hyvästä hieroisit verille,
hitaasti se käy.

Kenestä tulet koskaan käsittämään kuka toinen on
onko ihmetystä jätetty välillemme,
kuluttaminen, himo, ikävyys
tulleet tähän, ilma on täynnä savua

miten asiat ovat ei, ei, miten niiden pitäisi olla, uskotko

puheesta enää kirjaimia, tyrmistys, hilpeys
leviävät ruuhkassa eteesi kuin kassit,
kirkas ajatus, kirjapino jonka taakse näet

vartaloni johon lähetän myrskylyhdyn, nuoreen kirjastoon,
avaan kirjeen tähän päivään, se muuttuu huomenna
siniseksi näitä lapsia kannustan ovesta, sydämeni
vie minut mennessään

ja kaikki lyhentämätön, tinkimätön, väistetty ja palattu

& daylight savings, kirkkaat, tyhjät päivät
mielipiteestä vetäytyneenä
lamppu, luoti ja pronssipaino pöydällä
lupa joka kirjoitetaan määrämittaan, päivään joka tulee
takarajaksi, selkää vasten

ja pitää minut lopulta sanojen takana tummana, heleänä,
muuttuvana kuin aurinko
joka puhkeaa uusien koetusten ukkosaamuun

(särisevät heinät talon takana, pyyhkivät, lataavat,
heittävätkä tuulen aaltoon)

kuin päivänvalon sattumat ajatuksissa kesän mittaan
kivet jotka asetat aina uudestaan perustaksi
ajatuksen pitkä, laskeutuva taitos ja suljettavat paketit
vuosien mittaan, huolen ja hapuilun painot
riemukivi, varmuus, etäisyys ja työ.

KIRJOITTAJAT

VIRPI ALANEN on Helsingissä asuva kirjallisuudentutkija, kriitikko, runoilija ja aforisti. Hän tekee Turun yliopistossa väitöskirjaa 1990-luvun yhteiskunnallisesta brittiläisestä draamasta. Hänen runoja ja aforismeja sisältävä esikoiskoelmansa ilmestyy syksyllä 2012 Poesian kustantamana.

VILLE HYTÖNEN on Tampereella asuva Savukeidas-kustantamon kapteeni ja runoilija. Häneltä on viimeksi julkaistu kokoelma *Karsikkopuu* (Tammi 2011). Hän on suomentanut ja julkaissut Paul Polanskyn runoutta kokoelmassa *Mustalaistaksi* (Savukeidas 2011) ja suomentanut Etel Adnanin teoksen *Arabiapokalypsi* (Savukeidas 2012).

TIINA LEHIKAINEN on runoilija ja aforisti, jolta on julkaistu viimeksi lyyrinen aforismikokoelma *Isoympyräkatu* (Poesia 2011). Lehikoinen on valmistunut filosofian maisteriksi Turun yliopistosta. Tällä hetkellä hän opiskelee kuvataiteilijaksi Tampereella sekä opettaa kirjoittamista eri puolilla Suomea.

TEEMU MANNINEN on helsinkiläinen runoilija, kriitikko ja kirjallisuudentutkija sekä Helsingin Poetiikkakonferenssin tuottaja. Hänen viimeisin runoteoksensa *Futurama* (poEasia 2010) voitti Tiiliskivi-palkinnon. Manninen kääntää myös amerikkalaista ja eurooppalaista taidesarjakuvaa Huuda Huuda -kustantamolle.

HENRIKKA TAVI on helsinkiläinen runoilija ja Jyväskylän yliopiston kirjoittamisen laitoksen jatko-opiskelija. Hän on julkaissut mm. teokset *Toivo* (Teos 2011) ja *Tekstinauhoja*

– *In large, well-organized termite colonies* (Iconoclast Publications & Poesia 2011, yhdessä Mikael Bryggerin kanssa). Vuonna 2012 hän julkaisee runokokoelman joka kuukausi; hänen työskentelyään voi seurata osoitteessa henriikkatavi.wordpress.com.

OLLI-PEKKA TENNILÄ on jyväskyläläinen runoilija ja Poesian kustannusjohtaja. Hän on valmistunut filosofian maisteriksi Jyväskylän yliopistosta pääaineenaan kirjoittaminen. Hänen toinen kirjansa *Yksinkeltainen on kaksinkeltaista* ilmestyy keväällä 2012 Poesian kustantamana.

MIIA TOIVIO on helsinkiläinen runoilija, joka työskentelee kirjoittamisen opettajana Työväen Akatemiassa ja Kriittisessä korkeakoulussa. Hän on opiskellut Helsingin yliopistossa yleistä kirjallisuustiedettä ja kotimaista kirjallisuutta. Häneltä on viimeksi julkaistu runokirja *Suut* (Poesia 2012) yhdessä Marko Niemen kanssa.

JARKKO TONTTI on helsinkiläinen kirjailija, runoilija ja lakimies. Hän on Suomen PENin puheenjohtaja. Tontin uusimmat teokset ovat esseekokoelma *Koti, uskonto ja isänmaa* (Helsinki-kirjat 2011) ja romaani *Sali* (Helsinki-kirjat 2011).

SINIKKA VUOLA on helsinkiläinen runoilija, vapaa toimittaja ja kirjoittamisen opettaja. Hän on valmistunut Helsingin yliopistosta pääaineenaan yleinen kirjallisuustiede. Hänen toinen runokokoelmansa *Musta ja punainen* ilmestyi vuonna 2009 Tammelta. Häneltä on viimeksi ilmestynyt kolme runopuheenvuoroa antologiassa *Pimppini on valloillaan – naisiin kohdistuva seksuaalinen vallankäyttö* (toim. Katja Kettu ja Krista Petäjäjärvi, WSOY 2012).

KATARIINA VUORINEN on jyvaskyläläinen runoilija ja kirjoittamisen opettaja. Hän on valmistunut Tampereen yliopistosta pääaineenaan Suomen kirjallisuus. Häneltä on viimeksi julkaistu runoteos *Rouvien ja lintujen talo* (Savu-keidas 2010) ja runoja antologioissa *Pimppini on valloillaan – naisiin kohdistuva seksuaalinen vallankäyttö* (WSOY 2012) ja *The Pleasures of Peppermints – Minttutoffeen onni. Finnish and African writers in correspondence. Suomalaiset ja afrikkalaiset kirjailijat kirjeenvaihdossa* (Palladium 2012).

